

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SABAHATTİN ALİ'NİN KÜRK MANTOLU MADONNA
(MADONNA IN A FUR COAT) ADLI ESERİNİN KÜLTÜR
AKTARIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Tuğba ORTAÇ

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Güven MENGÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MÜTERCİM TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI
ÇEVİRİ VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR BİLİM DALI**

EKİM - 2019

**SABAHATTİN ALİ'NİN KÜRK MANTOLU MADONNA (MADONNA IN A
FUR COAT) ADLI ESERİNİN KÜLTÜR AKTARIMI BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ**

Tuğba ORTAÇ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MÜTERCİM TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI
ÇEVİRİ VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EKİM 2019

Tuğba ORTAÇ tarafından hazırlanan “Sabahattin Ali’nin Kürk Mantolu Madonna (Madonna in a Fur Coat) Adlı Eserinin İngilizce Çevirisinin Kültür Aktarımı Bağlamında İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalında Çeviri ve Kültürel Çalışmalar Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Güven MENGÜ

Batı Dilleri Edebiyatı Anabilim Dalı, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, AHBVÜ

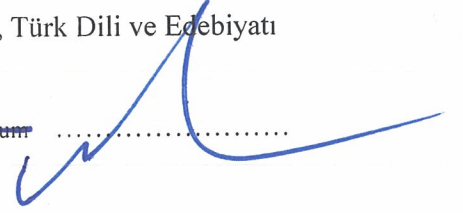
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan: Prof. Dr. Mustafa KURT

Gazi Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

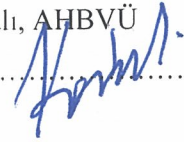
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Korkut Uluç İŞİSAĞ

Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı, Çeviri ve Kültürel Çalışmalar Bilim Dalı, AHBVÜ

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

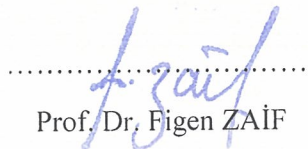

Tez Savunma Tarihi: 31/10/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tuğba ORTAÇ

31.10.2019

SABAHATTİN ALİ'NİN KÜRK MANTOLU MADONNA (MADONNA IN A FUR COAT)
ADLI ESERİNİN KÜLTÜR AKTARIMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Tuğba ORTAÇ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekim 2019

ÖZET

Kültürün dışı açılımı ve tanınırlığının artmasında çeviri önemli bir rol oynar. Özellikle kültürün aynası olan; bir toplumun özvarlığı, yaşantısı, tarihi, alışkanlıkları, düşünce yapısı vb. hakkında çok yönlü bir aktarımda bulunan edebî eser çevirisi bu anlamda oldukça etkilidir. Çalışmada, edebî eser çevirisi; Türk kültürünün gösterimi ve Türk kültürüne yönelik bir algı oluşturması aynı zamanda Türk edebiyatının, dünya edebiyatının bir parçası hâline gelmesi bakımından sağladığı katkı yönüyle ele alınmıştır. Bu bağlamda, Sabahattin Ali'nin ölümsüz eseri, son yılların çok satan romanı *Kürk Mantolu Madonna*'da yer alan, Türk kültürüne ait unsurların İngilizceye aktarımı incelenmiştir. Bu incelemede, Peter Newmark'ın kültürel unsurlar sınıflandırması ve kültürel unsurların çevirisine ilişkin öne sürdüğü yöntemler esas alınmıştır. Ayrıca, bu kültürel aktarım, çevirmence belirlenen çeviri stratejileri üzerinden de değerlendirilmiştir. Lawrence Venuti'nin “yerelleştirme” ve “yabancılaştırma” stratejilerinin ne şekilde ve ne ölçüde tercih edildiği, erek metinde hangisinin daha egemen olduğu saptanmış ve ağırlıklı olarak tercih edilen bu stratejinin, Türk kültürünü aktarmadaki etkinliğine dair bir sonuca varılmıştır.

Bilim Kodu : 30501
Anahtar Kelimeler : Sabahattin Ali, Edebî Çeviri, Newmark, Kültürel Unsurlar Çevirisi, Venuti, Yerelleştirme, Yabancılaştırma, Kültür Aktarımı
Sayfa Adedi : 81
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Güven MENGÜ

ANALYSIS OF KÜRK MANTOLU MADONNA (MADONNA IN A FUR COAT) BY
SABAHATTİN ALİ IN TERMS OF
CULTURAL TRANSFER

(M.Sc. Thesis)

Tuğba ORTAÇ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

October 2019

ABSTRACT

Translation plays a significant role in the dissemination and in the recognition of a culture around the world. Particularly, the translation of the literary works, which reflect the culture of a society in every aspect such as its essence, values, viewpoint, lifestyle, history, customs, traditions and habits etc., is considerably effective in this sense. The study deals with the literary translation in terms of the representation of Turkish culture, making an impression towards it as well as of its contribution to make Turkish literature a part of the world literature. Within this context, the transfer of the culture specific items in “Madonna in a Fur Coat”, the immortal work of Sabahattin Ali and the bestseller of the recent years, is analyzed. The analysis is based on Peter Newmark’s classification of cultural elements and on the methods he suggests for the translation of these elements. Also, the cultural transfer is evaluated by the strategies the translators adopted. Accordingly, it is examined how and to what extent “domestication” and “foreignization” strategies of Lawrence Venuti were used in the target text. Thus, determining the dominant strategy offers us a conclusion regarding how effective the target text is in the representation of Turkish culture and in cultural transfer.

Science Code : 30501
Key Words : Sabahattin Ali, Literary Translation, Newmark, Translation of Cultural Elements, Venuti, Domestication, Foreignization, Cultural Transfer
Page Number : 81
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Güven MENGÜ

TEŐEKKÖR

Varlığıyla ve desteğiyle bana iyi hissettiren herkesi bu sürecin bir parçası sayıyor ve her birine teőekkÖr ediyorum,

Kalpten,

Sonsuz...

Anlamı arayan, bulan ve onu koruyanlara...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. ÇEVİRİYE GENEL BAKIŞ.....	7
2.1. Çeviri ve Çeviribilim.....	7
2.2. Çeviri ve Kültür.....	12
2.2.1. Kültürel Farklar, Eşdeğerlik, Kayıplar ve Çevrilemezlik.....	15
2.3. Çeviriye Çağdaş Yaklaşımlar.....	18
2.3.1. Betimleyici Çeviri Araştırmaları ve Kaynak Odaklılık- Erek Odaklılık.....	20
2.4. Edebî Çeviri	23
2.4.1. Türk Edebiyatının Diğer Dillere Çevirisinin Önemi	27
3. KAYNAK ESER, YAZARI VE ÇEVİRİSİ	31
3.1. Sabahattin Ali'nin Hayatı.....	31
3.2. Kürk Mantolu Madonna Hakkında	32
3.3. Kürk Mantolu Madonna Romanının Özeti	33
3.4. Kürk Mantolu Madonna'nın İngilizce Çevirisi (2016) ve Yayınevi.....	35
3.5. Eserin Çevirmenleri	35
4. ÇEVİRİDE KÜLTÜREL UNSURLARIN AKTARIMI.....	37
4.1. Peter Newmark ve Kültürel Unsurlar Sınıflandırması ve Çeviri Yöntemleri	41
4.2. Lawrence Venuti "Yerelleştirme" ve "Yabancılaştırma" Çeviri Stratejileri	46

	Sayfa
5. KÜLTÜREL UNSURLAR VE ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ AÇISINDAN ESERLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	51
5.1. İşlevsel Çeviri (Functional Equivalent)	52
5.2. Uyarlama (Adaptation).....	59
5.3. Çıkarma (Omission).....	64
5.4. Aktarım (Transference).....	67
5.5. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (Literal Translation).....	68
5.6. Açıklama (Explanation)	69
6. SONUÇ.....	71
KAYNAKLAR.....	75
ÖZGEÇMİŞ	81

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.1. Newmark'ın ve Venuti'nin Çeviri Yöntemlerinin Karşılaştırılması	51
Çizelge 5.2. Newmark'ın Kültürel Unsurlar Sınıflandırması	52

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

KM

Kaynak Metin

EM

Erek Metin

1. GİRİŞ

Çeviri; sözlü veya yazılı bir içeriğin bir dilden başka bir dile aktarılması, şeklinde tanımlanan bir eylemdir. Peki, çeviriyi tanımlamak gerçekten bu kadar kolay mıdır? Akşit Göktürk, söz konusu bu aktarımın, ilk bakışta görünenden çok daha derin olduğunun altını şu sözlerle çizer: “Çeviri yalnızca anlamın yabancı dilden tanıdık bir dile aktarılması değildir. Somut insan yaşamı ile iç içedir. Başka dillerin tanımladığı başka dünyaların tanıtılmasıdır.” (Alkan, 2015:15) Göktürk’ün bu sözlerle işaret ettiği, çeviriye hayli derin bir kavramsal ve kuramsal boyut kazandıran öge, “kültür”dür. İşte bu noktada çevirinin diller arası sözsel bir aktarımdan çok, antik çağlardan bu yana bir gereksinimin yanı sıra; toplumların yaşam biçimleri, gelenek görenekleriyle iç içe bulunan, insan deneyimi ve dünya algısıyla beslenen duygu ve düşüncelerin aktarımı olduğu söylenebilir. Burada akla gelen; “Bir başka yaşamın anlatısını oluşturan dille üretilmiş bir yapıt, bir başka dile dönüştürülebilir mi?” sorusunu Akakura Kakuzo şöyle yanıtlar: “(...) Çeviri ne kadar mükemmel olursa olsun, bir Diba kumaşının tersinden başka bir şey olamaz. Tersinde de ipliklerin hepsi, tabii vardır, fakat renk ve resimlerin inceliğini kumaşın tersinde bulmak mümkün değildir.” (Alkan, 2015:15) Dili, o dili konuşan insanların dünyaya bakışı ve aynı zamanda o dünyayı kavrayış biçimi olarak tanımlayan Ateşman ise çeviride, iki kültürün karşı karşıya geldiğinin altını çizer ve buna bağlı çeviri sorunlarının yaşanabileceğine dikkat çeker (2001:31).

Deneyim, algı, düşünce ve doğal olarak ifade biçimindeki farklılara rağmen, insanoğlu birbiriyle ve toplumlar, diğer toplumlarla hep iletişim hâlinde olmuştur. İnsan toplulukları arasındaki bu iletişimi ise çeviri etkinliği sağlamıştır. Bu anlamda çeviri, Göktürk’ün deyişiyle; “Kıskanç bir tanrının, insanoğlunu bölüp dağıtmasından doğan olumsuz sonuçlara, Prometheusça bir başkaldırmadır.” (Alkan, 2015:15) İşte bu başkaldırı; farklı coğrafyalardaki farklı medeniyetlerin, çağlar boyu, pek çok alanda etkileşimde bulunmasını, tarihin akışını değiştiren sonuçlar doğuran gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır.

Grossman’ın, “Daha önce varlığından haberdar olmadığımız bir şeyi tanımamıza yardımcı olur, tanıdığımız bir şeyi ise farklı bir açıdan görmemizi ve ona farklı açıdan bakmamızı sağlar.” şeklinde yorumladığı çeviri, edebiyat dünyasının da vazgeçilmez bir parçasıdır (2017:10). Edebiyat, bir ulusun kültürü, tarihi, coğrafyası, yaşayışı, sosyal hayatı, mutfağı, alışkanlıkları, gelenek ve görenekleri, kılık kıyafeti, inançları ve değerleri hakkında

büyük ölçüde fikir veren, sanatın önemli bir dalıdır. Böylelikle edebî eserler, çeviri yoluyla bir kültürü başka coğrafyalara taşıyarak başka insan topluluklarıyla buluşturur.

Ethemoglu edebî çeviri konusuna şöyle değinir: “Yazınsal çevirinin en büyük sorunu sanatsal eşdeğerlik olmalıdır. Öyle ki, tüm önkoşulları yerine getirmiş olsa bile, sanatsal eşdeğerlik belirli ölçülerde de olsa, sağlanamamışsa, yapılan çeviri bir sanat yapıtının, yani bir romanın, şiirin veya oyunun çevirisi olmayacaktır, herhangi bir yazının çevirisi olacaktır sadece.” (1991:129) Diğer yandan, Ateşman ise çevirinin temel işlevi olan kültürlerarası iletişimi vurgulayarak, kültürel farklardan kaynaklanan çeviri sorunlarına işaret eder. Bu sorunların çözümü için şu dört maddeyi vurgular ve eşdeğerlik tercihinine ilişkin çeviri kararlarının bu ekseninde alınmasına dikkat çeker:

1. Çeviri bir kültürel aktarımdır.
2. Çeviri bir eylemdir.
3. Çeviride en önemli şey, erek metnin işlevidir.
4. Metinler diğer metinlerle ilişkileri içinde anlam kazanır. (2001:31)

Çeviri tarihi göz önünde bulundurulduğunda, çevirinin kültürel boyutunun çeviri tartışmalarını başlatarak süreç içinde çeşitli yaklaşım ve stratejilerin gelişmesine neden olduğu görülmektedir. Kaynak odaklı çevirilerden zamanla, kaynak metne sadık kalınarak erek okur beklentilerinin ön planda olduğu çevirilere doğru eksen değişikliği söz konusudur. Çeviriye yaklaşımda izlenen bu değişim, erek metnin oluşum sürecinde çevirmenin her iki kültüre de hâkimiyetinin önemini vurgular.

Bu şartı sağlayan çevirmenin yapması gereken, metni çözümlmek ve bağlama sadık kalarak metni yeniden yorumlamaya ilişkin yöntem ve stratejileri belirlemektir. Boztaş ve Yener çeviri stratejisini, çevirmenin bir metni çevirmek amacıyla uyguladığı tutarlı bir hareket planı olarak tanımlar (2005:36). Diğer bir deyişle, çevirmenin izleyeceği yol haritasıdır.

Birbirine yabancı ve uzak kültürler arasında aktarım söz konusu olduğunda, kaynak metindeki, kültüre özgü unsurların erek kültürde bulunmaması ve erek kültür okurunun bu unsurları anlamakta ve kabul etmekte zorlanması sorun oluşturmaktadır. Bununla ilgili olarak Newmark (1988), kültürel unsurların aktarımı konusunda bazı yöntemler öne sürmüştür. Kültürel unsurların çevirisine ilişkin bu yöntemlerin tercihi ise çevirinin amacına uygun olarak belirlenmektedir. Çevirmenle erek metin arasındaki ilişkinin niteliği çeviri sürecinde çevirmenin kullandığı stratejiye bağlıdır (Gürçağlar, 2014: 38).

Bu stratejilerin öne çıkanları, “yerelleştirme” ve “yabancılaştırma”dır. Berk bu kavramlara dair şunları söyler:

“1813 yılında Friedrich Schleiermacher’ın, yazarı okura veya okuru yazara götürmek olarak biçimlendirdiği bu iki yaklaşım, son dönemde Lawrence Venuti tarafından kaynak metni, erek dilin normlarına uygun olarak ve akıcı bir biçimde çevirmek olarak tanımladığı ‘yerelleştirme’ ve kaynak metnin bazı yabancı unsurlarını tutarak erek dilin normlarını zorlayan bir biçimde çevirmek olarak tanımladığı ‘yabancılaştırma’ kavramlarıyla adlandırılmıştır.” (Berk, 2001:49).

Venuti’yle anılan bu stratejilerin yanı sıra, Newmark’ın sunduğu kültürel unsurların çevirisine ilişkin başlıca yöntemler (işlevsel çeviri, uyarlama, çıkarma, aktarım, sözcüğü sözcüğüne çeviri ve açıklama) de bu çalışmanın karşılaştırmalı analizinin yapılacağı çerçeveyi tamamlamaktadır. Bu doğrultuda, işlevsel çeviri, uyarlama, çıkarma yöntemlerinin erek kültür odaklı olması bakımından yerelleştirme; aktarım, sözcüğü sözcüğüne çeviri ve açıklama yöntemlerinin de kaynak kültür odaklı olması bakımından yabancılaştırma stratejisiyle örtüştüğünü söyleyebiliriz.

Geçmişten bu yana her tür insan etkinliğini ilgilendiren çevirinin, edebî alandaki varlığına değinecek olan bu çalışmada, Sabahattin Ali’nin ölümsüz eseri *Kürk Mantolu Madonna*’nın, Penguin Yayınevi’nden çıkan “Madonna in a Fur Coat” isimli çevirisi, kaynak kültürün aktarımı bağlamında incelenecektir. Eser, 2016 yılında İngiliz yayıncı Penguin’in "Modern Klasikler Serisi" kapsamında, yazımından 73 yıl sonra, ilk kez Maureen Freely ve Alexander Dawe tarafından İngilizceye çevrilmiştir (Öztürk, 2019:337). Bu çalışmada, eserin İngilizce çevirisi; Türk kültürünün aktarımındaki rolü ve etkisi bakımından, çevirmen kararları bağlamında ele alınacaktır.

Çalışmada özellikle Türkçeden İngilizceye kazandırılmış bir eserin tercih edilmesinin başlıca sebeplerinden biri, Türk kültürünün edebiyat yoluyla dışa açılımının önemi ve Grossman’ın paylaştığı şu istatistiki bilgidir: “Türkiye’de her yıl yayımlanan kitaplar arasında çeviri kitapların oranı %50’yi geçerken Amerika Birleşik Devletleri’nde yaklaşık %3’tür.” (2017:7) Çalışmada incelenecek bu çeviri, söz konusu bu %3’lük dilimde pay sahibi olup, yabancı okuyucuda, Türk edebiyatına ve Türk kültürüne dair merak uyandırma ihtimali yaratır. Aynı zamanda, Türkçe-İngilizce yönlü kuramsal çeviri metin analizine dayalı bu ve benzeri çalışmalar, ileriye dönük çeviri eserlerin sayısını ve niteliğini; bu sayede, Türk edebiyatının evrensel tanınırlığını artırmaya yönelik katkıda bulunması bakımından önemlidir.

Edebî bir eserin sınırlarından taşarak küresel bir ün kazanmasını sağlayan Nobel ödülü söz konusu olduğunda ise, İngilizceye çevrilmemiş bir yazarın bu ödüle layık görülmesi neredeyse imkânsızdır. Çünkü jüri üyelerinin tümünün okuyabildiği tek dil İngilizcedir. Bunun yanı sıra, bir romanın sinema gibi farklı bir alanda kullanımı düşünüldüğündeyse; İngilizceye çevrilmemiş bir kitabın dünyada geniş bir dağıtım ağıyla gösterilecek bir filme uyarlanma olasılığı çok düşüktür (Grossman, 2017:22). Tüm bunlar göz önüne alındığında, Türkçeden İngilizceye çevrilen eser sayısının artırılmasına ve çeviri kalitesinin yükseltilmesine yönelik katkı bağlamında bu ve benzeri çalışmaların önemi göz önünde bulundurulmalıdır. Grossman'ın, çalışmanın konusu olan edebî çeviri noktasında birebir örtüşen yaklaşımına da değinmek yerinde olacaktır. Ona göre, çeviri sayesinde yapılan sanatsal keşifler, her dilin ve edebiyatın sağlığını ve canlılığını korumasında etkili ve önemli bir rol üstlenir (2017:23). Çeviri, dünya üzerindeki dillerin çeşitliliği içinde uyumlu ve birleşmiş bir edebiyat deneyiminin yaşanabileceğine inanır. Aynı zamanda, diller ve onların ifade ettiği çeşitli insan deneyimleri ve algıları arasındaki farklılara karşı özel bir saygı gösterir. Bu durum hem edebiyatın hem de çevirinin, insanların tümünü bir bütün olarak anlayışla kucaklamasının kanıtıdır (2017:23).

Bu doğrultuda, çalışmaya konu olan eserin çevirisinde, eşdeğerlik tercihlerinin kültüre özgü öğelerin aktarımındaki etkisi, kaynak dil ve kültür (Türkçe) odaklı mı, yoksa erek dil ve kültür (İngilizce) odaklı mı olduğu; bu aktarım yoluyla kaynak kültüre ait öğelerin erek kültürdeki algılanabilirliği incelenmiştir.

Romandan seçilen, kültürel öğeler, erek metindeki karşılıklarını içeren kesitler hâlinde mercek altına alınarak, çeviri yöntem ve stratejilerine göre değerlendirilmiştir. Bu çalışma ile ulaşılmaya hedeflenen sonuç; kaynak kültüre ait öğelerin, İngiliz diline nasıl aktarıldığını ve bu aktarımın erek kültürdeki alımlanabilirliğini belirlemektir. Başka bir deyişle, erek veya kaynak odaklı çeviri stratejilerinin, kaynak kültürün erek okuyucu üzerindeki etkisini ve çevirinin kültür aktarımı işlevini değerlendirmektir.

1943'te yazılan romanda sıklıkla kullanılmış olan Osmanlı Türkçesine ait kelimeler, eserle ilgili önemli bir detaydır. Yazarın edebî yönüne duyulan saygı gereği herhangi bir sadeleştirme yapılmamış, bu sözcüklerin günümüz kullanımları dipnotlarla sunulmuştur (Şahbaz, 2013:629). Eserin bu yönü; çevirisinde, eşdeğerlik bağlamında eleştiriye açık bir alan yaratmaktadır. İnsanların konuştuğu dilde düşünmesi gerçeğinden hareketle, yazarın kullandığı dil ile imgelemi arasındaki ilişki, çevirisi sonucu ortaya çıkan ilişkiyle ne derece örtüşmektedir, sorusu da bu eleştirinin diğer bir yüzüdür.

Çalışmanın ikinci bölümünde çeviri, çeviribilim, çeviri ve kültür ilişkisi, eşdeğerlik, kayıplar ve çevrilemezlik kavramları, çağdaş çeviri kuramı kapsamında betimleyici çeviri araştırmaları ve kaynak/erek odaklılığın yanı sıra edebî çeviri ve Türk edebiyatının diğer dillere çevirisinin önemi konu edilecektir.

Üçüncü bölümde Sabahattin Ali'ye ve kaynak esere, eserin çevirisi ve çevirmenlerinin yanı sıra yayınevine yer verilirken dördüncü bölümde, kültürel unsurlar çevirisi ele alınacaktır. Bu anlamda, Newmark'ın kültürel unsurlar sınıflandırması ve Venuti'nin yerelleştirme ve yabancılaştırma stratejileri açıklanacak ve beşinci bölümdeki karşılaştırmalı analiz için gerekli zemin hazırlanacaktır. Detaylı analizin yapıldığı beşinci bölümde ise kaynak eserde yer alan kültürel öğeler kesitler hâlinde ele alınarak erek metindeki karşılıklarıyla birlikte değerlendirilecektir. Bu değerlendirme; Newmark'ın (1988) çeviri yöntemleri (işlevsel çeviri, uyarılama, çıkarma, aktarım, sözcüğü sözcüğüne çeviri ve açıklama) ve Venuti'nin (1995) yerelleştirme ve yabancılaştırma stratejileri bağlamında gerçekleşecek, eşdeğerlik tercihlerinin kaynak odaklı mı, yoksa erek odaklı mı olduğu görülecektir. Böylece eserdeki kültürel unsurların, İngilizceye aktarımında karşılaşılmış sorunlar ve buna ilişkin çevirmen kararları ele alınarak kültür aktarımının ne şekilde ve ne ölçüde gerçekleştiği, kültürel unsurların kaynak metinde yarattığı etkinin erek metinde ne derece korunduğu sonucuna varılacaktır. Bu sonuç üzerinden, çeviri ve kültürel çalışmalar alanına bir katkı sunmaya çalışılacaktır.

2. ÇEVİRİYE GENEL BAKIŞ

2.1. Çeviri ve Çeviribilim

Çeviri, dil aracılığıyla iletişim kuran bir varlık olarak insanın temel bir ihtiyacıdır. Akılda, ilk an diller arası bir etkinlik olarak canlansa da aslında duygu ve düşüncelerin sözcüklere dönüşümü ve bu yolla aktarımı, çeviriyi tanımlayıcı ilk hamle olabilir. Buradan hareketle, *dönüştürme* ve *aktarma* eylemlerinin diller arası işlevi, çalışmamızın konusu olan çeviriyi tanımlayabilir. Bu durumda çeviri, farklı dilleri konuşan insanların bulunduğu ortak iletişim alanıdır. Böylesi temel bir insan etkinliği, doğal olarak insanlık tarihi kadar eskidir. Çağlar boyu farklı toplulukların; din, ticaret, bilim askerî, siyasi vb. çeşitli nedenlerle teması çeviri edimine can vermiştir. İnsanlığın ve medeniyetlerin gelişim süreci boyunca da başrolde bulunmuştur. Zira insanların birbirinden beslendiği gibi toplumlar da birbirleriyle kurdukları iletişim ve iş birliği sayesinde gelişme gösterir. Bu bağlamda, insanoglunun keşif ve paylaşım merakı; farklı coğrafyalara uzanma hayali, farklı kültürleri tanıma ve kendi kültürünü tanıtmaya isteği gibi sebeplerin çeviriyi kaçınılmaz kıldığı rahatlıkla söylenebilir.

Çok boyutlu yapısından dolayı, çeviriyi farklı şekillerde tanımlamak mümkündür. “Bir şeyin yönünü değiştirmek” anlamının diller arası yorumu, söz konusu bir ifadenin veya metnin yönünün değiştirilmesi şeklinde olabilir. Bu yön değiştirme sırasında dilsel öge, başka bir dil ve kültür dünyasına doğru evrilir. Bu evrim “metnin öteki yüzünü görünür duruma getirir, bir başka deyişle, özgün metnin dilsel ve toplumsal-kültürel bağlamda gerçekleşmemiş ama potansiyel olarak metnin satır aralarında keşfedilmeyi bekleyen anlamları açığa çıkarır.” (Tuna, Kuleli, 2017:IX)

Ben Bennani’ye göre, çeviri yorumlamadır (1981:135). Nida ve Taber çeviriyi, alıcı dilden özgün dile en doğal ve yakın karşılığın anlam ve biçim açılarından verilmesi olarak tanımlar (1969:210). Newmark’a göre çeviri, yazarın özgün dilde yarattığı anlamı, başka bir dile, başka bir yolla aktarmaktır (1988:5). Tanıma, dilbilimsel açıdan yaklaşan De Baugrande ise, çevirinin, iki metnin karşılaştırması olarak değil; yazar, çevirmen ve erek okur arasında bir etkileşim süreci olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir (Aksoy, 2002:54).

Diğer yandan, Klopfer çeviriyi “yabancı olanı, bilinen aracılığıyla anlaşılır kılmaya çalışan bir işlem” olarak betimler (Baykan, 2005:180). Dostert ise kalıba dökülmüş birtakım simgelerin başka simge kalıplarına dönüşümüyle sağlanan anlam aktarımı olarak tanımlar ve çeviriyi uygulamalı dilbilimin bir dalı olarak ele alır (Tosun, 1991:98). Göktürk, çevirinin

yalnızca dilbilimsel bir işlem olmadığını belirtir ve şöyle devam eder: “Her dil, belli bir kültürün göstergeler dizgesiyle, belli uzlaşmalar, töreler, davranışlar, değer ölçüleriyle, kısacası somut insan yaşamıyla iç içedir.” Bu durumda çeviri değişik toplulukların, ulusların, bilim, sanat, düşünce alanındaki çabalarını paylaşabilme yoludur (2014:15). Çeviriyi bir dilden başka bir dile yapılan bilgi aktarımına indirgeyemeyeceğimizi belirten bir diğer isim de Cömert’tir. Cömert, çevirinin bir yandan tarih boyunca insanlığın ortaya koyduğu tüm değerleri artzamanlı düzeyde (*diachronie*) günümüze taşırken, öte yandan da eşzamanlı düzeyde (*synchronie*) ulusal kültürler arasındaki alışverişi sağladığını ifade eder. Bu etkileşim yoluyla, hem çağdaş bir kültür bileşimi oluşur, hem de yeni değerler ortaya çıkar (Cömert, 1978:26) Cömert’in bu yaklaşımına Vardar’ın yorumunu ilintilemek yerinde olacaktır. Zira Vardar da çeviriyi; çağlar boyu karşımıza çıkan, medeniyetler arasında köprü kuran, farklı toplumları birbirine yaklaştıran, kültürel değerleri, içinde oluşturduğu tarihî ve sosyal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına imkân sağlayan bir iletişim ve bildirişim aracı olarak tanımlamakta ve çevirinin; tarihî, uluslararası, toplumsal ve kültürel yönlerini görünür kılmaktadır (1981: 173). Öte yandan, Cengiz Aytmatov’un, “Onda yüzyıllar bir araya gelir, çağlar arasındaki yaşam ilişkileri birleşir” şeklindeki yorumu Vardar’ın bu tanımının özeti sayılabilir (Baykan, 2005:177).

Görüldüğü üzere çeviri; yabancı olanı tanınır kılma, insanlar ve uluslararası iletişimi sağlama, tarihi ve kültürü aktarma, toplumlar arasında köprüler kurmayı sağlayan bir etkinlik, elzem bir insan uğraşdır. İnsanlık tarihi kadar eski, bu gündelik insan ihtiyacı, ilk olarak Romalılar döneminde tartışılmaya başlanmıştır (Gürçağlar, 2014:105). O döneme, M.Ö. 1. yüzyıla uzandığımızda karşımıza, Latince’den çeviriler yapan iki önemli isim, Cicero ve Horatius çıkacaktır. Roma edebiyatını zenginleştirmek amacıyla Latince’den kendi dillerine çeviriler yapan ve bunu yaparken de estetik kaygılar güden bu şair, hatip ve çevirmenler, çeviri kuramının temelini atan, çeviriyi özerk bir bilim dalı kılacak olan tartışmayı başlatmışlardır. Zira onların ateşlediği bu “sözcüğü sözcüğüne” ve “anlamına göre” çeviri ayrımı gelecek yüzyıllarda tartışılmaya devam edecek olan “eşdeğerlik” yaklaşımlarının ve çeşitli çeviri stratejilerinin kaynağı niteliğindedir. Onlar, çevirinin erek dil okuruna yönelik olduğunu, bu sebeple çevirmenin de kaynak metne değil erek metne karşı sorumlu olduğu gerekçesiyle, sözcüğü sözcüğüne değil, anlamına göre çeviri stratejisini öne çıkarmışlardır (Gürçağlar, 2014:106). Bu bağlamda, çalışmamızın da konusu olan “yerelleştirme” stratejisinin temelini de bu noktada atıldığını söylenebilir.

İlerleyen yüzyıllardaki çeviri tartışmaları ise İncil çevirileri üzerinden ilerlemiştir. Söz konusu 4. yüzyılda İncil çevirisi olduğunda Aziz Jerome ismi öne çıkacaktır. O da Cicero ve Horatius gibi, sözcüğü sözcüğüne çevirinin anlaşılabilir bir metin doğurduğunu ve İncil'in anlamını gölgelediğini belirterek, anlamına göre çeviriyi savunmuştur (Munday, 2001:20). Kutsal kitap çevirilerinden hareketle süregiden tartışmalar, öne sürülen yaklaşımlar yoluyla sistematik gelişmesi yönündeki bir diğer önemli isimse çeviri şehidi olarak da bilinen, Fransız, hümanist çevirmen Etienne Dolet'dir. Çeviri yaklaşımını beş başlıkta toplayan Dolet, "Bir Dilden Diğere Nasıl İyi Çeviri Yapılır?" başlıklı bir de metin kaleme almıştır. Aynı yüzyılda yaşanan toplumsal dönüşüm, parlamenter yönetimin gelişmesi, bilimsel ilerlemeler, bilginin ve edebiyatın kültürlerarası aktarımını hızlandırmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda, alanı genişleyen çevirinin çeviribilime evrimi sürecindeki sistematik yaklaşımlardan bir yenisi, John Dryden tarafından ortaya atılmıştır. Dryden, çeviriyi; sözcüğü sözcüğüne/satırı satırına (sözel) çeviri, anlam aktarımına dayalı çeviri (açıklama), gerektiğinde kaynaktan ayrılabilir özgür çeviri (öykünme) şeklinde sınıflandırmıştır.

18. yüzyıla gelindiğinde ise, Dryden gibi, anlamına göre çevirinin altını çizen, edebiyatçı çevirmen Alexander Fraser Tytler'in çeviri kurallarında dikkat çeken unsur, çevirinin özgün metindeki tüm düşüncelerin yanı sıra kaynak eserin yaratıcısının biçiminin de eksiksiz olarak aktarılması gerektiğini vurgular. Tytler, bu şartlarda akıcı bir erek metin yaratılması gerektiğini belirterek "anlamına göre çeviri"ye yeni bir boyut eklemektedir (Munday, 2001:28).

Süregiden çeviri tartışmalarında anlamına göre çeviri öne çıkmasına karşın, 19. yüzyılda belirgin bir kırılma yaşanmıştır. Alman Romantizminin ünlü temsilcilerinden, yorumbilimci Friedrich Schleiermacher öncelikle çeviriyi "yazılı" ve sözlü olarak ikiye ayırmış, ardından "yabancılaştırma" ve "yerelleştirme olarak iki başlık altında inceleme önerisinde bulunmuştur. Kaynak ve erek metin okurlarının bir noktada nasıl buluşturulabileceğine ilişkin sorgulamalarda bulunmuştur. Bu bağlamda, yazarı okura veya okuru yazara götürmek açılarından yerelleştirme ve yabancılaştırma kavramlarını açıklamıştır. Bu kavramlar aracılığıyla, çeviriyi kültürel bir araç, kaynak kültürün anlaşılmasına yönelik bir çaba olarak değerlendirirken, yazılı ve sözlü çeviri alanlarıyla da ticari, akademik ve edebî çeviri gibi türe göre çeviri stratejisi ayrımını gündeme getirmiştir. Schleiermacher'ın geliştirdiği bu yaklaşım 20. yüzyılda çeviri kuramlarının gelişimi konusunda bir hayli belirleyici olmuştur (Gürçağlar, 2014:110-111). Dilbilimsel boyutunun

yanı sıra kültür aktarımı boyutunun daha fazla fark edilirliliği 20. yüzyıl ve sonrasındaki çeviri anlayışını geliştirmiş ve genişletmiştir.

20. yüzyılla birlikte çağdaş çeviri yaklaşımları konu olduğunda karşımıza Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet çıkacaktır. Fransızca ve İngilizce dillerinin karşılaştırmalı biçem analizini gerçekleştirdikleri *Stylistique Comparée du Français et de L'anglais* (1958) isimli kitaplarında, çeviri stratejilerini kapsamlı bir biçimde sundukları görülmektedir. Sözcüğü sözcüğüne çevriye karşılık gelen stratejiyi “doğrudan” (*direct*), serbest çeviriyi ise “dolaylı” (*oblique*) çeviri olarak adlandırmışlardır. Ayrıca, doğrudan çeviri kapsamında; ödünç alma (erek dilde bulunmayan bir sözcüğü kaynak dildeki hâliyle erek dilde kullanma), “öyküntü” (kaynak dildeki kelime veya ifadenin erek dilde bir anlam ifade etmese de sözcüğü sözcüğüne aktarma ki bu kelime veya sözcük zamanla erek dilde benimsenebilir), “sözcüğü sözcüğüne çeviri” (özellikle aynı dil ailesine ait diller arasında mümkün olan aktarma) olmak üzere üç işlemden bahsetmişlerdir. Dolaylı çeviride ise “zorunlu veya isteğe bağlı yer değiştirme” (kaynak metin öğelerinin erek metinde anlam değişikliği olmaksızın yer değiştirmesi), “zorunlu veya isteğe bağlı modülasyon” (kaynak dildeki bakış açısının değiştirilmesi), “eşdeğerlik” (aktarımı farklı biçemsel veya yapısal yollarla sağlama), uyarlama (kaynak kültürdeki bir durumun erek kültürde bulunmaması hâlinde kültürel öğelerde değişiklik yapma) olmak üzere dört işlem öne sürülmüştür (Gürçağlar, 2014:114).

Vinay ve Darbelnet’in bu sınıflaması, alana sistematik bakışın yerleşmesinde önemli rol oynamıştır. 1959’a gelindiğinde ise Roman Jakobson, “eşdeğerlik” sorununu tartıştığı “Çevirinin Dilbilimsel Yönleri Üzerine” başlıklı makalesinde; eşdeğerliği, çevirinin en büyük sorunu olarak ele alır. Çeviride anlamın farklı yollarla aktarımın mümkün olduğunu belirtirken, şiiri bir istisna olarak dışarıda tutar (Gürçağlar, 2014:115).

Tüm zamanlarda çevirinin en önemli sorunu sayılan eşdeğerlikle ilgili bir dizi sınıflama da çeviriyi dilbilimsel temelde ele alan dilbilimci J.C. Catford tarafından yapılmıştır. *A Linguistic Theory of Translation* (1965) isimli kitabında, “metinsel eşdeğerlik” ve “biçimsel denklik” kavramlarının yanı sıra, literatüre “kaydırma” (*shifts*) terimini kazandıran Catford, “düzey” ve “kategori” olmak üzere iki ana başlıkta sunar ve özellikle üzerinde durduğu kategori temelli kaymalar dâhilinde, dilbilgisel, sözcük sınıfları arası (ismin sıfat olarak aktarımı, dilsel hiyerarşide gerçekleşen (cümlelerin tamlama, tamlamanın sözcük düzeyinde aktarımı) ve sistemler arası (tekil çoğul ilişkileri) kaydırmalar gibi alt başlıklardan söz eder (Gürçağlar, 2014:116). Kavram ve kurama yönelik bir diğer kayda değer katkı da Anton Popovič tarafından sağlanmıştır. Deyiş kaydırmalarını

detaylandıran Popovič; “eksiltme”, “ekleme”, “zorunlu” ve “isteğe bağlı” kaydırma kavramlarını geliştirmiştir. (Yazıcı, 2010:84-85).

İlerleyen yıllarda Werner Koller “eşdeğerlik” ve “denklik” ayrımını dile getiren yeni bir sınıflama öne sürmüştür ve eşdeğerliği, düzanlamsal, yananlamsal, metin türüne bağlı, pragmatik ve biçimsel sınıflandırmasıyla ele almıştır (Munday, 2001:49). Koller’in ardından, çeviriye yönelik dilbilimsel yaklaşımlarla kültürel yaklaşımlar arasında önemli bir geçiş noktası dikkati çekmektedir. Eugene Nida’nın eşdeğerlik tartışması, “biçimsel eşdeğerlik” ve çeviri sürecinde kültürel öğelerin aktarımı konusuna yeni bir bakış açısı kazandıran “devingen eşdeğerlik” kavramlarını doğurmuştur ki bu ikincisi, işlevci ve betimleyici araştırmaları gereğince kavramak noktasında belirleyicidir. *Towards a Science of Translating* (1964) ve *The Theory and Practice of Translation* (1969, Taber ile birlikte) isimli yapıtlarında Nida, eşdeğerliği, *İncil* çevirileri üzerinden ele almış, antropolojinin dile bakışına benzer bir yaklaşımla, dilin; kültürün ayrılmaz bir parçası, sözcüklerinse kültürel kavramları simgeleyen araçlar olduğunu belirtmiştir (Snell-Hornby, 2006:25). Nida’nın değindiği önemli bir diğer husus ise erek kültürün önemidir. Bu, 1970’lerde yaşanacak dönüm noktasının, kaynak metinden kopuşun habercisidir (Gürçağlar, 2014:118).

1960’lara gelindiğinde, çevirinin karmaşık toplumsal ve kültürel bir edim olduğuna yönelik düşüncelerin gelişme gösterdiği dikkati çekmektedir. Jiri Levy, çevirinin salt dilsel bir kavram olarak değil iletişim bağlamı içinde değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir (Baykan, 2005:185). Ona göre orijinal metin okuyucusu ile çeviri metin okuyucusunun birleştiği nokta eserin bütünündeki kültürel ve tarihsel ilişkidir. Aynı zamanda çeviriyi bir karar verme süreci olarak tanımlayan ilk araştırmacıdır (Hermans, 1999:21).

Çevirinin adım adım çeviribilime doğru evrilişi bu önemli aşamalarda seyretmiş ve beklenen kırılma 1972’de James Holmes’un Kopenhag’da düzenlenen Üçüncü Uluslararası Uygulamalı Dilbilim Konferansı’nda sunduğu, *The Name and Nature of Translation Studies* (1972) isimli bildirisiyle yaşanmıştır (Gürçağlar, 2014:101). Bu bildiri, Holmes’un, “Translation Studies” (Çeviribilim) olarak isimlendirdiği bu alanın bağımsız bir disiplin olarak tanınması çağrısıdır. Çevirinin, o güne kadar değerlendirildiği dilbilimden, yabancı dil eğitimi ve edebiyattan ayrı; özerk bir bilim alanı olarak kimlik kazanması bu bildiri ile gerçekleşmiştir. Bu bildiri daha sonra *Translated!* (1988) adlı kitapta kapsamlı bir şekilde yayımlanmıştır (Karadağ, 2006:253).

Bu çarpıcı gelişmenin yanı sıra 70'lerde ön eçikan bir diğer gelişme ise, çeviride erek kültürü ve onun beklentilerini gözeten akımlardır. İşlevci ve betimleyici yaklaşımlar çeviribilimin iki önemli kuramını doğurmuştur. İlki işlevsel yaklaşımlardan biri olarak öne çıkan Alman Çeviribilimci Katharina Reiss ve Hans Vermeer'in *Skopos Kuramı* diğeri ise İsraili çeviri ve kültürbilimci Gideon Toury'nin; Itamar Even-Zohar'ın geliştirdiği bir kültür kuramı olan *Çoğuldizge Kuramına* dayandırılmış betimleyici çeviri araştırmalarıdır (Gürçağlar, 2014:120-128).

2.2. Çeviri ve Kültür

Çevirinin kuramsallaşma sürecinde belirleyici olan, uygun *eşdeğer* arayışı ve bu arayışa iten, çevirinin sözcüksel bir aktarımdan çok düşünceyi aktarma boyutu olmuştur. Şüphesiz ki sözcükler bir düşünüşün ürünüdür ve o sözcüklerle örülen yapılar ifadeyi veya metni üretenin dünya algısıyla doğrudan ilintilidir. İşte bu dünya algısı insanın yetiştiği toplumun alışkanlıkları, gelenek, görenek ve değerleri, yaşantı biçimi vb. şekillerde tanımlanan kültürün ta kendisidir. Nasıl ki dil, kendi başına kişiler arası duygu ve düşünce aktarımının en açık yoluysa, çeviri de farklı dilleri konuşan, farklı kültürlerdeki insanlar arası bir aktarımdır.

Çeviri, kültürler arası, çift yönlü bir etkileşimdir. Bir başka deyişle karşılıklı alışveriş sürecidir (Köksal, 2008:6). Diğer yandan Eruz çevirinin iki farklı kültür ve dil arasında yapılan bir etkinlik, yani iki ayrı dil arasında gerçekleşen iletişimsel bir edim süreci olduğunu ifade eder. İki farklı dilin ve kültürün olduğu her yerde çeviri etkinliği söz konusudur (Eruz, 2012:45).

W. Von Humboldt ise dil ve kültür ilişkisini her dilin kendine özgü bir dünyayı içerdiğini ifade ederek, bir toplumun kültürünü ve dünyayı kavrama biçimini diline bakarak açıklayabileceğimizi öne sürmüştür. Hatta bu ilişkinin yakınlığını bir toplumdaki herhangi bir değişim ve gelişmenin veya bozulmanın yansımalarının dilde görülebileceğini belirtmiştir (Baykan, 2005:192). Diğer yandan, Skopos kuramcısı, Vermeer çeviriyi öncelikle kültürel bir eylem olarak betimler ve ekler: "Çeviri, çeviri gerektirir. Kendi kültür ortamı içerisinde bir kaynak metin alınır ve yerine, farklı bir kültür ortamında amacına (skopos) uygun şekilde işlenebilen bir erek metin konur." (Çoruk, Güler, Kayalı, 2016:116)

Diğer yandan, Holz-Mänttäre kültürün, dilin üst kavramı olduğunu belirtir. Bu saptama, çevirinin kültür ve dil boyutunun karşılaştırılması bakımından oldukça anlamlıdır. Zira dilsel yapıların ötesinde bir çeviri kuramına apaçık yön verir. "Yabancı bir kültürde ve

yabancı bir formda yazılmış bir eserin anlaşılması, sadece dilinin anlaşılması değil, o dünyanın bir bütün olarak anlaşılmasını yani o dünyanın düşüncesinin anlaşılmasını gerektirir.” (Çoruk, Güler, Kayalı, 2016:116) şeklindeki açıklaması böylesi bir kuramın temelini oluşturur.

Benzer şekilde, Dağlı da dil ve kültür ilişkisini; "Başka toplumları tanımada, o toplumlarla kendimizi karşılaştırdığımızda yalnızca bilgi aktarımı değil dünyayı değişik bir algılayış da gözlenmektedir. İşte bu değişik algılayış, kültür olgusudur." (Baykan, 2005:194) ifadesiyle dil ve kültürün iç içe olduğunu vurgular ve çevirinin kültür aktarımı işlevine işaret eder. Nord da bu konuda hemfikirdir. Dil ve kültürün birbirini tamamlayan iki yapı olduğunu, dilin yer aldığı her eylemin çeviri yoluyla başkalarına aktarımının mümkün olduğunu belirtir (Nord, 1997;1-2).

Schimi çevirinin kültürlerarasındaki yabancılaşmayı ortadan kaldırdığını, halklar arasındaki sınırları yıktığını, kültürel farklılıkları aştığını diler getirir. Aynı zamanda çeviri hem geçmiş kültürlerin mirasının değerlendirilmesini hem de aynı zaman dilimindeki kültürlerin etkileşimini mümkün kılar (Baykan, 2005:191).

Çeviri, insanın dünya görüşünü genişlettiği gibi diğer halkların kültürlerini de tanıma olanağı sağladığını belirten Köksal; başka kültürleri ne kadar çok tanırsak kendimizi de o kadar çok tanıyacağımızı dile getiren Burton'dan şöyle aktarır: "Başka kültürleri tanıma ihtiyacı büyük olduğu sürece çeviriye olan ihtiyaç da büyük olacaktır." (1973:2) Nitekim çeviri, ülkeler arası kültürel ilişkileri güçlendirmede ve milletlerin bilimsel, eğitsel ve teknolojik gelişimini sağlamada önemli rol oynamaktadır (Köksal, 2008:6). Dahası, bir toplumun kendi çabalarıyla gerçekleştiremeyeceği kültürel dönüşümü mümkün kılar. Alkan, ulusların dönüşüm yaşadıkları yılların çeviri etkinliklerinin yoğunluk kazandığı yıllar olduğuna işaret ederek bu noktayı pekiştirir (2014:234). Işık ise bu etkileşim ve dönüşüme; çevirinin yeni ufuklara yöneliş, bireyin kendisinin farklı bir kültür dizgesiyle karşılaşarak onunla bütünleşmesi ve özvarlığını genişletmesi şeklinde vurguda bulunmuştur (Işık, 1989:37). Bu anlamda, Hilmi Ziya Ülken'in *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü* (2011) adlı yapıtı bunu ve dahasını detaylıca ele alan önemli bir çalışmadır.

Kendi sınırlarını aşarak farklı kültürlerle iletişim gereksinimi; bazı dilleri, dönemin kültür merkezi durumundaki ulusların diline bağımlı kılmıştır (Baykan 2005:191). Doğan bu durumu, Çincenin yüzyıllarca Kore, Japon ve Alman dilleri üzerindeki etkisiyle örnekler. Bunun karşılığında Çincenin bir şey almadığını da belirtir ve ekler, "Güçlü kültür dalgaları yayılırken, etkilediği dillere kendi sözcüklerini de getirir." (Baykan 2005:191) Bu bağlamda,

çevirinin salt dilsel bir kavram olmadığı, çeviri olgusu ele alınırken kültür, tarih, bağlam, iktidar gibi değişkenlerin de gözetilmesi gerektiği özellikle geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinden itibaren pek çok farklı araştırmacı ve kuramcı tarafından savunulmuştur (Yurtdaş, 2014:6). Bu noktada, çeviri yoluyla kültür aktarımı ve diplomasi ilişkisi noktasında; nüfuzun, güç ilişkilerinin ve güç dengelerinin önemi dikkate değer bir başka nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan, Baubat çevirinin, millî kültürlerin yayılmasının kültürlerarası iletişimi kolaylaştıracağını ve gittikçe daha geniş kitlelere nüfuz ederek bu amaca ulaşılacağını, bunun yolunun da çeviri olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, bunun, kuşkusuz barışa hizmet edeceğini vurgulamaktadır (1955:59).

Bu değerlendirmeler ışığında, bir kültür aktarıcısı, iki kültürü birbirine tanıtan bir aracı (Ateşman, 2001:32) olarak çevirmenin görevinin kaynak kültürün ait olduğu bütün unsurları dikkate alarak erek kültürün bütün unsurlarını bir araya getirerek bu unsurları denkleştirme uğraşı vermek; bu uğraşı başarıyla sonuçlandırmak için, iki kültür arasındaki farkları kavramış olmak ve bu farklılıkları aktarırken kayıpları en aza indirmek olarak tanımlanabilir (Baykan, 2005:184).

Stolze ise, özellikle edebî çeviriye işaret ederek, çevirinin erek kültürü etkilediğini ve her çeviriyle birlikte, erek kültürde yeniliğe yol açan yabancı unsur aktarımının altını çizer (2013:171). Gökhan Şefik Erkurt, edebî çeviri yoluyla erek kültüre kazandırılan bu yabancı unsurlarla ilgili olarak, Steiner'a atıfta bulunur. Çeviriye işgal benzetmesi yapan Steiner, erek kültüre yönelik bu aktarımı da işgali gerçekleştiren kişi olarak çevirmenin yabancı bir anlamı esir ederek ülkesine getirmesine benzetir. Öncelikle erek yazın üzerinde etkili olacak bu aktarım, zamanla erek toplumu kültürel olarak etkileyecektir (Erkurt, 2014:37).

Çevirinin, erek toplum üzerinde etkili olduğu gerçeği oldukça açıktır. Dinden siyasete, askerî hareketlerden felsefi akımlara, toplumlar arası etkileşimin tamamında çeviri eyleminin etkileri belirgin bir şekilde görülmektedir (Erkurt, 2014: 43-44). Toplumların kültürel anlamda şekillenerek yeni bakış açısı kazanmasının yanı sıra yeni ürünler vermesi, yaşayış biçimlerini değiştirmesi çeviri faaliyetlerinin insanlık tarihine etkisinin önemini göstermektedir. Bu etki doğrultusunda, erek kültür ve dilde de değişim kaçınılmazdır. Çevirmenin erek dile aktardığı kavramlar için uygun eşdeğer arayışına girmesinin doğal sonucu olarak insanlığın ortak mirası olan kültür de zenginleşmiştir (Öztürk, 2019:31).

2.2.1. Kültürel Farklar, Eşdeğerlik, Kayıplar ve Çevrilemezlik

“Dünya yalnızca yanlış anla(şıl)ma üzerinden işler. Yalnızca evrensel yanlış anla(şıl)ma aracılığıyla uzlaşır tüm insanlık. Zira, Tanrı esirgesin, eğer birbirimizi anlasaydık asla uzlaşamazdık.” sözüyle, ünlü Fransız şair, yazar ve çevirmen Charles Baudelaire’in, anlaşmanın ne kadar zor hatta imkânsız olduğunu ifade ederek, yaşamın en temel sorunlarından birini ortaya koymaktadır (Tuna, Kuleli, 2017:VII).

Kişinin değerlerine ve dünya algısına dayalı bir anlam dünyası, bambaşka bir değerler ve anlam dünyasında ne şekilde karşılık bulabilir? Bulduğu karşılıkla, gerçekten örtüşüyor olma ihtimali nedir? İletişimin bu denli ütöpik bir eylem olduğu varsayımı, çevirinin farklı diller arası iletişimi sağlamasının ne denli mümkün olduğu sorusunu akla getirmektedir. İspanyol çevirmen Ortega y Gasset, “Aslında, insanoğlunun elini atıp üstlendiği her iş ütöpiktir ama yine de bir şeyler yapmaktan vazgeçmeyiz.” sözü de bu ütopya düşüncesini desteklemektedir. Hatta ona göre çeviri, daha baştan başarısızlığa yazgılanmış bir işi üstlenmektir (Ortega, 2005:79). Ortega’nın; diller arasındaki anlam farklılaşmaları, yalnızca öteki dillerde karşılığını bulamadığımız sözcüklerden dolayı değil, aynı zamanda sözcüklerin her bir dili konuşan kişide apayrı izlenimler uyandırmasından hareketle ulaştığı nokta çevirinin olanaksızlığıdır.

Öte yandan, bir düşünür ve çevirmen olarak Ortega, felsefenin temelini sevgiye dayandığı gibi, çevirinin temelini de bu olduğunu söyler. Hatta bilgi sevgisinin en büyük örneğinin, her kültürün ötekiyle bilgi paylaşma biçimi olan çeviri olduğunu belirtir (Ortega, 2005:83).

Ortega, çevirinin imkânsızlığına yönelik yaklaşımını geliştirirken 19. yüzyıl dilbilimcilerinden Humboldt’tan etkilenmiştir. Her ikisi de Sapir-Whorf varsayımının öne sürdüğü; insanların dünyayı olduğu gibi değil, adadillerinin sunduğu şekilde algıladığını savunur (Ortega, 2005:79). Bu savdan hareketle, adadili dışında başka bir dilde iletişim kurmanın imkânsız olduğu düşünülebilir. Bu da “çevrilemezlik” kavramını doğurmaktadır. Bu düşünce günümüz iletişim çağına aykırı olduğu gibi çağdaş çeviribilim anlayışına da ters düşmektedir. Buna rağmen bu kavram, çağdaş dilbilimci Catford’un değindiği bir konudur. Catford, çevrilemezliği eşdeğerlik kaynaklı bir kısıtlama olarak değerlendirerek, *dilsel* ve *ekinsel çevrilemezlik* olarak iki düzlemde ele almıştır. Dilsel çevrilemezlik, kaynak dildeki dilsel öğelerin erek dilde bulunmamasından kaynaklanır; ekinsel çevrilemezlik, kaynak ekine özgü özelliğın, erek ekinde bulunmamasından kaynaklanır. Örneğın, “geçmiş olsun” veya “afiyet olsun” ifadelerinin İngilizcede bulunmaması gibi (Yazıcı, 2005:71-72).

Catford çevrilemezlikle ilgili ayrıca şu tanımları önermektedir:

Dilbilimsel çevrilemezlik: Kaynak dilin dilbilimsel açıdan erek dilden bütünüyle farklı olmasından dolayı kaynak ifadenin, erek dilde karşılığı olmamasıdır.

Kültürel çevrilemezlik: Kaynak dilde işlevsel olan, kaynak kültüre özgü bir durumun, erek kültürde hiçbir karşılığı olmamasıdır (1965:98).

Alandaki genel kanı, kaynak dildeki iletişim ortamının hiçbir zaman çeviri dilindeki veya erek metindeki ile aynı ortam olarak görülemeyeceği doğrultusundadır. Gerek diliçi çeviride gerekse dillerarası çeviride “tam eşanlamlılık” nadiren rastlanan bir durumdur. Jakobson, iki dilin kodları arasında birebir eşdeğerlik bulunmadığını ifade eder. Bununla birlikte, dilbilgisine ait farkların da tam bir eşdeğerliği yakalamaya engel olduğunu belirtirken, diğer yandan çevirinin imkânsız olmadığını ifade eder (Jakobson, 1959:234).

Çeviride sorun teşkil eden konulardan bir diğeri de yanlış yorumlamalar sonucunda oluşan çeviri kayıplarıdır. Demirezen “Çeviride Kayıplar Sorunu” (1991) başlıklı makalesinde çeviride kayıpların kaçınılmaz olduğunu, kayıpsız çeviri yapmanın mümkün olmadığını belirtir (Demirekin, 2014:20). Aynı zamanda, çevirmenin metinlerde geçen sözcüklerin eski anlamlarına da dikkat etmesi gerektiğini, artık kullanılmayan yan anlamların çeviride hasar oluşturduğuna da değinir (Çoruk, Güler, Kayalı, 2016:116).

Eşdeğerliği tanımlamak ve ölçüt belirlemek üzere tartışmalar çeşitlendikçe, “yeterlilik”, “uygunluk”, “aynı değerlilik”, “örtüşme”, “uyuşma”, “anlamsal karşılık”, “etki eşitliği” gibi farklı kavramlar ortaya atılmıştır. Kaynak metin ile erek metin arasında bulunan ve sadece çeviri eleştirel, yani kesin metin örneğiyle belirlenebilen bir ilişkiyi ifade ettiği vurgulanmalıdır. Birebir eşdeğer çeviri yapmak, mümkün değildir, ancak bir erek metin (sadece belirli metin düzeyleri bakımından) bir kaynak metnin eşdeğeri sayılabilir. Dil ve kültürler arası farklardan dolayı, farklı düzlemlerdeki unsurlar genellikle değişmez ve tümü aynı anda eşdeğer kabul edilemez (Stolze, 2013:122).

Söz konusu bu farklar sebebiyle, Yazıcı da metinler arası birebir eşitlik sağlanamayacağını savunur. Bu nedenle çeviride, benzerlik şartı arar (2007:28-30). Bu konuda Yazıcı’yı destekleyen Erten de çeviride zaman zaman kayıplar yaşandığını ve eşdeğerlik sağlanmadığını belirterek, yaşanan kayıpların ve eşdeğerlik probleminin alternatif sebeplerine dikkat çeker. Metin dili, anlamın örtüşmemesi, dilbilgisi unsurlarının metin içi işlevleri, kültürel farklar ve o dilin sözcük dağılımı bunlardan birkaçıdır (Erten, 1993:316).

Çeviride eşdeğerliği yakalamanın zor ve hatta imkânsızlığına ilişkin olarak, çevirmenin, kaynak metnin yazarı ile “tanışıklığı”na vurgu yapılmaktadır. Çevirmenin, yazarı iyice tanımasının, üslubunu ve biçimini göz önünde bulundurması gerektiğinin altını çizen Tomris Uyar şöyle açıklar: “Çevirmen kendisine nasıl bir yazarla karşı karşıya olduğunu, yazarın yaşadığı dönemdeki kişisel tavrını ve yazarın çevirmenin yerinde olsaydı hangi sözcüğü seçeceğini sormalıdır. Yani yazarı tanımak çeviriye ışık tutar.” (Erten, 1993:322)

W. Koller, çeviride eşdeğerlik kapsamındaki çevrilemezlik sorununa neden olan kültürel farkların farklı şekillerde ortaya çıkabildiğini belirtir. İki farklı topluma ait kültürel özelliklerin, tamamen örtüşmesi ki bu çeviride sorun oluşturmaz, kısmen örtüşmesi veya hiç örtüşmemesi söz konusudur. Koller bir kültürde yer alan özelliklerin diğer kültürde bulunmaması durumunda çevrilemezlik sorunuyla karşı karşıya bulunduğunu söyler (Ateşman, 2001:32-33).

Edebî çeviride eşdeğerlilik kavramıyla ilgili olarak, çevirmenin yeni bir dilde yeniden yaratma sürecinde karşılaşılan sorunları Berrin Aksoy *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi* (2002) adlı eserinde şu şekilde sınıflandırmaktadır:

Sanatsal Dil Kullanımıyla İlgili Sorunlar: Edebî çeviride kaynak metnin yazarının kişisel dil kullanımını çok iyi tanımak, metinde kullanılan yaratıcı ve sanatsal dilin teknik ve anlamsal özelliklerini biçimsel bir inceleme yardımıyla çözümlmek önemlidir. Çevirmenin, eseri oluşturan söyleyiş sanatlarını çözümlemesi, çeviri yöntemini belirlemesine yardımcı olur. Sanatsal yaratımlar, erek dilde olmadığı veya aynı anlamı ve etkiyi uyandırmadığı durumlarda çevirmen, uygun eşdeğer bulma, anlamı çevirme, başka bir söz sanatıyla değiştirme, atlama ya da açıklama gibi çeşitli yöntemlere başvurabilir (Aksoy, 2002:83).

Dilbilgisel Sorunlar: Kaynak dile ait dilbilgisel yapıların, yapı ve anlam bakımından erek dilde karşılık bulamaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Edebî çeviride dilbilgisel ve sözdizimine ilişkin farkların yanı sıra, zaman yapılarına bağlı olarak da rastlanmaktadır. İngilizcede geçmiş zaman gösteren Past Perfect yapı, bağlama uygun olarak dilimize -di’li veya -miş’li geçmiş zaman olarak aktarıldığı gibi, metnin bütünlüğü ve akıcılığı içinde karışık zamanları içeren bir kullanım olarak da aktarılabilir (Aksoy, 2002:86).

Kültürel Özellikler: Topluların kendilerine özgü alışkanlıkları, gelenek görenekleri, değer yargıları, sınıflandırmaları vb. özellikleri bazı durumlarda birbiriyle

örtüşürken, bazı durumlarda da belirgin farklılıklar gösterir. Bu nedenle kültür, çevirmenin göz önüne alması gereken bir unsur olmaktadır. (Aksoy, 2002:88).

Edebî eserlerdeki kültürel unsurlar: Çevresel unsurlar (iklim, mevsimler), maddesel kültür (yiyecek, giyecek, şehirler, köyler, ulaşım araçları vb.), sosyal kültür, kuruluşlar, faaliyetler, süreçler; dinî, siyasi, sanatsal ve idari kavramlar; davranışlar ve gelenek görenekler, deyimler ve kalıp ifadelerin toplamıdır. Böylesi ifadeler, işlev ve anlam açısından erek kültürde karşılık bulamaması veya erek metin okuyucusunun kültür dizgesinde farklı bir metinlerarası konumdaki bir anlama karşılık gelmesi bakımından sorun oluşturmaktadır (Aksoy, 2002:90).

Edebî Türler ve Tekniklerle İlgili Sorunlar: Erek edebiyat alanında bulunmayan bir türü veya tekniği, o tür veya teknik için gerekli dilsel ve kavramsal unsurlarla birlikte erek kültüre aktarıma dayalı sorunları kapsamaktadır. Tanzimat dönemi çevirileri buna örnek gösterilebilir. (Aksoy, 2002:97).

Tarihsel Uzaklıkla İlgili Sorunlar: Çeviriden de öte herhangi bir edebî eseri oluşturan unsurlar, zamanla kaynak kültürde değişikliğe uğrayarak bazen çağdaş bir okuyucu tarafından tamamen yabancı ve modası geçmiş olarak tanımlanır ve aynı dil ve ortam içinde bile çağdaşlaştırılması gerekebilir. Bu durumda çevirmen zamansal, türsel, yöntemsel bir çıkmaza girmektedir (Aksoy, 2002:93).

Özetle; bugün ister dilsel ister kültürel, mutlak çevrilebilirliğin var olmadığına dair genel bir anlayış mevcuttur. Buna karşın, çeviri anlayışının yirminci yüzyılda gösterdiği gelişime bağlı olarak, çevirmenlerin iki dil veya kültür arasında bir güçlüklerle karşılaşmaları durumunda başvurabileceği değişik yöntemler aracılığıyla eşdeğerliği bir biçimde sağladıkları düşüncesiyle, çevrilebilirlik/çevrilemezlik tartışmasının geçerliliğini büyük ölçüde yitirdiği iddia edilse de kusursuz çevirinin, yani orijinalinden herhangi bir kayıp olmadan yapılan çevirinin mümkün olmadığı varsayımı hâlâ geçerlidir. Özellikle edebî çeviri söz konusuysa (Pedro, 2003:624).

2.3. Çeviriye Çağdaş Yaklaşımlar

Çeviri, 1970'lere kadar dilbilimsel yaklaşımlar doğrultusunda ele alınmıştır ve çoğunlukla dilbilimin ve yabancı dil eğitiminin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. James Holmes'un 1972'de Kopenhag'da bildiri olarak sunduğu ve 1988'de "The Names and Nature of Translation Studies" başlığıyla yayınladığı, bugünkü çeviribilimin ana hatlarını

çizdiği makalesi, bu alanın başlı başına bir disiplin olarak ortaya çıkmasında belirleyici bir aşamadır.

Holmes, çeviri araştırmalarını saf ve uygulamalı olmak üzere iki ana başlıkta toplamıştır. Saf alanın hedefi, çeviri olgularını açıklayan genel ilkeler ortaya çıkarmak ve bu olguları betimlemektir. Buradan hareketle, Holmes saf ana başlığını iki alt başlığa ayırmış ve bunları da “kuramsal” ve “betimleyici” olarak sınıflamıştır. Kuramsal çeviribilim de kendi içinde tüm çeviri türlerini betimlemeyi ve yorumlamayı hedefleyen ve çeviriye ilişkin genellemeler yapmayı amaçlayan genel çeviri kuramları ile araçla, alanla, düzeyle, metin türüyle, zamanla gibi parametrelerle yönlendirilen kısmî çeviri kuramları olmak üzere iki alt başlığa ayrılmıştır (Suçin, 2013:25).

Betimleyici çeviribilim ise çeviri ürünü, çevirinin işlevi ve çeviri süreci olmak üzere üç temel üzerine oturtulmuştur. Bu başlıklar ve tanımları aşağıdaki gibidir:

Ürün odaklı betimleyici çeviribilim, çevrilen metin üzerine odaklanılır. Bir kaynak ve erek metni betimlemeyi ve çözümlemeyi amaçlamanın yanı sıra, bir kaynak metnin birden fazla erek metinlerini karşılaştırarak çözümlemeyi de kapsar. Bu tip çalışmalar belli bir süre, dil, metin veya söylem türüyle de sınırlandırılabilir (Suçin, 2013:26).

Süreç odaklı betimleyici çeviribilim ise çeviri sürecinde çevirmenin zihninde gerçekleşen bilişsel süreçleri öğrenmeyi amaçlamaktadır. Sesli düşünme protokolleri gibi, psikolojinin bazı yöntemlerinden faydalanır (Suçin, 2013:26).

İşlev odaklı betimleyici çeviribilim, metinlerden çok çevirinin sosyo-kültürel bağlamıyla ilgilendirir. Sosyo-çeviribilim şeklinde de tanımlanabilir. Araştırma alanını ise, çevrilen eserlerin niteliği, çevrildiği zaman, mekân ve bu çevirilerin erek dilin sosyo-kültürel yapısına etkisi gibi konular oluşturmaktadır (Suçin, 2013:26). Bu anlamda çalışmamızın konusu olan *Kürk Mantolu Madonna*'nın İngilizce çevirisinin Türk kültürünü ne şekilde aktardığı, bu aktarımın erek kültürde nasıl karşılandığının yorumlanması işlev odaklı bir betimleme işidir.

Çağdaş çeviri yaklaşımları 1980'lerde, kaynak metnin dokunulmazlığının tartışılması üzerinden şekillenmeye başlamıştır. (Stolze, 2013:160). Çağdaş çeviriye bakıldığında, öne çıkan işlevsel ve betimleyici yaklaşımlar ve bu yaklaşımlar dâhilinde gelişme gösteren Skopos ve Çoğuldizge kuramlarının erek odaklı anlayışın gelişmesiyle ortaya çıktığı görülmektedir.

2.3.1. Betimleyici Çeviri Araştırmaları ve Kaynak Odaklılık- Erek Odaklılık

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yeni bir disiplin olarak tanınan çeviribilimin ağırlıklı konusunun sosyokültürel temele dayalı çeviri tartışmalarının olduğu söylenebilir. İsraili çeviribilimci Gideon Toury, çevirinin kültürel boyutunu ele alarak, benzer bir alanda çalışan, Itamar Even-Zohar'ın Çoğuldizge Kuramının etkisiyle hazırladığı *In Search of Theory of Translation* (1980) adlı kitabında kendi bakış açısını detaylı bir biçimde anlatır (Tanrıkulu, 2018:1550).

Toury'e göre çeviri mutlak kriterlerle değil, normlarla tanımlanır. Norm, bir toplum tarafından kabul edilen değerlerin çevirisidir (1995: 53-62). Toury, çeviriye ilişkin, “öncül normlar”, “süreç öncesi normlar” ve “süreç normları” olmak üzere üç tip normdan söz eder. Öncül normlar çevirmenin kaynak ve erek metinlerden ve bu metinlerin dâhil olduğu kültürel sistemden hangisine odaklanılacağına belirlendiği temel normlardır. Kaynak metin normları baskınsa “yeterli çeviri” (*adequate translation*), erek metnin normları baskınsa “kabul edilebilir çeviri” (*acceptable translation*) söz konusudur. Süreç öncesi normlar, bir çevirinin neden çeviri için seçildiğini gösteren çeviri politikasının yanı sıra; çevirinin bir ara dilden mi yoksa kaynak dilden mi yapıldığını gösteren çevirinin doğrudanlığı ile ilgilidir. Süreç normları erek metinle ilgili “matris normlar”ı ve “metinsel-dilsel normlar”ı kapsar. Matris normları çeviri metninin nasıl bölümlendiği, dipnot dâhil herhangi bir ekleme veya çıkarmaya tabi tutulup tutulmadığı ile ilgilidir. Metinsel-dilsel normlar ise erek dilde sözcük ve ifade seçimi, sözcük ve ifade düzeyinde üslûpla ilgili çevirmen tercihlerinin nasıl bir davranış sergilendiğini betimlemeye yöneliktir (Suçin, 2013:56-57).

Toury, betimleyici çeviri araştırmalarına dair üç aşamadan söz eder:

1. Öncelikle çeviri metnin erek kültür dizgesi içindeki konumu belirlenir, metne verilen önem ya da erek kültür tarafından ne derece kabul gördüğü incelenir.

2. Kaynak ve erek metinler karşılaştırılarak deyiş kaymaları saptanır, her iki metinden seçilerek ikili metin birimleri arasındaki ilişkiler betimlenir ve altta yatan çeviri kavramına ilişkin genellemeye varmaya çalışılır.

3. Gelecekte çeviri yaparken alınan kararlarda yararlanılabilecek sonuçlara varılır (Tanrıkulu, 2018:1550-1551).

Çeviribilimde “erek odaklı” ve “kaynak odaklı” kavramları genellikle biri uygulama, diğeri kuram alanında geçerli iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Erek odaklı çeviri, bir metnin erek kültürün ve erek okurların beklenti ve alışkanlıklarına göre yapılan çevirisidir.

Örneğin bir kültürde çevirilerin akıcı ve rahat okunur olması, cümlelerin kısa tutulması yaygın bir beklentiye bu beklentiye yanıt veren ve karmaşık metinleri yalın hâle getirerek kolay okunur kılan, takibi zor cümleleri bölerek kısaltan çeviriler “erek odaklı” olarak tanımlanır. Bunun aksine, kaynak metnin biçem özelliklerini ve yazarın üslubunu erek kültürün alışkanlık, gelenek veya beklentilerini dikkate almaksızın veya öncelikli bir koşul saymaksızın yapılan çeviriler de “kaynak odaklı” olarak değerlendirilir (Gürçağlar 2014:128).

Goethe bu konuyu üç ayrı açıdan ele almıştır. Birincisi, “yabancı olanın bize bizim gözümüzle tanıtılması”, ikincisi “yabancı olanın bize, tamamen kendi dilimiz ve kültürümüz bağlamında sunulması” ve üçüncüsü de “kaynak metnin birebir kopyalanması”dır. İlkine göre, kaynak metin “yabancılaşacak” ve “değişime” (erek-odaklı) uğrayacak, ikinciye göre okuyucu “yabancılaştırılacak” ve erek metin “zenginleşecektir” (kaynak-odaklı). Yani çevirmen ya mümkün olduğunca okuru yazara götürecektir ya da yazarı okura götürecektir. Sonucunda ise kaynak metnin bütün öğeleri tek tek erek dile çevrilerek, kaynak metne ve kültüre dayalı ve erek okur tarafından kesinlikle anlaşılmayan bir metin ortaya çıkacaktır (Çavuş, 2005:21).

Kaynak odaklı yaklaşım, çevirinin asıl görevinin kaynak metni ve kaynak yazarı yansıtmak olduğunu savunur ve çeviri sürecinde stratejilerin buna göre benimsenmesi gerektiğini vurgular. Erek odaklı yaklaşım ise çevirinin kaynak metin ve kaynak kültürden bağımsız bir üretim olduğunu, bir olgu olarak çeviriyi anlamanın ve tanımlamanın yolunun erek kültürün beklentilerini ve çevirilerin erek bağlam içindeki yerlerini incelemekten geçtiğini ifade eder. Bu yaklaşımlar kural koyucu değil, betimleyici açıklayıcı kuramlar olarak ele alınır. İşlevci kuramlar da çevirinin kaynak değil erek kültüre hizmet etmesi gerektiğini vurguladıkları, kaynak metni yalnızca bilgilendirici bir çıkış noktası olarak aldıkları ve çeviri sürecini büyük ölçüde erek kültürün gereksinimleri yönünde tanımladıkları için erek odaklı sayılırlar. Erek odaklı çeviri kuramlarına kapsamlı bir örnek de betimleyici çeviri araştırmalarıdır (Gürçağlar 2014:128).

Tarihte, çeviri tartışmalarının başlangıcı, çevirinin kaynak metne odaklanmasına dayanır. Yani çeviri, kaynağa sadık olduğu kadar başarılıdır anlayışına. Fakat günümüzde, özellikle edebî çeviride, çevirinin odağı erek metindir. Bu durumda hâkim anlayış, çeviri erek kültüre yakın olduğu kadar başarılıdır, inancına evrilmiştir. Zira her eser bir çevirmenin iç dünyasını yansıttığı gibi o çevirmenin ait olduğu kültürü de yansıtmaktadır. Bir edebî

eserin başka bir dilde aynı duyguyu yansıtmayı da erek odaklı çeviri ile mümkündür (Bıçkıcı, 2016:374-382).

İşlevci kuramlara göre çeviride önemli olan, bir çevirmenin neyi çevirdiğinden çok, o çeviriyi erek kültür için nasıl çevirdiği, çevirinin erek kültüre hitap edip etmediğidir. Erek kültüre yabancı bir çevirmenin, kaynak kültürü anlayıp kendi diline aktarabilmesi zordur. O hâlde başarılı çeviri erek kültürü ve erek dildeki koşut metinleri iyi bilmekle başlar. Kültürüne ve ana diline tam anlamıyla hâkim olan çevirmenler, dilsel edinçleri az bile olsa, dili iyi bilen ancak kültürünü yeterince tanımayan çevirmenlerden daha anlamlı ve makul çeviriler yapabilir (Köktürk, 2015:82-83).

Erek odaklı kuramı geliştiren İsraili çeviribilimci Gideon Toury, çevirinin erek dizge içinde gerçeklik kazanacağını ifade eder. Toury çeviride “yeterlilik” ve “kabul edilebilirlik” kavramlarına dikkat çekmiştir. “Yeterli çeviri” çevirinin kaynak metnin normlarına yakın olması durumunda, “kabul edilebilir” çeviri ise erek metnin normlarına yakın olması durumunda geçerlidir (Toury, 1995:56-57).

Toury, betimleyici çeviri araştırmaları yöntemine ilişkin üç aşamadan söz eder (Gürçağlar, 2014:135):

1. Çeviri metnin erek kültür dizgesi dâhilindeki konumu saptanarak metne ne derece önem verildiği veya erek kültür tarafından ne derece kabul gördüğü incelenir.

2. Kaynak ve erek metnin karşılaştırılması yoluyla deyiş kaymalar belirlenir, her iki metinden seçilen karşılıklı kesitler arasındaki ilişkiler betimlenir ve arka plandaki çeviri kavramına ilişkin çıkarımda bulunmaya çalışılır.

3. İleriye yönelik çeviri çalışmalarında faydalı olacak, karar alma sürecinde yol gösterecek sonuçlara ulaşılır.

Işın Bengi Öner, Toury'nin kuramını; ürün, çözüm, erek-odaklı, tarihsel, ilişkisel, işlevsel, devingen, dizgesel ve betimleyici bir yaklaşım olarak çok yönlü değerlendirmektedir (Öner, 2001:82-85). Kısacası, çevirinin, anlamlı hamlelerle bilinçli kararların alındığı bir süreç olarak seyrine katkıda bulunan bu kuramın en önemli özelliği erek odaklı olması ve çeviri sürecinde çevirmeni yönlendiren birtakım normları (öncül normlar, süreç öncesi çeviri normları ve çeviri süreci normları) kapsamıdır (Zeytinkaya, 2016:37).

2.4. Edebî Çeviri

“Edebiyatın dev çağı belki de çevirilerin dev çağıdır.” Ezra Pound (Alkan, 2015:39)

Edebî metinler; bir yazarın kültürel birikimi, kişisel deneyimleri, hayal gücü, yaratıcılığı doğrultusunda, belirli bir üslupla oluşturduğu ve okuyucuda duygu uyandırmayı amaçlayan metinlerdir. Sanatsal bir söyleyişin hâkim olduğu bu metinlerde, yazarın okuyucuda istenen etkiyi uyandırması için sıra dışı sözcük ve ifade ve söyleyiş tercihi söz konusudur. Edebî çeviri tüm bu soyut öğelerle örülü bir metnin aynı duyguyu başka bir dilde düşünen insanlarda da aynı etkiyi yaratmak üzere başka bir dile aktarımı işlemidir. Çünkü edebî çeviride amaç, sadece metni aktarmak değil, aynı ölçüde duyguyu da aktarmaktır. A.J. Arberry’e göre, “Ne denli yetkin olursa olsun, okuruna özgününün verdiği zevki vermiyorsa hiçbir çeviri değerli sayılamaz.” (Alkan, 2015:9) Dolayısıyla çeviri eyleminin temel prensibi olarak, kaynak dilin erek dildeki eşdeğerini bulma uğraşının yanı sıra, oluşturulan erek metni, yazarın üslubuna, söyleyiş tarzına, sözcük tercihine mümkün olduğunca yaklaştırmak esastır. Bu açıdan değerlendirildiğinde edebî çevirinin zahmetli bir iş olduğunu söylemek yanlış olmaz. Zira bu işin üstesinden gelmek, kaynak ve erek dilleri olduğu kadar kültürleri de çok iyi tanımanın ötesinde, ifade becerisi, edebî yatkınlık ve yaratıcılık gerektirmektedir (Aksoy, 2002:60).

Goethe, sadakat ve güzelliğin, edebî çeviride aranacak ana şartlardan olduğunu ifade eder. Orijinalde tıpatıp bağlı ve tabiatına karşı anlayışlı ve rahat olunması gerektiğini savunur (Alkan, 2015:45). Sadakat ve güzellik söz konusu olduğunda, Ahmet Cemal ise “Çeviri o kadar güzel ki aslından daha iyi.” övgüsüne eleştiri getirir. Çevirmenin görevinin aslından daha iyi bir “eser” yaratmak olmadığını, eserin kendisini en iyi şekilde yansıtılabilmek olduğunu belirtir ve aslından daha iyi olduğu şeklinde anılan çevirinin kötü bir çeviri olduğunu söyler (Alkan, 2015:12). Bununla birlikte, Georges Borrow, edebî çevirinin olsa olsa bir yankı olduğunu belirtir (Alkan, 2015:42).

Edebî çeviri, edebiyatla ve dilbilimle uğraşanların geçmişten günümüze dek ilgisini çekmiş bir alandır. Edebî çeviri sürecinde kaynak ve erek metinlerin içinde bulunduğu edebî ve dilbilimsel biçimler ve kurallar işlerlik kazanır. Çevirmen, kaynak metnin sanatsal unsurlarını ve metni oluşturan dilsel ve kültürel öğelerini aktarmanın yanı sıra, erek kültür ve toplumda da sanatsal ve kültürel bir değeri ve etkinliği olan bir metin yaratma uğraşındadır (Aksoy, 2000:1). İyi bir çevirmen, kaynak metne en yakın ve sadık çeviriyi yapan değil, yazarın zihinsel yapısına, düşüncesine ve deneyimine en yakın olabilmeyi başaran çevirmendir.

Yapılan bu değerlendirmeler doğrultusunda edebî çeviri için aşağıdaki yargılarda bulunulabilir (Aksoy, 2002:60).

1. Herhangi bir edebî metin, bir boşlukta var olmaz. Belirli bir kültürde, bir topluma seslenen, belirli bir zamanda yazılmış ve belirli bir dili kullanan bir sanatçının bu kapsamda bir öz anlatımı, yaşantısı ve duyarlılığının ürünüdür. Aynı şekilde, edebî bir çeviri metin de belirli bir kültüre, topluma, belirli bir dilde ve zamanda seslenen çevirmenin, bu kapsam içinde metinle olan iletişiminin bir ürünüdür.

2. Herhangi bir edebî metni çevirmek, metni oluşturan dilsel ve anlamsal unsurlarla birlikte metni okumayı ve bir bütün olarak çözümlenmeyi gerektirir. Çözümleme sürecinde metnin toplumbilimsel ve kültürel bir ürün olduğu göz ardı edilmemelidir.

3. Çeviri sürecinde çevirmen içinde bulunduğu dilsel ve anlamsal kuralların etkisindedir. Çevirmenin kaygısı kaynak metindeki dilsel ve anlamsal göstergelerin sözlük karşılıklarını bulmak değil, seslendiği kültür ve değerler dizgesi içinde uygun eşdeğerlikleri bulmaktır. Bu amacı doğrultusunda çevirmen gerektiğinde kaynak metinden sapabilir. Çevirmenin, çevirisi ile ilgili kararlarını, kullandığı dil, kültür dizgesi ve metni edebî kurallar çerçevesinde yorumlaması belirler.

İlk başlıkta değinilmiş olan çeviri tanımlarında iki ana nokta dikkati çekmektedir. Birincisi, bir dildeki metnin anlamını başka bir dille aktarmak, ikincisi de bir metindeki iletiyi, diğer metindeki iletinin kapsamı, unsurları ve göstergesel öğeleri dikkate alınarak eşdeğerliğini sağlamak koşuluyla yeniden yaratmaktır. Bu iki unsur bakımından değerlendirildiğinde, edebî çeviri, dilin yaratıcı ve sanatsal tüm kullanımlarını da içermesi bakımından tanımlanması güç bir alandır. Edebî çevirinin bir boyutu, özgün metindeki biçimleri ve sesleri başka bir dil dizgesinde yeniden yaratmayı gerektirir. Genel anlamda edebî çeviri, özgün metnin hem anlamını hem de iletisini çeviri metinde yansıtmalıdır. Kaynak dizgesel yapı ve bu yapıyı içerdiği anlamlarla oluşturan unsurların çözümlenerek erek dil ve kültürde yeniden yaratılması edebî çevirinin en önemli konusunu oluşturur (Aksoy, 2002:60).

Metin çevirisinin genel anlamda zorluklarının yanı sıra edebî metinlerle ilgili daha zor olan, yazarın biçimini aktarmaktır. Erten bu konuyu şöyle ifade eder:

“Biçeme sadakati sağlamak çok önemlidir. Çünkü yazarları birbirinden ayıran biçemleridir. Yazara çok fazla sadık kalmadan yapılan serbest çeviri her zaman tercih edilmez. Yazar yarattığı biçemiyle okuyucu ile arasında bir bağ kurar. Bunu başaran çevirmen kayıpları en aza indirir. Biçem, bir dil içinde yaratılmış ikinci bir metindir.

Bu yüzden çevirmen daha duyarlı ve sorumlu davranmalıdır. Böylece amaç metnin amaç dil okuru üzerinde bıraktığı etki ile kaynak metnin kaynak dil okuru üzerindeki etkisi arasında eşdeğerlik sağlanabilir.” (Erten, 1993: 323)

Edebî metinler yaratıcı yönleriyle ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda edebî metin çevirisi pek çoklarınınca “sanat” olarak kabul edilir. Zira “edebî dil, standart dile kafa tutar ve etkinlik sahası olan edebî metni tuzaklarla dolu bir zemine oturtur. Adeta tüm silahlarıyla çeviriye direnir. Sonuçta çevirmen, ünlü Fransız filozof Paul Ricœur’un deyimiyle her ‘iki cephe’de de karşılaştığı bu ‘çifte direniş’ ile baş etmek zorundadır.” (Tuna, Kuleli, 2017:IX). Bu direnişe müdahale etme görevinde çevirmen, sanatsal derinliği ve ifade yeteneği ölçüsünde başarılı olacaktır.

Kuran’a göre ise, dar anlamıyla, edebî bir eseri biçim, anlam, ileti ve biçem düzeylerinde kaynak dilden erek dile aktarma; geniş anlamıyla kültürel bir ürünü, başka bir kültür dünyasına sunma, hatta bu ürünün erek kültür dizgesi içinde bir yer edinmesine, o dizgedeki diğer eserlerle hesaplaşmasına imkân sağlamadır (Yalçın, 2003:48).

Bununla birlikte, kuramsal zeminde ele alındığında; edebî metinlerin çevirisi betimleyici araştırmanın da nesnesidir ve belirli bir kültür çerçevesinde irdelenir. Böylece tipik çevirmen davranışı ve edebiyat çevirisi etkisi tanımlanabilir durumdadır. Çeviribilim araştırmalarında, edebî çeviri, erek dilin ulusal yazının çoğul dizgesinin bir parçası olarak da önem arz etmektedir (Stolze, 2013:160).

İster roman ister şiir veya tiyatro metni olsun, herhangi bir edebî metni çevirme sürecinde, öncelikle kaynak metnin konumu göz önünde bulundurulmalıdır. Çoğu günümüz çeviribilimcileri olan Bassnett, Newmark, Paepcke, Holz-Mänttari, Snell-Hornby ve diğerleri, kaynak metnin konumu ve bununla ilgili olarak çevirinin işlevini vurgularlar. Bu çeviribilimciler kaynak metnin konumunu ve biçimlerini bir düzlemde, amaç metnin konumunu ve biçiminin başka bir düzlemde araştırarak edebî çeviride bu iki düzlem arasında bir ilişki kurarak kaynak metni oluşturan konumun olduğu kadar, çeviri metnin hedeflediği konumun da önemli olduğu sonucuna varmışlardır. Bu görüşe göre, herhangi bir edebî metin bir boşluk içinde var olmaz, teknik çeviri metni gibi özel bir durumla ilgili olarak da yaratılmamıştır. Bir edebiyat geleneğinin parçası sayılan bir metnin; sanatçının belirli bir zamanda, yer ve kültürde algıladığı veya hayal ettiği olguların başka bir zamanda, yer ve kültürde yaşayan okuyucuların zihninde yeniden yaratıldığı metinler olarak bağımsızlık ve kalıcılık kazanır (Aksoy, 2002:55).

Edebî çeviri, kültürler arası iletişimin önemli bir aracı olan çevirinin, sanatsal yoludur. Zuber, edebiyat ve çeviri ilişkisini, "Bir ulusun çeviri tarihi aynı zamanda onun beğenisinin de tarihidir. Çeviri sanatı ve yazın sanatı aynı evrelerden geçer ve aynı etkilere maruz kalırlar." diyerek belirtmiştir (Göktaş, 2005:51). Bu doğrultuda edebî çeviri, bir toplumu diğer bir topluma tanıtmada; o toplumun tarihinden, bugününden, yaşayışından, alışkanlıklarından, değer ve beğenilerinden haberdar etmek için edebiyatı aracı kılmaktır.

Kültürler arası iletişimin yanı sıra kültürlerin birbirinden beslenmesine ilişkin Cömert'in çeviriyle beslenmeyen, dünya kültürüne kapalı bir edebiyatın kendi imkânlarıyla gelişme gösteremeyeceği; filiz sürüp boy atamayacağı vurgusu, çeviriye ilişkin yaklaşımların ilk kez tartışma konusu olduğu yıllarda öne çıkan, Roma edebiyatını zenginleştirmek amacıyla Yunan edebiyatından yaptıkları çevirileri akla getirmektedir. Çevirinin, kültürleri zenginleştireceğini savunan Cömert, bunu Türk edebiyat tarihinden örneklerle açıklar. Şemsettin Sami, Recaizade Ekrem gibi ilk Türk romancılarına atıfta bulunarak, ilk edebî çevirileri de bu ve benzeri isimlerin yaptıklarından söz eder ve Batılılaşma sürecindeki Osmanlının kültürel dönüşümünün çeviri yoluyla başladığına işaret eder. (Cömert, 1978:25). Kuran, bu görüşü desteklerken; çeviri yoluyla dillere farklı yapıların, fikirlerin, imge ve motiflerin, edebî türlerin ve sanatların yanı sıra kültürel unsurların girdiğinin ve bunların ulusal yazınları etkileyip karşılaştırmalı yazına temel hazırladığının altını çizer (Baykan, 2005:193). Aynı zamanda, çeviri edebiyat bir dilin zenginleşmesini, sözcük dağarcığının genişlemesini ve dile yeni cümle yapılarının girmesini de sağlar. Örneğin, Tanzimat dönemi çevirilerinde, Osmanlıcanın uzun cümlelerinin yerini Fransızcanın etkisiyle özlü, kısa cümleler almıştır. Yine bu dönemde Türkçe dilbilgisi, Fransızca esas alınarak birtakım değişikliğe uğramıştır (Alkan, 2014:233).

Edebî çeviri yoluyla kurulan kültürler arası iletişimin bir başka örneği ise Berrin Aksoy'un da değinmiş olduğu, Türk edebiyatının ortaya çıkışında etkin bir rol oynayan, Batılılaşmayı hızlandıran Cumhuriyet dönemi çeviri politikaları kapsamında yapılan çevirilerdir. Özellikle Fransız edebiyatından yapılan çeviriler yoluyla dilimize, kültürümüze ve edebiyatımıza yeni kavramlar, biçimler girmiş ve bunların dilbilimsel ve kültürel eşdeğerliklerini bulma çabası başlamıştır. Bu dönemde başlayan çeviri etkinlikleri kendi kültürümüzün dönüşümüne de etki etmiş, yaratımı artırarak edebiyatımızı zenginleştirmiştir (Aksoy, 2000:51). Bununla birlikte Türk toplumunun yaşayışı, kılık kıyafeti, alışkanlıkları, beğenilerinde Batı etkisi çok daha belirgin hâle gelmiştir.

Hönig ise edebî çeviriler yoluyla sağlanan kültürler arası iletişimi, çeviribilimin; ruhbilim, toplumbilim, kültürbilim, dilbilim ve yazınbilim gibi çeşitli bilim dallarını kapsayan bir bilim olarak bütünleştirici rolüne dayandırır ve uluslararası diyalogun, en kalıcısını felsefe ve edebiyat çevirilerinin sağladığının altını çizer (Baykan, 2005:179).

Özet olarak edebî çeviri, çeviribilimin kuramsal boyutunun gelişmesine ve çeviribilim katmanlarının derinleşmesine katkıda bulunurken diğer yandan uluslararası iletişimi artırarak, toplumların sosyal ve kültürel dönüşümüne etkin bir şekilde yön verdiği görülmektedir. Toplumların bir başına gelişme gösteremeyeceği gerçeğinden hareketle, edebî çevirinin sağladığı kültürel etkileşim yoluyla toplumlar birbirini tanır ve birbirinden beslenir. Bu sayede, ihtiyaç duyulan gelişme olanağı sağlanmış olur. Bu, aynı zamanda kültürler arası kalıcı bağların kurulmasına da temel teşkil etmektedir.

2.4.1. Türk Edebiyatının Diğer Dillere Çevirisinin Önemi

Bilindiği üzere Anadolu coğrafyası, tarihin sıfır noktasından bu yana sayısız medeniyete ev sahipliği yapmıştır ve oldukça derin bir kültürel mirasa sahiptir. Bu derin kültürel birikim, günümüz dünyasında kültürler arası iletişimi artırmak ve uluslararası ilişkiler sahnesinde coğrafyamızı ve kültürümüzü belirgin kılmak için hayli önemlidir. Bu anlamda edebiyat dünyası, kültüre ait birçok detayın; tarihin, savaşların, zaferlerin; toplumsal alışkanlıkların, gelenek ve göreneklerin, günlük insan uğraşının, tabiatın, duyguların vb. aynı anda işlenebileceği bir alan olarak değerlendirilebilir. Dilin düşünceyle, düşüncenin de kültürle olan yakın ilişkisi açısından bakıldığında, edebî eserler, kaynak kültürün birer temsili olarak görülebilir. Bu nedenle kültürel aktarım ve kültürün gösterimi, bakımından edebî eserlerin, özellikle klasiklerin, diğer dillere çevirisi özel bir önem arz etmektedir (Yu, 2017:652). Aynı zamanda bu, dilimize ve kültürümüze dikkat çekmenin yanı sıra, günümüz dünyasının ihtiyacı olan kültürel alışveriş, kültürel diplomasinin ve yumuşak gücünün gelişimi açısından da gereklidir (Jingyi, 2016:34). Bu gereklilik ülkemizdeki politika yapıcılar tarafından dikkate alınarak, 2005'ten bu yana Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde yürütülen TEDA (Türk Edebiyatını Dışarıya Açma) projesiyle desteklenmiştir. Ayrıca 2006'da Saliha Paker tarafından kurulan, Türk Edebiyatı Çevirmenleri Cunda Uluslararası Atölyesi olarak bilinen TEÇCA Türk Edebiyatının, başta İngilizce olmak üzere diğer Batı dillerine çevirisini artırmayı amaçlamaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Boğaziçi Üniversitesi iş birliğinde yürütülen bu proje aynı zamanda AB Kültür Programı dâhilinde Literature across Frontiers (LAF-Sınır Ötesi Edebiyat) platformu tarafından da desteklenmektedir (Uslu, 2012:7-8).

Saliha Paker, Türkçeden İngilizceye çeviriler konusunda; Peter France'ın yayıma hazırladığı *The Oxford Guide to Literature in English Translation* (2000) adlı çalışmasının *Turkish* bölümünde, zengin Osmanlı ve Türk kültür ve edebiyatının İngilizcede oldukça sınırlı sayıda çeviriyle temsil edildiğine değinmiştir (Yurtdaş, 2014:93). Araştırmacı, Batılıların Osmanlı Edebiyatına İslami şiir kategorisinde yer verdiklerini ve yabancı bulduklarını, fakat Batılılaşmayla birlikte Türk edebiyatında da Batılı formlarda eserler verilmeye başlanmasıyla Batı dünyasının, Türkçe edebiyata kendini daha yakın bulmaya başladığını ve ilginin arttığını ifade etmektedir. Çalışmada, İngilizceye çevirilerde 2000'lere kadar özellikle antolojilerin ağırlıklı bir yer oluşturduğu ve 90'lı yıllara kadar özellikle Yaşar Kemal, Nâzım Hikmet ve onlara göre daha az sayıda olmakla birlikte Aziz Nesin'in kitaplarının çevrildiği görülmektedir. Paker, 90'lardan itibaren ise İngilizce okurlarının uluslararası edebiyata ve farklı kültürlere giderek daha fazla ilgi duymaya başlamaları, özellikle de Orhan Pamuk çevirileriyle birlikte okur ve yayıncıların Türkçe edebiyata bakışlarında yeni bir döneme girildiğini belirtmektedir (Yurtdaş, 2014:93). 60'lardan 90'lara kadarki dönemde saydığımız edebiyatçılara Fazıl Hüsni Dağlarca, Orhan Veli, Melih Cevdet, Reşat Nuri gibi isimler; 90'lar ve iki binlerde ise Latife Tekin, Orhan Kemal, Bilge Karasu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Buket Uzuner gibi yazarlar eşlik etmektedir (Yurtdaş, 2014:93).

Türkçeden İngilizceye aktarılan eserlere bakıldığında, 1960'larda yaşanan bir hareketlilikten söz edilebilir. 90'larda bu sayıda görece bir yükseliş dikkat çekse de asıl artış 2000'lerde yaşanmıştır. Bu çeviriler, Türk edebiyatını, dünya edebiyatının bir parçası hâline getirmiş ve edebiyatımızın edindiği bu yeri pekiştirmiştir (Uslu, 2012:7-8). Ayrıca, Akbatur ve Tekgül bu gelişmenin, Büyük Britanya özelinde, Türk edebiyatına yönelik farkındalığı artırdığını ve Türkçeden çevirilere daha açık olduğunu belirterek, artan çeviri sayılarının da bu durumu doğruladığını vurgulamaktadırlar (Uslu, 2012:7-8). Araştırmacılar bu artışın nedenleri arasında Orhan Pamuk'un 2006'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü alması, TEDA Projesi, TEÇCA (Türk Edebiyatı Çevirmenleri Cunda Uluslararası Atölyesi) ve benzeri çalışmalar, Türkiye'nin 2008 Frankfurt Kitap Fuarı'nda onur konuğu olması, İstanbul'un 2010 Kültür Başkenti seçilmesi gibi gelişmelerin yanı sıra British Council ve Arts Council England gibi kurumların desteklerinin de bunda etkili olduğunu ifade ederler (Uslu, 2012:7-8).

Bununla birlikte, Akbatur ve Tekgül 1990'lara kadar Türk edebiyatına ilginin genelde siyasi nedenlerle ilişkili olduğunu, fakat zamanla; edebiyat ajanslarının çabaları, Orhan

Pamuk'un Nobel Ödülü'nü alması ve Türkiye'deki kurumların çabaları sonucunda, eserlerin edebî niteliklerine de önem verilen bir döneme girildiğini belirtmektedirler. Ayrıca, araştırmacılara göre bu çabalara rağmen Türk edebiyatının İngilizce okuyan kitlede yoğun ilgi gördüğünü söylemek zordur ve bunun aşılması da kolay görünmemektedir. Çünkü çeviriler erek kültürden yeteri kadar talep görmemektedir (Yurtdaş, 2014:94-95). Bunun başlıca nedenlerinden biri ülkemizin dışarıdaki imajıdır. Ülkemizin Batı dünyasında tanınırlığı olumlu yönde arttıkça, kültürümüze, dilimize ve edebiyatımıza olan ilgi de o kadar artacaktır.

Bir yazın eserinin sınırlarından taşarak küresel bir ün kazanmasını sağlayan Nobel ödülü söz konusu olduğunda ise, İngilizceye çevrilmemiş bir yazarın bu ödüle layık görülmesi neredeyse imkânsızdır. Çünkü jüri üyelerinin tümünün okuyabildiği tek dil İngilizcedir. Bunun yanı sıra, bir romanın sinema gibi farklı bir alanda kullanımı düşünüldüğündeyse; İngilizceye çevrilmemiş bir kitabın dünyada geniş bir dağıtım ağıyla gösterilecek bir filme uyarlanma ihtimali oldukça düşüktür (Grossman, 2017:22).

Bugüne dek, Türk edebiyatının yurtdışındaki genel değerlendirmesi üzerine yapılan çalışmalarda Türk öyküsü bir dereceye kadar incelenmişse de bu konunun daha geniş bir şekilde araştırılması ve tartışılması ihtiyacı hâlâ sürmektedir (Uslu, 2012:1). Bu çevirilerin Türk edebiyatını ve Türk öykücülüğünü yurtdışında nasıl temsil ettiğinin araştırılması da dikkate değer bir konudur. Azınlık edebiyatlarının İngilizcede neredeyse hiç temsil edilmemesi bu araştırmanın önemini artırmaktadır. Bununla birlikte; konu, yazım tarzı ve yazarlar açısından öykülerde gözlemlenen eğilimler, yeni okur kitlelerinin zihninde oluşacak bir Türk kimliği imajında da belirleyici bir etkiye sahiptir (Uslu, 2012:1-2).

3. KAYNAK ESER, YAZARI VE ÇEVİRİSİ

3.1. Sabahattin Ali'nin Hayatı

1907'de Gümülcine'de doğmuştur. İsmi, babası Salahattin Bey'in yakın arkadaşı Prens Sabahattin'ten alan Ali, 1927 yılında İstanbul İlköğretmen Okulu'nu bitirmiş, Yozgat'ta bir yıl öğretmenlik yaptıktan sonra, İstanbul'da katıldığı Avrupa sınavlarını kazanarak dil öğrenmek üzere Almanya'ya gönderilmiştir. İki yıl sonra Türkiye'ye dönen Ali, Almanca ve Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Ayrıca, Devlet konservatuarında dramaturgluğun yanı sıra, Tercüme Odası'nda ve Türk Dil Kurumu'nda da çalışmıştır. Bununla birlikte, Türk edebiyatının önemli isimlerinden, Rıfat Ilgaz ve Aziz Nesin'le gazetecilik geçmişi olmuştur. Bu arada, 1935 senesinde Aliye Hanım ile evlenmiş ve Filiz isimli bir kızı olmuştur. Acıdır ki 1948'de Avrupa'ya gitmek için sınırı geçerken kendisine rehberlik etmesi için anlaştığı kişi tarafından öldürülmüştür.

Yazıya erken yaşlarda başlayan Sabahattin Ali; şiir, roman, öykü, oyun ve mektup türünde eserler vermiş, siyasal fıkralar yazmış ve çeviriler yapmıştır. Onun edebiyat anlayışı; toplumu ilgilendiren ve okunduğunda değişim yaratan eserler ortaya koymak ve her zaman samimi olmak esaslıdır. Yazılarından dolayı zaman zaman suçlanıp mahkûm edilmiş bir yazar olarak; anlaşılama, bir köşeye çekilme veya olayları kabullenme şeklinde ortaya çıkan ve küskünlük denebilecek soyutlanma hâli, neredeyse tüm eserlerine yansımıştır.

Genel olarak “toplumcu gerçekçi” bir yazar olarak tanınan Sabahattin Ali, Türk edebiyatının önde gelen yazarlarından biridir. Sait Faik Abasıyanık ile beraber kendisinden sonraki Türk öykücülüğüne yön vermiş, özellikle bu iki isim sayesinde Türk öykücülük geleneği gelişmiştir. Sabahattin Ali çizgisinde öne çıkan isimlere; Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, İlhan Tarus örnek verilebilir.

Vefatından yıllar sonra, eserleri çok daha fazla ilgi görmüştür. Ünlü eserlerinden Kuyucaklı Yusuf, sinemaya; Kürk Mantolu Madonna ise tiyatroya uyarlanmıştır. Şiirlerinden bestelenenler olmuştur. “Aldırma Gönül” bir klasik olarak müzik dünyasında yer etmiştir. Ayrıca, kapatıldığı Sinop Cezaevi'ndeki koğuşu, birçok kişi tarafından ziyaret edilmektedir. (https://www.turkedebiyati.org/sabahattin_ali.html)

3.2. Kürk Mantolu Madonna Hakkında

Sabahattin Ali'nin yoğun ilgi gören eseri, *Kürk Mantolu Madonna*, 1943 yılında kaleme alınmıştır. Aralık 1940 ile 8 Şubat 1941 tarihleri arasında 48 bölüm olarak *Hakikat* gazetesinde “Büyük Hikâye” adıyla; 1943 yılında ise roman hâline getirilerek yayımlanmıştır. Kitabın ilk baskısı 177 sayfadan oluşurken 2017'deki son baskısı 160 sayfadır (Öztürk, 2019:338). Yazıldığı dönemden bu yana Türkiye'deki edebiyat çevrelerinin takdirini toplayan bu eser 21. yüzyıl okurunu etkilemeye devam etmektedir.

Sabahattin Ali, romanın ana fikrini, “Dünyanın en basit, en zavallı, hatta en ahmak adamı bile, insanı hayretten hayrete düşürecek ne müthiş ve karışık bir ruha maliktir! Niçin bunu anlamaktan bu kadar kaçıyor ve insan dedikleri mahluku anlaşılması ve hakkında hüküm verilmesi en kolay şeylerden biri zannediyoruz?” sözleriyle özetlemiştir.

(<https://www.goodreads.com/quotes/606822-d-nyan-n-en-basit-en-zavall-hatta-en-ahmak-adam-bile>)

Eserin basıldığı sırada Bursa Hapishanesinde bulunan Nâzım Hikmet, ilgili mektubunda eserdeki realist detaylara hayran kaldığının altını çizerek, “[...] böyle bir tecrübe gerek senin için gerekse Türk edebiyatı için lazımdı. Sen bu tecrübeyi başarıyla yaptın.” ifadeleriyle esere ilişkin takdirini sunmuştur (https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/sabahattin-alinin-basyapitikurk-mantolu-madonna-hakkinda-bilinmesi-gereken-10-s,_mHv_u9pHkicoT1QR198nQ).

Eser o yıllarda her ne kadar edebiyat çevrelerinin dikkatini çekmiş ve takdirlerini toplamışsa da yakın tarihe kadar geniş okur kitlesi bulamamıştır. Ancak özellikle son yıllarda Türkiye'de en çok okunan kitapların başında gelmektedir. Türk Kütüphaneciler Derneği'nin yayımladığı istatistiklere göre 2015 yılında Türkiye'de en çok okunan kitaptır. Türk Kütüphaneciler Derneği'nin 2017 yılında üniversite kütüphanelerinden en çok ödünç alınan kitaplar listesinde yazarın, *Kürk Mantolu Madonna*'sı ikinci sırada yer aldı. Eser, 2018 yılında da hem üniversite kütüphanelerinden hem de bin 146 halk kütüphanesinden Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu* romanı ile beraber en çok ödünç alınan kitap oldu. Romanın bu denli popüler olmasının altında okullarda öğrencilere önerilmesi ve sosyal medyada çok fazla paylaşım alması gibi nedenler vardır. Eserin bu serüveni edebiyat dizgesinde var olan bir eserin konumunun çevreden merkeze doğru seyrine açık bir örnektir (<https://www.ntv.com.tr/sanat/kutuphanelerde-en-cok-okunan-kitaplar-belli-oldu,93nE31dx0kiOwyFdiHoqgQ>).

Romanın İngilizceye çevrilmesi için 60 yıl uğraşan Filiz Ali, yeni okurların kitabı siyasi veya tarihî mesajıyla okumaması gerektiği görüşündedir. Aynı zamanda Filiz Ali, 15-18 yaşındaki gençlerin kitapta özledikleri veya arayıp bulmadıkları duygusal bir durumun, bugüne yabancı bir hassasiyetin olduğunu ifade eder ve ekler: "Kitap, aşktaki içtenlik hakkında. Bir insanı karşılık beklemeden sevmek birinin hayatında çok önemli. Bu, insanı besler, hayatta tutar". (BBC, 2016)

Yapı Kredi Yayınları'nın verilerine göre, üç yıl içinde yaklaşık bir milyon satışa ulaşan eser aynı zamanda TEDA kapsamında da yer almakta ve her geçen gün dünya çapında daha fazla okuyucuyla buluşmaktadır (<https://oggito.com/kurk-mantolu-madonna-artik-ingilizcede-02201725977>).

Eser İngilizce (Madonna in a Fur Coat), Almanca (Dörlemann), Fransızca (Le Serpent a Plumes), Rusça (Ad Marginem Press), Hırvatça (Hena Com), Arapça (Sphinx) ve Arnavutça (Shkupi) yayımlanmış; İspanyolca (Salamandra), İtalyanca (Scritturapura), Hollandaca (Verlag Van Gennep) ve Gürcüce (Ustari) baskıları da yayıma hazırlanmaktadır. Tüm bunlara ek olarak, İran gibi İslamcı ülkelerde bazı kısımları sansüre uğramıştır (Öztürk, 2019:337).

3.3. Kürk Mantolu Madonna Romanının Özeti

Eserin başkahramanı Raif'in hikâyesini dinlediğimiz Rasim, 20'lerinde genç bir adamdır. İşe ihtiyacı olduğu günlerde eski bir okul arkadaşına rastlar. Bir dairede müdür olan bu arkadaşını onu işe alır. Rasim bu yeni iş yerinde Raif Efendi'yle tanışır. Rasim'in dairede aynı odayı paylaştığı Raif Efendi, 30'larında sessiz sakin, kendi hâlinde bir memurdur. Genellikle dairenin Almanca çevirileriyle meşguldür. Kalan boş zamanlarında masasının çekmecesinden çıkardığı bir kitabı okuyordur. Bir süre sonra, tekrar eden sağlık problemi yüzünden işe gidememeye başlar. Bu sırada, yapılacak çevirilerin ona ulaştırılması gerekir ve bu işi Rasim üstlenir. Rasim, bu sebeple Raif Efendi'nin evine ziyaretlerde bulunur. Sükûnetini ve gizemini anlamaya çalıştığı Raif Efendi'yi, ev ortamında görme ve ailesini tanıma fırsatı bulur. Eşi ve iki kızının dışında, baldızları, bacanakları ve kayın biraderinin bir arada bulunduğu bu evde, onun hiç de ait olmadığı bir tablo hâkimdir. Bu kalabalıkta ezilen, hisleri ve beklentilerinin farkında olunmayan bir "aile babası"dır. Üstelik evin geçiminden de o sorumludur.

Raif Efendi, hastalığının nüksettiği bir akşam ziyaretine gitmiş olan Rasim'den iş yerindeki eşyalarını getirmesini ister. Bunun üzerine Rasim, Raif'in eşyalarını toplamak

üzere çekmeceyi açar. Çekmeceден çıkan Raif'in yalnız gündelik birkaç parça eşyası değildir. Sıradan mı sıradan, zavallı mı zavallı bir adamın, kendine ait kocaman dünyasına açılan bir kapı, sır dolu geçmişinin saklı kaydı... Bir kara kaplı defter... Daireden gelen eşyalarının arasında bu defteri gören Raif Edendi, Rasim'den onu yakmasını ister. Arkadaşı saydığı bu adama dair merakı iyice artan Rasim, onu tanıma arzusunun içtenliğine ve arkadaşlığına ikna eder ve okuduktan sonra defteri yakacağına dair Raif Efendi'ye söz vererek defteri okuma izni alır.

Raif Efendi, yüreğinden taşan hayat hikâyesini yalnızca bu deftere anlatabilmiştir.

20'li yaşlardaki Raif, zeytin üreticisi olan babasının isteği üzerine sabunculuk öğrenmesi için Almanya'ya gider. Sanata ve resme düşkün olan Raif bir gün Berlin'de, bir sergiye gider. Sergide gördüğü bir otoportreye oracıkta âşık olur, günlerce etkisinde kalır. Tablodaki kürklü kadın, sanat eleştirmenlerince, Andrea Del Sarto tarafından yapılmış "Madonna delle Arpie" adlı tablodaki Madonna portresine benzetildiğinden, Raif, aşkına Kürk Mantolu Madonna adını verir ve hemen her gün sergiye, onu görmeye gider. Raif'in tabloya alakası, portrenin sahibi ve aynı zamanda ressamı olan Maria Puder'in ilgisini çeker. Maria, sonunda Raif ile tanışır. O günü takip eden birkaç ay boyunca, hayatlarının en mutlu anlarını paylaştıkları aşk dolu günler geçirirler.

Raif, eniştesinin telgrafıyla babasının vefat ettiğini öğrenir ve Maria ile tekrar buluşmak üzere sözleşip ayrılırlar. Memleketine dönen Raif yeni düzenini kurup Maria'yı çağırılmaya hazırlanırken onunla mektuplaşmaya devam eder. Bir süre sonra Maria'nın mektupları kesilir. Bu Raif'in, Maria'nın mektubunda bahsettiği "iyi haber"i öğrenmeden yaşadığı bir sondur. Raif, artık irtibat kuramadığı Maria hakkında, kendinden sıkılması, vazgeçmiş olması gibi acımasız varsayımlarda bulunur ve insanlara olan inancını kaybeder. Hayat artık onun için katlanmak zorunda olduğu bir eziyetten farksızdır. Memur olur, evlenir, eşi ve onun kalabalık yakınlarına hizmet eder.

Raif'in garip bir tesadüf eseri Maria ile renklenmiş ve onun yokluğunda tüm rengini yitiren hayatı, on sene sonra iyice kararır. Raif, Berlin'de kaldığı pansiyondan, Maria'nın da akrabası olan bir arkadaşına, Ankara'da rastlayıverir. Raif 'in Maria ile ilgili sorduğu üstü kapalı soruların hepsini cevaplar.

Raif'in pansiyondan ayrıldığı günlerde Maria da Prag'a gitmiş, hamile olduğunu anladığında çok sevinmiş ancak bebeğin kimden olduğunu annesine söylememiş ama adını söylemediği bir Türk'ten çokça bahsetmiştir. Hamileliğin sonlarına doğru hasta olan Maria,

doğumdan birkaç gün sonra vefat etmiştir. Uzun süre hastane ve bakımevlerinde kalan çocuk ise anneannesinin yanında büyümüştür.

Raif'in, geçen on sene boyunca en sevdiği insanı haksız yere suçlamanın verdiği ızdıraba şimdi bir de adını bile bilmediği öz kızının acısı eklenmiştir.

Raif'in içinde bulunduğu kalabalığa rağmen, yapayalnız son bulan ömründe onunla alakadar olmak isteyen belki de tek kişi, tek arkadaşı olan Rasim artık onun hazin ve bir o kadar çarpıcı hikâyesini biliyordur. Rasim, sabah defteri vermek üzere Raif Efendi'nin evine ulaştığında vefatını öğrenir. Rasim, yüreğine sığdırmakta zorlandığı bu büyük aşkla, belki zaman zaman pişmanlıkla, elbette özlemle ve dahası biricik aşkından yadigâr bir evladın babası olduğu sırrıyla hiçbir yere sığamayıp kendini Ankara ayazında yollara vuran Raif'ten arta kalan o boş masaya oturarak defteri bir kere daha okumaya başlar.

3.4. Kürk Mantolu Madonna'nın İngilizce Çevirisi (2016) ve Yayınevi

İngiltere'nin en köklü yayınevlerinden Penguin tarafından yayımlandıktan sonra dünya çapında ilgi görmüştür. Avrupa'daki pek çok büyük yayınevi de eserin haklarını almak üzere başvuruda bulunmuştur (CNN TÜRK- Kültür Sanat). <https://www.cnnturk.com/kultur-sanat/kitap/kurk-mantolu-madonna-ingilizcede>

Penguin Publishing olarak bilinen yayınevi, 1935 yılında Allen Lane tarafından, maddi anlamda herkesin satın alabileceği iyi kitaplar çıkarmak hedefiyle kurulmuş ve karton kapak geleneğini başlatan, devrimci ve köklü bir yayınevidir (<https://www.penguin.co.uk/company/about-us/company-history.html>) Eserin böyle prestijli bir yayınevi tarafından basılması gerek etkili bir izlenim uyandırması gerekse kitlelere ulaştırılması bakımından oldukça olumlu katkıdır.

3.5. Eserin Çevirmenleri

Maureen Freely (1952, New Jersey) Babasının Robert Koleji'ndeki görevi nedeni ile 1960'ta İstanbul'a gelmiştir. Amerikan Koleji ve Harvard Üniversitesi'nden mezun olan Freely, İngiltere'de Warwick Üniversitesi'nde yaratıcı yazarlık, İngilizce ve Karşılaştırmalı Edebiyat dersleri vermektedir. Romancı, gazeteci, akademisyen kimliği yanında çevirileri de bulunmaktadır. Aynı zamanda, Freely, Türkçeden İngilizceye yapmış olduğu Orhan Pamuk çevirileriyle bilinmektedir. (<https://t24.com.tr/k24/yazi/the-past-is-always-with-me,636>)

Bir gazeteye verdiği röportajda Freely, eserde yer alan zamana özgü sözcüklerin çeviride zorluk yarattığına değinirken diğer yandan, yazarın üslubunu sevdiğini ve eseri keyifle çevirdiğini aktarmıştır. (<http://www.hurriyetdailynews.com/interview-maureen-freely-on-sabahattin-ali-and-madonna-in-a-fur-coat-101149>)

Konservatuvarda klasik gitar eğitimi almış olan Alexander Dawe (1974 New York) Maureen Freely ile birlikte Kürk Mantolu Madonna, Saatleri Ayarlama Enstitüsü ve Sait Faik öykülerinin çevirilerini yapmıştır. Dawe İstanbul'da yaşamaktadır. Tanpınar tutkusu olduğu bilinir. Hatta Tanpınar'ın kısa öykülerinin çevirileri için 2010'da PEN/Heim Çeviri Fonu hibesi almıştır. (<http://worldbookshelf.englishpen.org/Writers-in-Translation-translators-Alexander-Dawe>)

Romanı Alexander Dawe ile ilk kez İngilizceye çeviren Maureen Freely, The Guardian gazetesine verdiği demeçte şunları demiştir: “Roman, her yaştan kadın ve erkek tarafından okunuyor, seviliyor ve hatta üzerine gözyaşları dökülüyor, fakat en çok genç yetişkinler romana ilgi gösteriyor ve kimse kitabın bu kadar sevilmesinin durumun sebebini açıklayamıyor.” (<https://oggito.com/kurk-mantolu-madonna-artik-ingilizcede-02201725977>).

4. ÇEVİRİDE KÜLTÜREL UNSURLARIN AKTARIMI

Çeviri kültürler arasında iletişim sağlamada, bu iletişimi sürdürmede, artırmada; farklılıkların tanınması ve farklı dünyaların kapılarının birbirine açılmasında anahtar bir role sahiptir. Dilin ayrılmaz parçası olan kültürün aktarımı ve dilsel ifadelerle yansıyan kültürel unsurların başka bir dilde ifadesi de çeviri ile mümkündür. Ancak aynı kültürel farklar çoğunlukla çeviriyi güç bir iş kılmakta, eşdeğerlik karmaşası yaratmaktadır. Bu sorun kimi zaman çeviride kayıplara sebep olurken kimi zamansa çevrilemezlik sorununu gündeme getirmektedir. Bu noktada, “karar alma süreci” olarak da tanımlayabileceğimiz çeviri; çevirmenin kararlarına, uyguladığı yöntem ve stratejilere göre şekillenir.

Her toplumun tarihinde, yaşantısında, hayat deneyiminde, dünya görüşünde, değerlerinde ve dünyayı yorumlayışındaki farkların kullandıkları dile yansıdığı şüphesizdir. Zal, Uçar ve Pekacar’a göre, toplumların meşgul oldukları işler, gelişmişlik düzeyleri, ait oldukları medeniyet vb. dillerinde, kullandıkları kelimelerdeki ve ifade yöntemlerindeki farklılığın kaynağıdır (2010:8). Toplumlararası kültürel farklardan dolayı, kaynak dildeki kültürel bir öğeye karşılık, erek dilde herhangi bir eşdeğerin bulunmaması, sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Örneğin, çeşitli inanış ve geleneklere sahip toplumların dillerinde bulunan bazı özel ifadeler bir başka inanç ve geleneğe sahip bir toplumun dilinde yer almamakta, karşılık bulamamaktadır. İşte “çevrilemezlik” doğrultusundaki “kaynak dilde olup da erek dilde bulunmayan öğeler” tam bu noktada karşımıza çıkar.

İki dilde aynılık elde etmek zor olsa da bu her zaman, bir metnin kaynak dilden erek dile aktarımında anlamın kaybolması demek değildir. Çoğu kez kaynak dil bağlamından kaybolmuş gibi görünen şeyler erek dil bağlamında kazanılabilir. Basnett (1988), çeviri işleminin doğrudan bir sonucu olarak çevirmenin, dili zenginleştirebileceğini veya aydınlatabileceğini belirtmektedir. Nitekim bu aktarım yoluyla erek kültüre yeni kavramların girmesi, yeni bir anlayışın gelişmesi söz konusudur (Köksal, 2008:10).

Özellikle kültürel öğelerin aktarımında kaynak dildeki bir ifadenin erek dilde karşılığı olmaması durumunda çevirmenin değerlendireceği seçenekler, aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kaynak dildeki kültürel öğeyi erek dile olduğu gibi taşıyarak sayfa sonunda açıklamak,
- Kaynak dildeki kültürel bir öğeyi erek dilde karşılayabilecek yeni bir sözcük veya terim üretmek,
- Kaynak dildeki kültürel bir öğeyi tamamen yok saymak,

- Kaynak dildeki kültürel bir ögeyi erek dilde, yakın veya benzer bir kültürel ögeyle aktarmak,
- Kültürel bir ögenin kaynak dildeki anlamını erek dilde kapsayacak ek bir açıklama ile karşılamak veya bu kültürel ögeyi erek dile olduğu gibi aktarmak. (Demirekin, 2014:23-24)

Bu seçenekler çevirmenin bakış açısına, beğenisine, bulunduğu koşullara, tercihlerine, ait olduğu toplumun anlayışına, kabullerine veya yayınevi ideolojisine ve politikasına, diğer çevresel ve hukukî koşullara/zorlamalara, kafasında oluşturduğu çeviri projesine ve özgün eserin özelliklerine göre değişmektedir.

Wolf König, kültürel farklar söz konusu olduğunda serbest bir çeviriye işaret eder. Zira, metne bağlı çevirinin, her zaman amacına ulaşamadığını belirtir (1991:75) Kültürel unsurların farklı olması durumunda, çevirmen, metne bağlılıktan ayrılmalıdır, çünkü pek çok sözcük ve ifade ancak kültürel kodlarla anlam kazanır. Bu kodlar erek kültürde karşılık bulamıyorsa anlam da bulamayacaktır. Ancak, bir şekilde ifadesini mümkün kılacak bir yöntem söz konusudur. Erek okuyucu, kaynak kültürü ne kadar az tanıyorsa, çeviri de o ölçüde serbest olabilir.

Kültür bağlamı ifadelerde çevirmen için sorun yaratan; özel isimler dışında kalan isimler, kavramlar, yan ve mecaz anlamlar, deyimler ve terimlerdir. Birbirinden uzak olan kültürler arasında yaşanan çeviri sorunu erek okuyucu göz önüne alındığında çevirmen açısından aşılması gereken büyük bir güçlüktür (Aksoy, 2002:90). Örneğin, İncil’de İsa sanlarından biri olarak yer alan “Tanrı’nın kuzusu” ifadesi Eskimolara anlaşılır gelmesi için “Tanrı’nın foku” olarak çevrilmiştir (Göktürk, 2014:76-77).

Bu bağlamda, Erten “kahvaltı” sözcüğünü örnek gösterir ve bunu şöyle ele alır:

“‘Kahvaltı’ kelimesi evrenseldir fakat içerdiği kültürel anlam farklıdır. Türkler için kahvaltı denilince öncelikle peynir, ekmek, zeytin ve çay gelir ama bir İngiliz için ‘bacon and eggs’ kahvaltıda anlam taşır. Kültürel objeler de uluslara göre değişik anlam çağrışırlar. Örneğin çay dendiği zaman bu beraberinde ‘süt’, ‘limon’, ‘bisküvi’, ‘kek’, ‘kurabiye’ gibi kavramları veya günün değişik saatlerinde içilmeyi hatırlatır.” (Erten, 1993:70-75)

Aynı durumu Köksal, Fince’deki “kar”, Arapça’da “deve” davranışı, İngilizce’de “ışık” ve “su” ile ilgili; Fransızca’da “ekmek” çeşitlerini, Türkçe’de “akrabalık ilişkileri”ni

gösteren farklı pek çok sözcüğe işaret eder. Bu durum, çevirmene sözcük düzeyinde çevrilemezlik problemini getirir (Köksal, 2008:10).

Çeviri sürecinde aktarımı zorlaştırdığı bilinen kültürel unsurlar, çeşitli şekillerde tanımlanmış ve sınıflandırılmıştır. Newmark, kültürel unsurları “cultural words (kültürel sözcükler)” olarak ele alır ve bu ifadelerin “metin içinde kolayca tespit edilebildiğini, çünkü o kültürün dili ile ilişkili olduğunu ve bu yüzden birebir çevrilemeyeceğini” ifade eder (Newmark, 1988:95). Mona Baker ise bu tür ifadeleri “culture-specific concepts (kültüre özgü kavramlar)” olarak tanımlar ve “dinî kavramlar, inançlar, gelenekler, toplumsal alışkanlıklar, mutfak gibi, erek kültüre yabancı bir durumu dile getiren, ifadeler” olarak ele alır (Baker, 1992:21).

Bu grup ifadeleri, “culture-specific items (CSIs) (kültüre özgü unsurlar)” olarak tanımlamayı tercih eden Axielá da kaynak metinde bulunan ancak erek metinde yer almayan bu unsurların çeviri sırasında sorun oluşturduğunu belirten bir diğer isimdir (Axielá, 1996:57). Bu görüşü, T. S. Eliot’un *The Waste Land* (1922) adlı şiirinden, *April is the cruellest month [...]* dizesiyle örnekler. Zira “April” yani Nisan ayı, belli bir coğrafyada yeniden doğuşla özdeşleştiren ilkbahar mevsimini, ısınan havayı, yeşeren doğayı, açan çiçekleri vb. çağrıştıran farklı bir coğrafyada yılın aynı dönemi sert ve soğuk havanın hâkim olduğu bir zamana karşılık gelebilir. Coğrafi farkların yarattığı anlam dünyaları çeviride kültürler arasındaki boşluklara neden olarak sorun yaratacaktır (Axielá, 1996:58).

Reiss ise bu durumu, şu örnekle açıklar: Meksika yaylalarındaki Kızılderililer için yapılmış Kutsal Kitap çevirisinde, ilgili kısım; erek okurun denizi tanımayacağı düşüncesiyle, İsa’nın yürüyerek denizden değil, bir bataklık üzerinden geçmesi şeklinde aktarılmıştır. Eskimolar için yapılmış çevirisinde ise erek okurun ekmeği tanımayacağı düşüncesiyle, “Tanrım, bugünkü ekmeğimizi ver bize” duası, “...bugünkü balığımızı ver.” şeklinde aktarılmıştır (Göktürk, 2014:76).

Buradan da anlaşılacağı üzere, bir metnin benzerini üretmek için tek tek bütün öğelerinin erek dildeki karşılıklarıyla aktarılması yeterli değildir. Bazı aktarımlara erek dil ve kültür hiçbir biçimde izin vermeyebilir. Tıkanıklıkları aşmanın ve metnin benzerini üretmenin yolu bambaşka, hiç benzemeyen bir biçimde aktarmayı içermektedir (İnce, Öner, 2009:11). Tahsin Yücel ise bunu “Anlatı Çevirisi” başlıklı makalesinde, kaynak metni dilimize uydurmak değil de çevirmek istiyorsak, aykırılıktan çekinmemek gerektiğine işaret ederek destekler (Yücel, 2008:103). Başka bir deyişle, kültürler arasındaki iletişimin sürdürülebilmesi ve kültürlerin birbirlerine açılabilmesi için çeviride, yabancı unsurları

yok saymaktan kaçınmak gerekir. Nitekim iyi bir çeviri mitleri yıkar, yabancı bir metnin yabancılığını apaçık hissettirir (Venuti, 1998:11).

Newmark'a göre erek dilde karşılığı olmayan özel isimlerin (coğrafi yerler, tarihî kavramlar, kurum ve kuruluş isimleri, gazete, kitap, dergi isimleri, unvanlar) de kültürel unsur olarak değerlendirilmesi gerekir (Newmark, 1988:82). Bununla birlikte, Theo Hermans, özel isimleri "geleneksel isimler" ve "yükü isimler" olarak ikiye ayırmaktadır. Geleneksel isimler bir anlamı ve çağrışımlı olmayan, metniçi ve metindışı unsurlara etki etmeyen, olduğu gibi aktarılan isimlerdir (Charles, John, Ayşe, Paris, Londra vb.). Yükü isimler ise bir kültür çerçevesinde, kültürel ve biçimsel çağrışımlar oluşturan isimlerdir. Bu isimler sözcük karşılıklarıyla veya çağrıştırdığı anlamlara göre erek kültürde bulunan eşdeğerliğine göre çevrilmektedir (Aksoy, 2002:89-90). Diğer yandan Lefevere, kültürel aktarımın yanı sıra çevirmenin dikkate alması gereken bir başka unsurun altını şu sözlerle çizer: "Kaynak metin ve erek metin arasındaki aktarımı sağlarken sadece kültürel ve ideolojik unsurları aktarmaz, aynı zamanda o eserin ait olduğu dönemin ve türün bütün imgelerini yeniden var etmektedir." (Lefevere, 1992: 5)

Kültürel unsurlar söz konusu olduğunda ele alınması gereken bir diğer mesele, deyimler, kalıp sözler, örtük anlamı olan çağrışımsal ifadeler ve ünlemlerdir. Birbirine yabancı olan kültürler arasında böylesi bir kültürel aktarım, güçlük çıkarmakta, çeviriyi zahmetli bir iş kılmaktadır.

Her dilin söz varlığında kullanıma göre anlam değiştirmeyen deyimler ve kalıp sözler vardır. Deyim, bir kavramı, bir duyguyu veya durumu dile getirmek için birden fazla sözcüğün bir arada, bazen de tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan söz öbeği veya ifadelerdir (Aksan, 1982:37). Kalıp sözler ise "bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan birtakım sözlerdir." (Aksan, 1996:34) Her dil ve kültür, etkili ve imgesel pek çok karşılaştırmaya, benzetmeye, somutlaştırmaya başvurur. Bu açıdan değerlendirildiğinde, her dilin kendine özgü bir tadı ve rengi olduğu gerçektir. Bütünüyle düz anlatıma dayalı, mantıksal ve bu nedenle de yavan denebilecek yaşayan bir dil olması düşünülemez (Korkut, 2001:9). Çeviri söz konusu olduğunda, öncelik anlamın aktarımı olduğuna göre, ne yazık ki bir dile özgü renk ve tat çoğu kez diğer dile aynıyla aktarılamaz. Öte yandan, espriye, iğnelemeye, aykırı bağdaştırmaya vs. dayalı bir deyim veya kalıp sözün aktarılması söz konusu ise aynı özellikler erek dilin söz varlığı dâhilinde de aranmalıdır. Burada deyim ve kalıp sözlerin sözcelem durumundan en az etkilenen kullanımlar olduğunun da altı çizilmelidir. Kullanıldığı her durumda benzer anlam ve değer

taşıyan kalıp sözlerin çevirisi görece olarak daha kolay ve sorunsuz görünmekte, fakat bu durumda da ayrıntılı bir söz varlığı araştırması gerekmektedir (Korkut, 2001:9).

Bu durumda, kültürel unsurlara ait kabul edilebilir bir eşdeğerliğe ulaşmak için dillerin ve sözlerin her yeni sözcelem durumunda dikkate alınması gereken birtakım ilkeler öne çıkabilir. Aşağıda bir dizisi listelenmiştir (Korkut, 2001:10).

- Anlamsal bir bütün oluşturan ifadeleri, özel üretim koşullarından kopuk cümleler değil, sözce olarak ele almak; sözcelem durumunu oluşturan belirtileri dikkate alarak sözcelemi her durumda ayrı ayrı değerlendirmek;
- Bir sözceyi oluşturan birimlerin çeşitli sözlüksel anlamlarından ve kullanımsal değerlerinden sözcelem durumuna en uygun olanını saptayarak, sözcelemin söylemle tutarlı olmasını sağlamak;
- İlk anlam ve eğretilmeli anlamlar arasındaki ayrımı göz ardı etmemek,
- Eksiltili kullanımların erek dile aynı biçimde aktarılması durumunda, erek dil okuyucusu için anlamın kapalı ya da donuk bir hâle gelip gelmediğini dikkate almak.
- Gerekli durumlarda açıklamaya başvurmak,
- Bir ifadenin kaynak dilde uyandırdığı etkiyi aktarabilmek,
- Dil düzeylerine olabildiğince sadık kalmak,
- Duygu değerini değiştirmeden aktarmak;
- Deyimler ve kalıp sözler için her iki dilde de araştırma yaptıktan sonra eşdeğerli karşılıklar saptamak vb.

Çeviride eşdeğerlik bulma sürecinde dikkate alınması gereken bu yaklaşımlar, özellikle kültürel unsurlar çevirisinin tek yönlü bir işlem olmadığını, her durumda özel bir yöntem ve strateji gerektiren, çok yönlü bir etkinlik olduğunu kanıtlamaktadır (Korkut, 2001:9).

4.1. Peter Newmark ve Kültürel Unsurlar Sınıflandırması ve Çeviri Yöntemleri

İngiliz çeviri profesörü, Peter Newmark kültürü “yaşam şekli” özellikle, “belli bir dili ifade aracı olarak kullanan bir topluluğa özgü yaşam şekli” olarak tanımlar (Newmark, 1988:94). Bu tanımla aynı zamanda kültür ve dilin iç içe yapısına ve dilin, kültürün yansıması olduğu gerçeğine de değinmiş olur.

Newmark dil, kültür ve çeviri arasındaki ilişkiyi, *A Textbook of Translation* (1988) adlı kitabında detaylı bir şekilde ele alır. Metin analizi, çeviri süreci ve kültür gibi konulara

odaklandığı bu çalışmada, çeviride kullanılan yöntemleri tartışır ve kaynak dil ile metin bağlamında dilsel birimler odaklı örnekler üzerinden açıklamalarda bulunur. Bu doğrultuda, sergilediği kaynak dili ve metni ön planda tutan yaklaşımı, kendisinin hem dilbilimsel hem de kaynak odaklı bir bakış açısına sahip olduğunu gösterir (Taş, 2017:5).

Aynı zamanda Newmark, çeviri ve kültür arasındaki yakın ilişkiyi edebî eserler üzerinden ele alır. Zira kültürel unsurların aktarım zorlukları en çok edebî çeviride karşımıza çıkmaktadır. Edebî eserlerin, ait oldukları kültürü ve o kültürün değerlerini yansıtmaları yönüyle o kültürün aynası olduğunu, çevirmeninse, özellikle kaynak ve erek dilin birbirine uzak olması durumunda, iki farklı kültür arasında iletişim ve etkileşim sağlamada kilit bir rol oynadığını ifade eder (Newmark, 1988:94). Ona göre, başarılı bir aktarımın ön koşulu kaynak metni ve kültürü iyi analiz edebilmektir. Edebî çeviride, kültürel unsurların kaynak metinde ve kültürde yarattığı etkinin çevirmen aracılığıyla erek metne ve kültüre yansımaları beklenmektedir. Kültürel unsurların kaynak metinden erek metne aynı etki yaratacak şekilde aktarılması çevirmenin kaynak kültür hâkimiyetine, metin analizine bağlıdır ve çevirinin başarısı erek okurda aynı etkinin oluşması ile doğru orantılıdır. Eğer, çevirmen kaynak kültüre hâkim değilse ve kaynak metni yeterince analiz edemediyse aktarım işlemi başarılı olamayacak ve kültürel unsurlar kaynak metinde ve kaynak okurda yarattığı etkiyi erek metinde ve erek okurda yaratamayacaktır.

Diğer yandan, belli bir kültüre özgü unsurların başka bir dilde ifade edilmesi kültürler ve diller arasındaki farklardan dolayı güçlük yaratabilir. İki ayrı kültürde aynı bağlamda, aynı veya benzer ifade biçimini ve etkiyi, bununla birlikte birebir bir eşdeğerliği yakalamak pek mümkün olamamaktadır.

Kimi araştırmacılar kültürü çevirinin temel unsuru sayarken Newmark, kültürü çevirinin önündeki en büyük engel olarak görür (Newmark, 2010:171). Newmark, kültürel unsurlara bağlı sorunları şu üç durumla açıklar:

- Kaynak kültürdeki bir unsurun erek kültürde bulunmaması,
- Kaynak kültüre özgü unsurların, erek okuyucu için kabul edilemez olması,
- Bu öğelerin, erek kültüre yabancı gelmesi (Newmark, 2010:172–173).

Bu doğrultuda, kaynak dilin ifade ettiği bir durumu, aynı etkiyi yaratacak şekilde başka bir dilde yeniden ifade edebilmek oldukça zordur. Zira bu işlem kültüre özgü bir anlayış gerektirdiğinden, böylesi bir aktarım, karmaşık bir karar sürecini de beraberinde getirmektedir.

Kaynak dile ve kaynak kültür normlarına öncelik veren, çeviri sürecinde kaynak metnin ve kaynak kültürün belirleyici olduğunu savunan Newmark, 1998’de, kültürel unsurların oluşturduğu sorunlara ilişkin bir sınıflandırma geliştirmiştir. Yıllar sonra, bu sınıflandırmayı tekrar gözden geçirerek 2010’da yazdığı, *Translation and Culture* (Çeviri ve Kültür) başlıklı makalesinde altı ana başlık hâlinde sunmuştur (Yıldırım ve Turan, 2016:1095). Bu başlıklar ve kapsamı, aşağıdaki gibidir:

1. Çevresel Unsurlar: Jeolojik unsurlar ve coğrafi terimler, iklimler, mevsimler, rüzgarlar, flora, fauna...
2. Maddi Kültür: Yiyecek ve içecekler, kılık kıyafet, yerleşim yerleri, ulaşım araçları...
3. Sosyal Kültür: İş hayatı, özel hayat, boş zaman etkinlikleri...
4. Kuruluşlar ve Faaliyetler: Dinî, siyasi, sanatsal ve idari kavramlar, işleyişle ilgili kavramlar...
5. Gelenek görenekler: Davranışlar, jestler, yavaş alkışlama ve masaya vurarak alkışlama gibi gelenekler; kriket ve futbol gibi sosyal etkinlikler...
6. Deyimler ve ifadeler, söylemler ve kalıplar (Aksoy, 2002: 90).

Kültürel unsurlara ilişkin sınıflandırma yapan bir diğer isimse Elaine Espindola’dır. Espindola’nın sınıflandırması ve bu sınıflandırmanın kapsamı aşağıdaki gibidir (2006:49-50):

- 1) Toponomi (coğrafi çevre): Coğrafi terimler ve yer isimleri...
- 2) Antroponomi (kişi isimleri): Kişi isimleri, lakaplar, yöresel bir bağlam dâhilindeki takma adlar...
- 3) Eğlence türleri: Kültüre özgü etkinlik ve organizasyonlar...
- 4) Ulaşım araçları: İnsan ulaşımını ve nesnelere nakliyesini sağlayan araçlar...
- 5) Hayalî kahramanlar: Hayal ürünü olan kurgu karakterler...
- 6) Yerel kuruluşlar: Eğitim, sağlık, iş, yönetim, siyasi vb. ile ilgili kurum ve kuruluşlar...
- 7) Ölçü sistemleri/birimleri: Uzunluk, ağırlık, hız, beden vb. için kullanılan ölçü birimleri...
- 8) Yiyecek ve içecekler: Geleneksel lezzetler, öğünler ve öğün içerikleri...

9) Eğitimle ilgili akademik atıflar: Okul ve öğrenmeyle ilgili sözcükler, sınav isimleri (SAT vb.)...

10) Dinî etkinlik ve törenler, kutlamalar (Brasiené, 2013:6-7)

Newmark, kültürel unsurları sınıflandırmanın yanı sıra, bu unsurların çevirisi sırasında çevirmenin faydalanabileceği yöntem önerilerinde bulunmuştur. Bunlar arasında aktarım, kültürel eşdeğerini kullanma, işlevsel çeviri, sözcüğü sözcüğüne çeviri, çıkarma, yerleştirme, çift mısra kullanma, kabul gören standart çeviri yapma, not veya dipnot kullanmak gibi açıklama/açıklama yollarına gitme, ekleme, uyarılma, tırnak işareti kullanma gibi belirticilerden yararlanma şeklinde yöntemler bulunur (Taş, 2017:6). Ayrıca, tercih edilecek yöntemi, çevirinin amacının belirleyeceğini ifade eder. Bununla birlikte, çevirmen çeviri sürecinde çevirinin bütünlüğünü, erek kültürde sahip olduğu işlevi ve kaynak metinde bulunan özellikleri mümkün olduğunca korumaya çalışmalıdır (Aksoy, 2002: 91).

Newmark'ın yöntemlerinden, bu çalışmanın analiz kısmında esas alınanlar aşağıda genel hatlarıyla sunulmuştur:

- **Sözcüğü sözcüğüne çeviri (literal translation):** Çevirisi yapılacak olan kültürel unsurlar, isimler, cümleler ve yan cümleler erek kültürdeki eşdeğerlikleri ile aktarma yöntemidir (Aksoy, 2002: 91).

Örnek: ... *by the fall of Candia in 1669, Venice suffered* (Sciaky, s.142).

...*Kandiya'nın düşmesi üzerine Venedik...* (Sciaky, s.129) (Taş, 2017:8)

- **Aktarım (transference):** Erek kültürde tam bir karşılığı ve çevirisi olmayan kavramların (coğrafi isimler, tarihî isimler, unvanlar, kurum ve kuruluş isimleri, gazete, dergi ve kitap isimleri v.b.) olduğu gibi erek metne aktarılması yöntemidir. Bu yöntemde kaynak kültüre sadakat ön plandadır.

Örnek: ...*He once told me he had the family traced back to Charlemagne* (Obstruction of Justice, s. 125)

...*Bir keresinde bana köklerinin Charlemagne'a kadar uzadığmdan bahsetmişti.* (İlahi Adalet, s. 84) (Sönmez, 2006:113)

- **Uyarılma (adaptation):** Kaynak kültürdeki kavramın erek kültürde bulunan bir benzeri ile karşılanması yöntemidir. Vinay ve Darbelnet'e göre bu yöntem, kaynak

kültürdeki bir durum erek kültürde bulunmadığında kültürel kavramın değiştirilmesini içermektedir (Munday, 2001:89).

Örnek: “*Uh-oh. Speak of the devil.*” (*Obstruction of Justice* 291)

“*Şey... İti an, çomağı hazırla*” (*İlahi Adalet*, s. 195) (Sönmez, 2006:114)

- **İşlevsel çeviri (neutralization, functional equivalent):** Kaynak kültürdeki kavramın okuyucuya sorun oluşturmayacak bir şekilde erek kültüre evrensel bir kavram ile aktarılması yöntemidir (Aksoy, 2002: 92).

Örnek: “*Whoopee!*” (*Obstruction of Justice* 437)

“*Yaşasın!*” (*İlahi Adalet* 295) (Sönmez, 2006:116)

- **Açıklama (explanation):** Kaynak kültürdeki kavramı daha iyi anlatabilmek ve erek kültür okuyucusunun daha iyi anlayabilmesi için başka sözcükler ve kavramlar eklenmesi yöntemidir.

Örnek: “*Play it by ear?*” (*Obstruction of Justice* 346)

“*Koşullar ne gerektiriyorsa öyle hareket etmeye ne dersin?*” (*İlahi Adalet* 234) (Sönmez, 2006:114)

- **Çıkarma/silme (deletion):** Kültürel kavramın çevirmen tarafından erek metinden çıkarılması yöntemidir. Metin bütünlüğü içinde önemli olup olmamasına bakılmaksızın bu yöntemin zorunlu olmadıkça çevirmenler tarafından kullanılması önerilmemektedir. Çünkü yazara saygı konusunda şüphelere neden olmaktadır. Ancak, hiçbir şekilde eşdeğer kavramın bulunamaması ya da eksik karşılanması durumunda başvurulabilmektedir (Aksoy, 2002: 92).

Örnek: “*Gee*” (*Dirty Work* s. 176)

- (*Kirli İş* s. 166) (Sönmez, 2006:116)

Newmark için iyi çeviri yapmanın öncelikli yolu kaynak metni iyice analiz etmek ve ardından çıkarımlarda bulunarak kaynak metin ve erek metin arasında iletişimi sağlamaktır. Newmark, çeviride belirleyici rolü erek metne ve kültüre değil kaynak metne ve kültüre vermiştir (Yazıcı, 2005:97-98). Genel olarak değerlendirildiğinde, Newmark’ın kaynak metnin incelenmesine ve kültürel unsurların sınıflandırılmasına dayanan yaklaşımı; çeviri sürecine erek kültür ve okur açısından yaklaşan Vermeer, Zohar ve Toury gibi çeviribilim araştırmacılarının erek odaklı yaklaşımlarından farklı bir noktaya odaklanması ve kaynak

metin çözümlemesine verdiği önem bakımından oldukça kayda değerdir. Bu bağlamda, çalışmanın analiz kısmını oluşturan, kaynak metinde kültürel unsurların saptanmasında Newmark'ın sınıflandırmasından yararlanılmıştır.

4.2. Lawrence Venuti “Yerelleştirme” ve “Yabancılaştırma” Çeviri Stratejileri

Çeviri sürecinde çevirmenin tercih ettiği yöntem ve yaklaşıma “çeviri stratejisi” denmektedir (Yıldırım ve Turan, 2016:1096). Bağlama sadık kalarak metni okuma ve yeniden yorumlama sürecinde çevirmen, kendine yardımcı olacak stratejiler doğrultusunda bir yol haritası çıkarmalıdır. Boztaş ve Yener bu durumu şu şekilde ifade eder: “Çeviri stratejisi; çevirmenlerin verilen bir metnin çevirisi için amaçları doğrultusunda uyguladıkları tutarlı bir hareket planıdır.” (2005:36)

Çevirmen ile erek metin arasındaki ilişkinin niteliği strateji kavramı üzerinden açıklanabilir. Kuramsal açıdan bu ilişkiyi ele alırken üzerinde en fazla durulan “eşdeğerlik” kavramıdır (Gürçağlar, 2014:38) ki çalışmamızın ikinci bölümünde değinilmiştir. Strateji noktasında, çevirmen tercihini belirleyen ise kişisel ve keyfi gerekçeler değildir. Stratejileri belirleyen asıl unsur, erek kültürün beklentileri ve bu kültürün yaygın normlarıdır. Bununla birlikte, sayfa sayısı kısıtlamaları, yayınevinin dil kullanımına ve sözcük seçimine ilişkin uyarıları gibi dış koşullar da çeviri stratejisinin belirlenmesinde etkilidir (Gürçağlar, 2011:42).

Amerikan çeviribilimci Lawrence Venuti çalışmalarını, çeviri ve çevirmen ilişkisine odaklanmış ve konuyu çevirmenin görünürlüğü/görünmezliği açısından ele almıştır. Böylelikle, çevirmenin çeviri stratejisine yönelik kararını tanımlamada kayda değer açıklamalar getirmiştir. Çeviri ve çevirmen arasındaki ilişkiyi incelediği, *The Translator's Invisibility* (1995) (Çevirmenin Görünmezliği) isimli kitabında, çevirmenin görünürlüğünü/görünmezliğini ideolojik ve ekonomik nedenlerle ilişkilendirmiştir. Sosyal faktörlerin çeviri sürecine etkisi göz önüne alındığında, ideolojik ve ekonomik faktörlerin çevirmen kararları üzerinde etkili olduğu söylenebilir (Turan ve Yıldırım, 2016:1096).

Venuti, çevirisi yapılacak metin seçildikten sonra, çeviri stratejisinin belirlenmesi gerektiğini önerir ve çeviri stratejilerini “yabancılaştırma” (*foreignization*) ve “yerelleştirme” (*domestication*) olarak sınıflandırır (Venuti, 1998: 240). Schleiermacher'ın “yazarı okuyucuya getirme” ve “okuyucuyu yazara götürme” yaklaşımları, Venuti'nin yerelleştirme ve yabancılaştırma kavramlarının kaynağıdır (Venuti, 1995:19-20).

Venuti'nin (1995) "yerelleştirme" yaklaşımı, erek okuyucunun beklentilerini ön planda tutarak; erek dilin ve erek kültürün özelliklerini yansıtmayı amaçlayan bir stratejidir. Aynı zamanda, çevirinin ideolojik ve dilsel boyutlarını yine bu strateji ile açıklar. Venuti'ye göre, birtakım ideolojik ve dilsel gerekçeler çevirmen kararını yerelleştirme stratejisini tercih etmesi yönünde etkiler. Çevirmen kolayca anlaşılabilme için böyle bir tercihte bulunabilir ve yazarı okuyucuya getirir. Bununla birlikte, yaşadığı dönemin siyasi ve kültürel yapısına bağlı olarak da böyle bir tercihte bulunabilir (Venuti, 1998:240–241). Örneğin, Cumhuriyet döneminde çeviri faaliyetlerine Batılılaşma projesi yön vermiş olması gibi (Gürçağlar, 2018:8).

Venuti, metni akıcı kılmanın ve bu yolla okuyucuda erek dile özgü, orijinal bir metin hissi uyandırmanın yerelleştirme stratejisiyle mümkün olduğunu belirtir (Venuti, 1995: 1). Bu stratejiye göre, kaynak metin erek dile ve erek kültür normlarına göre aktarılır. Bu bağlamda yerelleştirme stratejisi, Newmark'ın "uyarlama" yöntemiyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Bu yolla sağlanan akıcılık, okuyucuya kendi dilinde yazılmış bir eseri okuduğu hissini uyandırır. Böylelikle, çevirmeni görünmez kılan bu strateji doğrudan yazarı okura taşımış olur.

Bu strateji, ülkemiz çeviri tarihi açısından önemlidir. Zira Cumhuriyet sonrası dönemde, Batı klasikleri, uygulanan çeviri politikası gereğince yerelleştirme stratejisiyle Türk okuyucuya sunulmuştur (Gürçağlar, 2018: 15). Berk, çeviride yerelleştirme stratejisi ve Batılılaşma arasındaki ilişkiyi şöyle ifade eder:

1940'larda Türkçe çevirilerin yerleştirilmesi üstün kültür olarak algılanan ve aslında okuyuculara çok da yabancı görünmeyen kültürel bir "öteki", yani Batı yaratmayı amaçlamıştır. Çeviride akıcılık ve konuşma dili kullanımı (öz Türkçe), öteki kültürün (Batı kültürünün) "doğallaştırılması" sonucunu yarattı. Kabul edilebilir çeviriler üretmekle çevirmenler Batı'yı erek kültüre tanış ve öğrenilebilir ve nihayet Türk toplumunu "medeni dünyaya" sokacak, en azından kültürel alanda ulaşılabilir bir uzam olarak sunmayı istediler. Böylece çeviriler, Türk dilinin sözcükbilim ve dilbilgisi açısından gelişmesine yardım ettikleri gibi kitlelerin Batılılaşmasında da dönüştürücü bir rol üstlendiler." (Gürçağlar, 2018:15)

"Yabancılaştırma" stratejisi ise, yerleştirmenin aksini ifade eder. Yani, kaynak metnin; kaynak dilin ve kaynak kültürün esas alınarak erek dile aktarımıdır. Aktarım, kaynak dil özellikleri ve kaynak kültür öğeleri korunarak yapılır (Venuti, 1998:240). Venuti bununla birlikte, çevirmenin bu stratejiyi tercih etmesinin ideolojik boyutuna ilişkin; kaynak kültürün dilsel ve kültürel özelliklerini belirgin kılarak kaynak kültüre yabancılaşma hissi uyandırmak

noktasını vurgular. Zira bazı ifadeler, erek kültür tarafından kabul edilemeyebilir (Berk ve Meriç, 2005:28).

“Yabancılaştırma” stratejisi, erek okuyucuyu, kaynak kültürün ait olduğu dünyaya götürmek isteyen çevirmenlerin tercihidir. Venuti bu stratejiyi, kaynak ve erek kültürlerin birbirinden farklı olduğunu öne çıkarmanın bir yolu olarak açıklar (Venuti, 1995:23). Kaynak kültüre hizmet eden bu kavram, çeviri sürecinde erek dilin normlarını zorlar. Bu durumda erek okur metnin yabancı bir kültüre ait olduğunu fark edecek ve bu kültüre dair yeni fikirler edinecektir. Başka bir deyişle, yabancılaştırma, kaynak kültüre ait öğeleri, erek kültüre tanıtmaya imkân sağlar. Türkçeden diğer dillere yapılan eser çevirilerinde bu stratejinin benimsenmesi, Türk kültürünün dışarı açılımında ve farklı toplumlarca tanınması bakımından oldukça önemlidir.

İki farklı metin, iki farklı okur kitlesi, iki farklı kültür, bu iki metnin üretildiği iki farklı dönem vb. arasında elbette birçok fark bulunmaktadır. Farklı dilsel, kültürel, dönemsel özelliklere dayanan unsurların nasıl aktarılacağı önemlidir. Bu anlamda, kaynak metne yakın duran çevirmenin erek metinde, yabancı metnin dilsel ve kültürel farklılığını korumayı amaçladığını düşünebiliriz. Bu yöntemle çevirmen, çevirdiği metinde yabancılaşarak okurun ufkunu genişletecek yeni şeyler öğrenmesini, yeni bir dünyayı tanımasını sağlar. Erek metne ve kültüre yakın duran çevirmen ise, yazarı okurun dünyasına getirerek onu, o dünyanın bir parçası hâline getirerek erek kültürle bütünleştirir (Berk ve Meriç, 2005:29).

Çevirmenin yerelleştirme stratejisini benimsemesinin çeşitli sebepleri olabilir. Örneğin, çevirmen, yaşadığı dönemin siyasi ve kültürel gerçekliklerine göre yerelleştirmeyi seçmiş olabilir (Venuti, 1998:240–241). Erek kültürdeki çeviri geleneğini sürdürmeyi isteyebilir, aykırılıktan çekinebilir veya farkında olmadan yerelleştirme çeviri stratejisini benimsemiş olabilir. Bu strateji doğrultusunda çeviri sürecinde farklı görünen kültürel unsurları çevirirken, kültürel unsurları çıkarma, atlama, değiştirme, ekleme, kendi kültürüne uyarlama, işlevsel çeviri gibi çeviri uygulamalarına başvurabilir. Öte yandan yabancılaştırma stratejisi okurun yazara götürüldüğü, bir diğer deyişle, erek dil okurlarının yabancı metindeki farklılıklarla karşılaştığı, şaşırıldığı, düşündüğü ve sorguladığı bir süreci ifade eder.

Yabancılaştırma stratejisini benimseyen bir çevirmen kültürel unsurları çevirirken sözcüğü sözcüğüne çevirme, tırnak işareti veya italik yazım ile farklılığı vurgulama, sözcüğü olduğu gibi aktarma, dipnot kullanarak çevirme, açıklama veya açıklama yaparak çevirme, not ekleme gibi çeşitli çeviri uygulamalarını gerçekleştirebilir. “Yabancılaştırıcı çeviri,

sözcüğü sözcüğüne çeviriyi içermekle birlikte onunla sınırlı değildir. Erek kültürün dışladığı bir kaynak metin seçilerek çevrilmesinden erek dilde sıra dışı biçimlerin tercih edilmesine kadar çok farklı yöntemlerle yapılabilir.” (Gürçağlar, 2014:146) Venuti yabancılaştırma stratejisini aynı zamanda erek kültürde “direnc” olarak adlandırır (Munday, 2001:145). Akıcı olmayan ve erek okur için yabancılaşma taşıyan metinler, erek kültürdeki çeviri normları karşısında adeta bir hâkimiyet alanında direnc oluşturarak varlık gösterebilir. Yerelleştirme stratejisi bir anlamda çeviri metinlerin erek kültürün, ekonominin, siyasetin amaçlarına ve var olan değerlerin sürdürülmesine hizmet ederken, yabancılaştırma stratejisi çeviri metinler aracılığıyla okuru yabancı kültürlerle göndererek, alışkanlıkları bozar ve var olan çeviri geleneğini sarsar. Dahası çeviri için düşünülen saydam metin algısına direnir ve çevirmenin görünmezliğini kırmaya çalışır.

Yabancılaştırma, kaynak metnin dilsel ve kültürel özelliklerini korumayı amaç edinen çevirmenlerin benimsediği bir stratejidir. Resti Sujarwanto'nun ifadesiyle, “Bu çeviri stratejisi sadece kaynak metnin ruhunu hissettirmez, aynı zamanda okurların dünyadaki farklı kültürler hakkındaki bilgisini de geliştirir.” (Taş, 2017:7) Yıldırım ve Turan da bu strateji yoluyla, bir kültürün diğer kültürlerde temsiline ve belli kavramların farklı kültürlerde tanınırlığına araç olacağını bildirir (Taş, 2017:7).

Çevirisinde yabancılaştırma stratejisini benimseyen çevirmen, kaynak metnin kültürel ve dil özelliklerini erek metne aktarır. Diğer bir deyişle, çeviri sürecinde erek metni ve erek kültürü ve bunların özelliklerini ikinci plana atar. Kaynak metnin dil ve kültürel özellikleri erek kültür karşısında baskınlığını korur ve çevirmen bu dil ve kültürel özellikleri yabancılaştırarak erek metne aktarır (Venuti, 1995:19). Bu durumda, erek metin okurunun erek metindeki yabancı kavramları ve ifadeleri ne ölçüde kabul edeceği de büyük önem taşımaktadır. Çeviri sürecinde alınan kararlarda erek okur da belirleyici olabilmektedir.

5. KÜLTÜREL UNSURLAR VE ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ AÇISINDAN ESERLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* adlı eserinde yer alan Türk kültürüne ait olan ve çevirmenlere çeviri sürecinde sorun yaratabilecek kültürel unsurlar üzerinde durularak bu unsurların İngilizce'ye aktarımları incelenmiştir. Bu inceleme, Peter Newmark'ın sınıflandırmasına dayandırılmış ve Lawrence Venuti'nin yerleştirme ve yabancılaştırma stratejileri doğrultusunda ele alınmıştır.

Ayrıca, ilgili kültürel unsurlar Newmark'ın kültürel unsurların çevirisi için öne sürdüğü yöntemler çerçevesinde yorumlanmıştır. Ele alınan kültürel unsurların çevirisinde Newmark'ın sunduğu çeviri yöntemlerinden hangisinin ağırlıklı olarak kullanıldığı belirlenecek ve bu yöntemler Venuti'nin “yerleştirme” ve “yabancılaştırma” kavramları ile ilişkilendirilecektir. Bu bağlamda, kültürel unsurların ağırlıklı olarak hangi yöntem ve strateji kapsamında değerlendirildiği belirlenmiş ve Newmark'ın yöntemlerinin Venuti'nin stratejileriyle kesiştiği noktada açıklamalar getirilmiştir. Bu kesişimin ve karşılaştırmalı analizin daha kolay anlaşılmasını sağlayacak tablolar aşağıda sunulmuştur:

	<i>Newmark (1988)</i>	<i>Venuti (1995)</i>
1	Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri	Yabancılaştırma
2	Aktarım	
3	Açıklama	
4	Uyarlama	Yerleştirme
5	İşlevsel Çeviri	
6	Çıkarma	

Çizelge 5.1. Newmark'ın ve Venuti'nin Çeviri Yöntemlerinin Karşılaştırılması (Öztürk, 2019:41)

Aşağıdaki tablo ise karşılaştırmalı analiz bölümünde ele alınan kesitlerin, Newmark'ın kültürel unsurlar sınıflandırmasını bir hatırlatması ve pratik değerlendirilmesi amacıyla sunulmuştur.

1	Çevresel Unsurlar	Jeolojik ve coğrafi özelliklere ilişkin kavramlar	İklimler, mevsimler, dağ, tepe, akarsu vb.
2	Maddi kültür	Bireysel hayata özel olan tüm kavramlar	Yiyecekler, içecekler, kıyafetler, ev eşyaları, ulaşım araçları, eğlence yerleri vb.
3	Sosyal Kültür	İş hayatı ve sosyal yaşam ile ilgili tüm kavramlar	Siyasi, dinî ve idari görevler dışındaki işler, kişinin etkinlikleri ve alışkanlıkları, hobileri, gelenek ve görenekler vb.
4	Kurumlar ve Kuruluşlar, Faaliyetler, Süreçler	-Siyasi ve idari kavramlar -Dinî kavramlar -Sanatsal kavramlar	Siyasi ve idari görevler, konumlar ve görev yerleri, din ve sanat ile ilgili usul ve tarzlar, örf ve adetler vb.
5	Deyimler ve İfadeler	Günlük dil kullanımına ait kavramlar	Atasözleri, argo söylemler ve hitaplar vb.

Çizelge 5.2. Newmark'ın Kültürel Unsurlar Sınıflandırması (Öztürk, 2019:42)

5.1. İşlevsel Çeviri (Functional Equivalent)

İşlevsel çeviri, kaynak kültüre ait bir ifadenin, kültüre özgü varlığından sıyrılarak evrensel bir anlamla aktarımıdır. Başka bir deyişle kültürel bir ifade genel bir ifadeyle karşılık bulur (Newmark, 1988: 83). Erek odaklı bir yöntemdir ve Tablo 1'de de görüldüğü üzere, Venuti'nin yerelleştirme stratejisi ile birlikte anılabilir. Zira çeviri metinde geçen kültürel unsurların erek metin okuyucusu tarafından rahatlıkla anlaşılması amacıyla tercih edilen bir yöntemdir.

KM *beş on kuruş param...* (2017:12)

EM *My meagre savings....* (2016:2)

KM ...*yirmi beş kuruşluk birkaç romanla moda mecmuaları*.... (s.14)

EM ... *a number of cheap novels and fashion magazines.* (s.4)

İlk örnekte ele alınan, “beş on kuruş” kalıbı, kıt bir miktarı ifade etmektedir. Kuruş aynı zamanda Türklerin kullandığı bir para birimidir. Ancak bu ve benzeri kalıplarda azımsama veya küçümseme anlamında kullanılır, “üç kuruşluk adam”, “beş kuruşun hesabı” gibi. Kaynak metinde geçen “beş on kuruş para” ifadesi, az miktarda birikim anlamına gelen “meagre savings” olarak aktarılmıştır. İkinci örnekteki “yirmi beş kuruşluk” ifadesi ise “ucuz” anlamına gelen “cheap” sözcüğü ile karşılanmıştır.

KM *Arkadaş odalarında sedir üzerinde yatmanın...* (s.12)

EM *sleeping on friends' sofa...* (s.2)

Yukarıda dikkati çeken bir diğer ifade ise “sedir” sözcüğüdür. Arapça kökenli bir sözcük olan sedir; arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen, oturmaya veya yatmaya yarayan ev eşyası, divan, olarak tanımlanmaktadır. Oxford sözlükte ise “sofa”, iki veya daha fazla kişinin oturabildiği, arkası ve kolları olan, oturmaya yarayan, döşenmiş, uzun bir eşya olarak tanımlanmıştır. Özellikle eserin ait olduğu dönemde, neredeyse her evde rastlanabilen Doğu kültürüne ait bir eşya olan sedir; erek dile, kültürel anlamından sıyrılmış bir şekilde, “sofa” olarak aktarılmıştır.

KM *Sessiz sedasız, allahlık bir adamdır, kimseye zararı dokunmaz* (s.18)

EM *He is a simple man, and very quiet one too. Entirely harmless.* (s.8)

Bir diğer örnekte ise “sessiz sedasız, allahlık bir adam” ifadesi ve “zararı dokunmak” deyimini ele alınmıştır. Dildeki ikilemeler, mecaz ve deyimler kültürün önemli bir parçasıdır. Mecaz bir ifade olan “sessiz sedasız”, bir kimse için; sakın, kendi hâlinde anlamına gelir. “Sessiz” sözcüğü de bu işi tek başına yapabilirken “sedasız” sözcüğüyle oluşturulan ikilemede pekiştirici bir anlam söz konusudur. Zaten devamındaki “allahlık bir adam” ifadesi, hem kendinden önceki “sessiz sedasız” ikilemesinin hem de devamındaki “zararı dokunmaz” deyiminin anlamını pekiştirmektedir. Halk dilinde, bir kimseyi tanımlamak için kullanılan “allahlık” sözcüğü kendisinden hiçbir işte yararlık umulmayan saf ve zararsız demektir. Kültüre özgü bu ifade, erek metinde “saf”, “sıradan”, “sakın” ve “zararsız” anlamlarına gelen “simple”, “quiet” ve “harmless” sözcükleriyle aktararak evrensel bir ifadeye dönüştürülmüştür.

KM *gemi şeklinde yazılmış, “Amentü” levhası asılıydı. (s.25)*

EM *a plaque in the shape of a ship, on which was written a prayer. (s.17)*

Bu örnekte ise dekor olarak kullanılan bir levhada yazılı Amentü isimli dua ele alınmıştır. Arap harfleriyle özellikle hat ve kaligrafi formlarda yazılmış bu tip dualar, pek çok evde veya iş yerinde dikkat çeken, kültüre özgü bir detaydır. Amentü duası ise Arapça “inandım” anlamına gelen ve İslamiyet’in temel inançları olan Allah'a, onun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmayı dile getiren sözdür. Erek metinde, bu anlam detayına ilişkin bir açıklamaya yer verilmediği ve kaynak ifadenin; “üzerinde ‘bir dua’ yazan, gemi şeklindeki levha” şeklinde aktarıldığı görülmektedir.

Benzer bir işlevsel çeviri örneği de “Tanrı dilerse, Tanrı nasip ettiyse” anlamlarında dilek anlatan Arapça kökenli, “İnşallah” sözcüğünün aktarımı için geçerlidir.

KM *“Atlatacak inşallah.” temennisindeki “inşallah” (s.42)*

“Allah’ın yardımıyla” anlamına gelen, “With God’s help, he’ll pull through.” (s.37) şeklinde aktarılırken;

KM *“Nasıl? İnşallah artık bitti ya?” (s.21/22) cümlesindeki inşallah,*

EM *“So, how’s it going? You’ve knocked this on the head at last, I hope!” (s.11) cümlesinde görüldüğü gibi “umarım” şeklinde aktarılmıştır. Ayrıca;*

KM *“Artık bunu da atlattı inşallah...” (s.40), cümlesindeki ise,*

EM *“It looks like he is going to pull through, thank God!” (s.34) cümlesinde görüldüğü gibi, “Tanrı’ya şükür” olarak aktarılmıştır.*

KM *Fakat bu esnada ya hiç konuşmaz yahut da havadan sudan, Ankara'nın pahalılığında, İsmetpaşa mahallesindeki kaldırımların bozukluğundan bahsederdik. (s.27)*

EM *... but on those occasions, we would talk only about trivial matters – how expensive was to live in Ankara, and how bad the pavements were in İsmetpaşa district. (s.19)*

Bu kesitte ise “boş, önemsiz şeyler” anlamına gelen mecazi bir kalıp olarak “havadan sudan” kalıbının, “trivial matters” gibi “ufak tefek meseleler”e karşılık gelen, evrensel bir ifadeyle aktarıldığı görülmektedir.

KM ... bu çocukların hepsiyle ahbap oldum. (s.28)

EM I got to know these children better. (s.20)

Bu örnekte ise arkadaş olmak, dostluk kurmak, yakınlık kurmak anlamına gelen “ahbap olmak” deyiminin “yakından tanımak” anlamına gelen “get to know somebody better” kalıbıyla aktarılırken,

KM ... pansiyondaki Hollandalı dul Frau Tiedemann da benimle ahbaplığı iletmişti. (s.62) cümlesindeki “ahbaplığı iletmek” için ise,

EM ... back at the pension, the Dutch widow Frau Tiedemann was paying me a great deal of attention. (s.59) cümlesinde görüldüğü üzere, “dikkat etmek”, “ilgi göstermek” anlamına gelen bir eşdeğer tercih edilmiştir.

Aşağıda, işlevsel çeviri yöntemine örnek oluşturan kültürel unsur aktarımına dair daha fazla örnek kesitler şeklinde sunulmuştur:

KM Yahu sen kız olacaktıydın ama yanlış doğmuşsun! (s.48)

EM Honestly, you should have been born a girl! (s.43)

KM başucumdaki küçük lambayı yaktım... (s.46)

EM I turned on the lamp on my bedside table... (s.41)

KM oturup insanla iki laf etmez ki... Başını alıp gidiyor... sonra da işte böyle yatağa seriliveriyor... (s.34)

EM he won't talk to anyone . . . he wanders out into the streets. . . then becomes ill again and then he retreats to his bed.” (s.27)

KM bir küçük sefertası gözü çıkardığını gördüm. "Afiyet olsun!" diyerek odayı terk ettim.” (s.18)

EM I saw him open a desk drawer to pull out a food container and a piece of bread wrapped in paper. "Bon appétit," I said, and left the room.” (s.9)

KM *kırk yılda bir* (s.31)

EM *on the rare occasion* (s.24)

KM *elini külhanbeyce dizime vurdu.* (s.93)

EM *she punched my knee hard.* (s.91)

KM *Tek tük muvakkat (geçici) işler buluyorum.* (s.12)

EM *I keep finding bits of work to do, here and there.* (s.2)

KM *işte aziz dostum, bizim yaptığımız da başka bir şey değil zaten...* (s.93)

EM *and so that's the way it is, my dear friend.* (s.91)

KM *Beş on adım gittikten sonra... (s.13)*

EM *A few paces ahead... (s.3)*

KM *İstemeye istemeye cevap verdim: Açıktayım.* (s.13)

EM *Half-heartedly, I said, I'm unemployed.* (s.3)

KM *Beni baştan aşağı bir süzdü, kılık kıyafetime baktı... (s.13)*

EM *He turned to look me over, taking note of the condition of my clothes... (s.3)*

KM *...siyah feraceli vücutlar... (s.59)*

EM *...in their long, dark coats... (s.55)*

KM *"Ayol, para için gelmedim, kim gidip alacak... Sen de bir türlü kalkamadın!"
(s.26)*

EM *I didn't come for money, for goodness' sake! Who is going to go and get the bread? Here you are, still in bed! (s.18)*

KM *Nurten'i yollayiver. Üç adımlık yer! (s.26)*

EM *Send Nurten then. It's only a few minutes' walk. (s.18)*

KM *Göğsü bağı açık... (s.37)*

EM *...his shirt open... (s.30)*

KM *... gönül rahatlığıyla... (s.38)*

EM *Happily, (s.31)*

KM *... seni gidi çapkın seni! Manasına gelen çokbilmiş bir gülümseme ile şehadetparmağını sallar... (s.62)*

EM *... wag her finger and... "you can't fool me – I know what young men like you get up to!" (s.59)*

KM *"Bana müsaade!" dedim. "Neden canım, daha erken... Ama sen bilirsin!" (s.15)*

EM *"If you'll excuse me," I said. "Why so early my friend? Oh well, you know best." (s.6)*

KM *... canım yemek istemediği için... (s.36)*

EM *I wasn't feeling hungry so... (s.30)*

KM *Bırak böyle şeyleri canım! (s.15)*

EM *You really have to stop, my friend! (s.5)*

KM *kapıcıyı pek candan selamladım (s.66)*

EM *I greeted the guard warmly (s. 63)*

KM ...içeride bir insan canıyla uğraşırken... (s.41)

EM ... inside that room a man was fighting for his life, ... (s.35)

KM şuraya oturuverin canım! (s.25)

EM sit down here my friend! (s.17)

KM sigara masaları... (s.25)

EM side tables... (s.16)

KM şöyle azıcık dolaşmak istedim. Ne bileyim... içim sıkıldı galiba (s.35)

EM I just wanted to take a little walk. Why, I don't know. I was upset, maybe. (s.28)

KM galiba zihninden "Buyurun, oturun!" demek geçti. (s.14)

EM most probably she was wondering if she should invite me to sit down. (s.4)

KM açılıp kapanır bir masa (s.25)

EM winged table (s.16)

KM şuna buna bol bol para savuran şirketin, (s.19)

EM a firm that was throwing away money, left and right, (s.9)

KM tesir yapmak... etkisinden kurtulamadım... kendimle baş başa kalsam... (s. 11)

EM who has left a great impression... haunts my thoughts... As I sit here alone, (s.1)

KM ... yabancı insanların onu adamdan saymamalarını hoş görmekte kalmıyor, bunda adeta bir nevi isabet de buluyordu. (s.33)

EM ... *he did more than just tolerate ridicule from people with whom he had nothing in common: he seemed actively to approve of those who looked down on him – (s.26)*

5.2. Uyarlama (Adaptation)

Uyarlama yönteminde çevirmen, kaynak metindeki kültürel unsurun etkisini, erek okuyucu üzerinde uyandırmaya çalışır. Bu sebeple, kaynak kültüre ait öğeyi erek metne, erek kültürdeki bir benzeri aracılığıyla aktarır. Vinay ve Darbelnet’ye göre, kaynak kültürdeki bir durumun erek kültürde bulunmaması hâlinde, erek kültürdeki yaklaşık bir benzerle ifadesi de uyarlama kapsamındadır (Munday, 2001:89).

KM *Misafir odasının ortasında dikilip kaldım. (s.14)*

EM *I just stood there in the sitting room. (s.4)*

Misafirperverliğiyle bilinen Türkler için misafir odası kültüre özgü bir kavramdır. Ev halkının nadiren kullandığı, özenle döşenmiş, daima temiz ve düzenli kalmasına özen gösterilen ve bu sebeple misafir geldiği zamanların dışında kapısı kapalı tutulan bu oda, erek dilde ve kültürde bu anlamda karşılık bulamadığı için uyarlama yöntemine başvurulmuş ve oturma odası anlamındaki “sitting room” sözcüğüyle aktarılmıştır. Bu aktarım Venuti’nin yerleştirme stratejisine de örnek oluşturmaktadır.

Aşağıdaki iki ayrı kesitte ise kültürlere göre farklı anlamlara gelen renkler, özellikle ara tonları adlandırırken öne çıkan farklı kültürel kodlara örnek olabilecek, renk belirten sözcüklerin aktarımı ele alınmıştır.

KM *Boncuk mavisî gözleri, eşya üzerinde bir saniyeden daha fazla duramıyor ve doğduğu andan beri mahkûm olduğu sebepsiz bir iç sıkıntısını aksettiriyordu (s.29)*

EM *Her restless baby-blue eyes reflected an inner turmoil that must have been with her since birth. (s.21)*

Türkçede “boncuk mavisî” ile tabir edilen renk, TDK sözlükte “yeşile çalan bir mavi” olarak tanımlanmıştır. Tureng sözlükte ise boncuk mavisinin karşılığı “turquoise blue” olarak belirtilmektedir. Diğer yandan, Oxford sözlük erek metinde geçen “baby blue” için “mavinin soluk bir tonu” (a pale shade of blue) tanımını vermektedir. Aynı zamanda Türkçede, bu tona adını veren mavi boncuğun kültürümüzdeki nazar kavramıyla ilişkisi; uğursuz bakışlardan koruduğu inancından dolayı toplumumuzun oldukça aşina olduğu bir tondur. Bu yüzden “boncuk gözler” ifadesi veya mavi gözlü kedilere verilen Boncuk ismi

kültürel algıdan kaynaklanmaktadır. Bu ögenin çevirisi, Venuti'nin yerleştirme stratejisini dolayısıyla erek odaklı bir aktarımı örnelemektedir.

KM *alacalı bulacalı* yünden örme bir kadın hırkası (s. 26)

EM *a brightly coloured* women's cardigan (s.17)

KM *vişneçürüğü boyalı adi elbise dolabı* (s.25)

EM *a puce-colored* wardrobe (s.17)

KM "Ben doymadım, bana *sucuk* kızartıver!" (s.30)

EM *I'm still hungry, go make me some sausages!* (s.23)

Bu örnekte ise kültürün bir parçası olan, mutfağa ait bir unsurun çevirisi dikkat çekmektedir. Şişirilip kurutulmuş bağırsak içine baharlı et kıyması doldurularak yapılan bir yiyecek türü olarak bilinen sucuk, göçebe hayatın bir ihtiyacı olarak eti uzun süre korumanın bir yolunu bulan Türkler tarafından üretilmiş, fermente bir yiyecektir (Kızıldemir, Öztürk ve Sarıışık, 2014:194) O günden bugüne, Türk mutfağının vazgeçilmez bir parçasıdır. Türk damak tadına son derece uygun, baharatlı bir lezzet olmasının yanı sıra, pişirme kolaylığı da çokça tercih edilmesinde etkilidir. Tureng sözlükte "sujuk", "turkish sausage" "turkish style fermented sausage" gibi karşılıklar belirtilmişse de bunların Oxford, Cambridge, Merriam-Webster, Collins gibi seçkin sözlüklerde herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. Sucuk sözcüğü için "sausages" demeyi tercih eden çevirmenin, erek odaklı bir yaklaşımda bulunarak yerleştirme stratejisini tercih ettiğini bir kez daha görmekteyiz.

KM *İstemeye istemeye cevap verdim: Açıktayım.* (s.13)

EM *Half-heartedly, I said, I'm unemployed.* (s.3)

KM *Bir kere kendisini, büyük bir itimatla, pek yüksek makamlara layık görüyor ve bilip bilmediği her vadide olur olmaz fikirler yürütmek... suretiyle* (s.29.)

EM *First, he saw himself as deserving of high rank, and therefore in a position to make half-baked pronouncements at every turn, no matter how little he actually knew about the matter at hand.* (s.22)

Bu kesitte "bilip bilmediği", "olur olmaz" gibi ikilemelerin yanı sıra "fikir yürütmek" deyimini yer almaktadır. Kaynak metindeki "vadi" sözcüğü ise çalışma alanı, tutulan yol,

benimsenen tarz anlamlarına gelen, eski bir mecazdır. Söz konusu ikilemeler ve deyim, İngiliz diline uyarlanarak yine mecaz bir eşdeğerle aktarılmıştır. Mecazi olarak, “tam düşünülmemiş, yarım yamalak” anlamlarına gelen “half-baked”, “her fırsatta” anlamına gelen “at every turn”, “konuşulan konu” anlamına gelen “the matter at hand” ifadeleri tercih edilmiştir.

KM “Bir limonatacıda beş dakika oturmaya razı oldu ve hikâyesine orada devam etti.” (s.152)

EM “...she agreed to sit for five minutes at a lemonade stand where she continued her story.” (s.157)

Bu kesitte incelenecek sözcük ise “limonatacı”dır. Kültürün bir parçası olan sosyal hayat ve sosyal hayatın sürdürüldüğü çevreye dair önemli bir örnek sayılan bu sözcük, “kahvehane” veya “muhallemci” gibi Türk kültürüne özgü, sosyal bir mekândır. Erek dilde birebir karşılığı olmaması sebebiyle yerelleştirme stratejisi tercih edilmiştir ve ürünlerin ayaküstü satıldığı, “kabin, gişe, büfe, stand, tezgâh” anlamına gelen “lemonade stand” olarak aktarılmıştır. Bu çevirmen kararının, kaynak metin okuyucusuyla çeviri metin okuyucusunun zihninde farklı resimler canlandıracağını söylemek mümkündür.

Aşağıda, uyarlama yöntemine örnek oluşturan kültürel unsur aktarımına dair daha fazla örnek kesitler şeklinde sunulmuştur:

KM Başka servislerdeki memurlardan birçoğuyla tanışmış, hatta akşamüzeri beraber çıkarak bir kahvede tavla oynamaya bile başlamıştık. (s.18)

EM by now I'd come to know some of the clerks from other departments well enough to go out with them to a coffee house in the evenings to play backgammon. (s.9)

KM kendimi bildim bileli... haberim olmadan ve nefsime itiraf etmeden... (s.62)

EM for as long as I could remember ... perhaps without knowing, or perhaps not daring to breathe the thought (s.58)

KM Adeta nefsime: "Dün akşam ses çıkarmadan dinledin ve onun sana karşı velinimet tavrı takınmasına razı oldun ya, haydi bakalım, bunu sonuna kadar götürmeli, sen buna layıksın!" demek istiyordum. (s.16)

EM *I was more or less telling myself: “you sat there in silence last night, and let him play the patron, didn’t you? Well then, you’re going to see this through to the bitter end, for this what you deserve.” (s.6)*

KM *dört elle işe sarılmaya ve işsizliğin doğurduğu sıkıntılı vehimlerden bu şekilde kurtulmaya azmetmişim. (s.66)*

EM *From now on I would throw myself into my work, thereby freeing myself of the oppressive fears to which my idle life had condemned me. (s. 63)*

KM *... bir aralık çimden cız diye bir şüphe geçti (s.72)*

EM *... then a doubt shot through me... (s.70)*

KM *... kim bilir evin gürültüsü mü canımı sıkıyor nedir!... (s.35)*

EM *... who knows? Maybe it’s the noise in the house that drives me out! (s.29)*

KM *Allahısmarladık. (s.93)*

EM *Goodbye (M. Puder) (s.92)*

KM *...allahısmarladık, genç efendi! (s.103)*

EM *...adieu, my young sir. (M. Puder’in sanatçı arkadaşı) (s.102)*

KM *saçma sapan suallerle başımı şişiriyorlardı. (s.51)*

EM *They bombarded me with all manner of silly questions. (s.47)*

KM *“Hadi bakalım! Muvaffakiyetler!” (s.17)*

EM *“So let’s get going! Success awaits us!” (s.7)*

KM *ruhumda nikbin (iyimser) bir hava yaratmak istiyordum. (s.12)*

EM *in the hope that they might lift my heart. (s.3)*

KM ... *can sıkıntısı işte (s.24)*

EM ... *just to kill time (s. 15)*

KM *Kaçamak bakışlar (s.18)*

EM *Stolen glances (s. 9)*

KM *kıpkırmızı kesilerek (s.20)*

EM *he allowed himself to go red in face (s. 10)*

KM ... *ikide birde yüzüne vurmaktan da çekinmezler, birkaç gün yokluktan sonra her gelişinde adamcağızı: “Nasıl? İnşallah artık bitti ya?” diye iğneli geçmiş olsunlarla karşılardı. (s.20)*

KM *They never lost an opportunity to throw it in his face: if the poor man came back after an absence of several days, they would, instead of wishing him well, make barbed remarks: “So, how’s it going? You’ve knocked this on the head at last, I hope!” (s.11)*

KM ... *süratle telgraflı açtım. Eniştemdendi. Yol parasını telledim (s.137)*

EM ... *it was my brother-in-law. Have wired money. (s.140)*

KM *bugün iki defa fenalık geldi. Çok korktuk. Eniştem doktor getirdi... (s.41)*

EM *Actually he had two bad turns today. My uncle called the doctor. (s.35)*

KM *o oldum olası böyle yaşamaktaydı. (s.21)*

EM *he had lived like this for as long as anyone could remember. (s.12)*

KM *işte Avrupa! Ne var burada sanki? (s.52)*

EM *So this is Europe. Why all the fuss? (s.48)*

KM *Oh, ne iyi yaptınız! (s. 71)*

EM *Oh, how lovely! (s.69)*

KM *"E, nasılsın bakalım, anlat!" diye sordu. "Hiç! Söyledim ya!" (s.14)*

EM *"So, now" he said. "Bring me up to date." "There's nothing to say, really, beyond what I've already told you." (s. 5)*

5.3. Çıkarma (Omission)

Çıkarma, kaynak metinde bulunan kültürel bir unsurun erek metinde bulunmaması durumunda çevirmenin tercih ettiği, erek odaklı bir yöntemdir. Erek odaklı olması yönüyle, Venuti'nin "yerelleştirme" stratejisiyle ilişkilendirilir.

Bu yöntem, kaynak metne sadakati sorgulatabilir, ancak bir dereceye kadar, bazı sözcük ve ifadelerin silinmesi erek metnin bütünlüğünü bozmayacaktır. Birtakım sözcük veya ifadelerin iletmek istediği anlam, metnin geri kalanı için önemli değilse, erek metin okuyucusunun yabancı ifadelerle karmaşıklık ve anlama sıkıntısı yaşamaması için çevirmenler söz konusu sözcüğü veya ifadeyi çıkarabilir (Baker, 1992: 49). Yaygın olarak kullanılmamasına ve zorunlu olmamasına rağmen, metin için önemli olsun ya da olmasın çevirmenin herhangi bir sözcüğü çıkarması çok tavsiye edilen bir yöntem değildir ve çıkarma yönteminin tercih edilmesi, kaynak metin yazarına karşı saygı konusunda soru işaretleri ortaya çıkarabilir (Aksoy, 2002: 92).

KM *"Yok canım, o kadar mühim değil. Maşallah bünyesi mukavim, kalbi de sağlam, atlatır." (s.39)*

EM *"Look here, my dear people. It's nothing serious. He has a strong constitution and a heart in good working condition. He'll come out of it." (s. 33)*

"Canım" Kimi zaman hitap, kimi zaman ünlem göreviyle konuşma dilinde sıkça kullanılan bir sözcüktür. "aman", "hadi", "bırak", "oldu" vb. sözcüklerle kullanılarak

KM *Beş sene evvel, Ferhunde Hanım'la evlenmek istediği sıralarda, Raif Bey'in peşini bırakmayan, ona hoş görünmek için türlü türlü roller yapan, nişandan sonra eve her*

gelişinde müstakbel bacanağına da gönül alacak bir şey getirmeyi unutmayan Nurettin Bey bile... (s.31)

EM *five years earlier, while courting Ferhunde Hanım, Nurettin Bey had been most attentive to Raif Efendi playing the perfect suitor and never forgetting to bring something to please his prospective brother-in-law every time he came to visit, but now... (s.24)*

Bu örnekte ise Türk evlilik geleneğinde önemli yer tutan “nişan” kavramının çevirisi üzerinde durulacaktır. Nişan erek kültürde de var olan bir kavramsa da birebir eşdeğerle karşılanmamış, “nişandan sonra” ifadesi çıkarılmıştır.

Aşağıda, çıkarma yöntemine örnek oluşturan kültürel unsur aktarımına dair daha fazla örnek kesitler şeklinde sunulmuştur:

KM *Öğle üzeri yemeğe giderken, onun yerinden kımıldanmadığını, masasının gözlerinden birini açarak önüne kâğıda sarılmış bir ekmek ve bir küçük sefertası gözü çıkardığını gördüm. "Afiyet olsun!" diyerek odayı terk ettim. (s.18)*

EM *On my way out to eat, I saw him open a desk drawer to pull out a food container and a piece of bread wrapped in paper. "Bon appétit," I said, and left the room. (s.9)*

KM *"Bu ne biçim şey canım?" derken adeta: "Benim verdiğim yüzlerce lira nereye gidiyor Allah aşkına?" demek ister gibiydi. (s.30)*

EM *So when Nurettin Bey said, "What is this meant to be, my dear?" there was as much indignation in his voice as one might expect is he'd contributed many hundreds of liras to the household budget. (s.22-23)*

KM *sen de ticaret hayatına atılarak altın bileziğin sayesinde mesut ve müferreh olursun! (s. 50)*

EM *once you have established yourself in the world business, you are sure to find happiness and prosperity. (s. 46)*

KM *Ah oğlum, kendine de hiç dikkat etmiyor... ortada hiçbir şey yokken nevrî dönüyor... ne oluyor bilmem... oturup insanla iki lafetmez ki... Başını alıp gidiyor... sonra da işte böyle yatağa seriliveriyor... (s.34)*

EM “He just doesn’t look after himself, poor man... he loses temper over nothing... I have no idea why . . . he won’t talk to anyone . . . and then he retreats to his bed.” (s.27)

KM ... seni gidi çapkın seni! Manasına gelen çokbilmiş bir gülümseme ile şehadetparmağını sallar... (s.62)

EM ... wag her finger and... “you can’t fool me – I know what young men like you get up to! (s. 59)

KM Yüzü her zamankinden soluk, kireç gibi bir hâl alarak... (s.93)

EM “Her faced seemed paler than ever.” (s.91)

KM ...ağaçlardan tek tük düşen yapraklar... (s.87)

EM ...leaves fell from the trees and lined the canal... (s.86)

KM Yahu sen kız olacaktıydın ama yanlış doğmuşsun! (s.48)

EM Honestly, you should have been born a girl! (s.43)

KM ... alaya alarak fıkır fıkır gülmekten başka işleri yoktu. (s.28)

EM ... they were forever ridiculing others... (s.21)

KM Şimdi onun karşısında hakikaten amirim, hatta velinimetimmiş gibi bir şaşkınlık duyuyor ve bu kadar alçalan benliğime bu muameleyi cidden layık görüyordum. (s.16)

EM My confidence had ebbed to the point that I felt as dazed as if he were a real boss, showing me my place, and at the same time I genuinely accepted this treatment as normal. (s.7)

KM bugün iki defa fenalık geldi. Çok korktuk. Eniştem doktor getirdi... (s.41)

EM Actually he had two bad turns today. My uncle called the doctor. (s.35)

KM *Muallâ'nın düğünde giydiği o tuvalet neydi ayol? Kih, kih, kih! ... Kız bizim Orhan'ı nasıl tersledi, bir görseydin... Kah, kah, kah! (s.28)*

EM *Did you see what Mualla wore to that wedding? Ha ha ha . . . you should have seen how that girl snubbed our Orhan. Ha ha ha. (s.21)*

KM *duyulur duyulmaz bir sesle: "Seninle hiç şöyle uzun boylu konuşamadık evladım... Yazık!" dedi ve gözlerini kapadı. (s.46)*

EM *in a very faint voice, he said: "In all the time we knew each other, you and I have never spoken for this long . . . what a shame!" with that, closed his eyes. (s.40)*

5.4. Aktarım (Transference)

Kaynak kültüre bağılılığın ön planda olduğu bu yöntem, erek kültürde tam bir karşılığı olmayan kavramların (coğrafi isimler, tarihî isimler, unvanlar, kurum ve kuruluş isimleri, gazete, dergi ve kitap isimleri, para birimi vb.) olduğu gibi erek metne aktarımıdır.

Eserde geçen tüm *Hanım, Bey, Efendi* gibi hitaplar erek metne doğrudan aktarılmıştır. Bununla birlikte; *Ankara, İsmetpaşa, Keçiören, Havran, Edremit, Konakönü*, özel yer isimleri de herhangi bir çıkarma veya açıklamaya başvurulmaksızın, olduğu gibi erek metne aktarılmıştır.

KM *Onda Halit Ziya'nın Nihal'inden, ve Vecihi Bey'in Mehçure'sinden, Şövalye Büridan'ın sevgilisinden ve tarih kitaplarında okuduğum Kleopatra'dan, hatta mevlit dinlerken tasavvur ettiğim, Muhammed'in annesi Amine Hatun'dan birer parça vardı. (s.55)*

EM *I saw in her echoes of Halit Ziya Uşaklıgil's Nihâal, Vecihi Bey's Mehçure, and Cavalier Buridan's beloved. I saw the Cleopatra I had come to know in history boks, and Muhammed's mother, Amine Hatun, of whom I had dreamed while listening to the Mevlit prayers. (s.51)*

KM *Sivas halısı (s.25)*

EM *Sivas carpet ... (s.16)*

KM *Camekânlı büfede dizili duran altın yaldızlı kristal içki takımı ise, sık sık getirip beraber rakı içtiği arkadaşlarına karşı Nurettin Bey'i asla küçük düşürmüyordu. (s.30)*

EM *there was also the set of gold-gilded crystal in the glass cabinet, which greatly impressed Nurettin Bey's friends on the many occasions when he invited them over to drink rakı. (s. 23)*

5.5. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (Literal Translation)

Kaynak bir ifadenin eşdeğerlik yoluyla erek kültüre aktarma yöntemidir. Çevirisi yapılacak olan kültürel unsurlar, isimler, cümleler ve yan cümleler erek kültürdeki birebir eşdeğerlikleri ile aktarılır (Aksoy, 2002: 91).

Eserin karşılaştırmalı analizinde tespit edilen örnekler aşağıda sunulmuştur:

KM *lokanta karnesini yenileyecek kadar bile param kalmamıştı. (s.12)*

EM *My restaurant ration card (s.2)*

KM *avuç içi kadar kâğıdın üzerinde Hamdi'yi görüyordum. (s.22)*

EM *here was a sketch, the size of a palm, of Hamdi. (s.13)*

KM *pek üstüme vazifeymiş gibi... (s.26)*

EM *Dutifully, I asked... (s. 19)*

KM *“Ziyaretinize teşekkür ederim oğlum!” dedi. (s. 27)*

EM *Thank you so much for coming, my son! (P.19.)*

KM *“Refikam” (s.26.)*

EM *“My life companion” (s.18)*

KM *Nasılsın Hanım, bugün çok yoruldu mu? (s. 32)*

EM *How are you, my wife, has the day been very tiring? (s.24)*

KM *sapsarı kesilmiştim. (s.41)*

EM *I looked jaundiced. (s.35)*

KM *Bir gün, akşamüstü, istasyonla Sergievi arasındaki ... Halkevinin camlarından ... (s.12)*

EM *One evening, I was ambling along the quiet road between the station and the Exhibition Hall ... in the Windows of the People's House ... (s.2)*

KM *Ramazan geceleri onun, annesiyle beraber, elinde bir fenerle, teraviye gidişini seyretmek için... (s.59)*

EM *On Ramadan nights ... as they left for the Tarawih prayers. (s.55)*

KM *"Bakalım, bir şey düşünüyoruz, bir şey yaparız!" gibi her müracaat ettiğim hayır sahibinden dinlemeye alıştığım beylik sözlerle beni uğurlamıştı. (s.16)*

EM *Everyone else I'd asked for help had sent me off with the same trite words: "let's see what we can come up with, let's see what we can do." (s. 6)*

KM *Böyle bir adam, önünde bütün küçüklüğü ile çarpınan birine karşı taş gibi durmaktan başka ne yapabilirdi? (s.23)*

EM *What choice did a man like this have, in the face of small-minded attacks, but to stand firm like a rock? (s. 14)*

5.6. Açıklama (Explanation)

Newmark'ın kültürel unsurların çevirisi için önerdiği diğer bir çeviri yöntemi de açıklamadır. Açıklama yöntemi, Venuti'nin "yabancılaştırma" stratejisi kapsamında ele alınmaktadır. Kısaca, kaynak kültürdeki kavramı daha iyi anlatabilmek ve erek kültür okuyucusunun daha iyi anlayabilmesi için başka sözcükler ve kavramlar eklenmesi şeklinde açıklanabilir. Romanın çevirisi için çevirmen genellikle "yerelleştirme" stratejisini benimsediğinden dolayı, romanda açıklama ile ilgili örnek bulunamamıştır.

KM *oturup insanla iki laf etmez ki... Başını alıp gidiyor... sonra da işte böyle yatağa seriliveriyor... (s.34)*

EM *he won't talk to anyone . . .he wanders out into the streets. . . then becomes ill again and then he retreats to his bed." (s.27)*

KM *Güldü ve kırıtı. (s.152)*

EM *She smiled and wiggled flirtatiously. (s.158)*

6. SONUÇ

Çeviri, sadece diller arası değil, aynı zamanda kültürler arası bir aktarım, toplumları birbirini için tanımır kılan bir aracıdır. Bu aktarım sırasında, “sadakat” anlayışıyla, sözcüklerin veya dilsel öğelerin birebir karşılıklarına odaklanıldığında, ortaya çıkacak erek metin, iletişimi sağlamada pek amacına ulaşamayacaktır. Zira asıl olan anlamın aktarımıdır ve farklı kültürlerin kendine ait anlamlar ve değerler dünyasındaki karşılıklar esastır. Bu yüzden kaynak dilde ekmele ifade edilen bir anlam erek dilde “balık”la yakalanabilirken, kaynak dilde kızılıcılığın ifade ettiğı bir anlamı, erek dilde karpuz anlatabilir (Öner ve İnce 2009).

Bir toplumun ait olduğı coğrafya, yaşayışı, gündelik insan uğraşı, gelenekleri, törenleri vb. o toplumun dünya algısını ve düşüncelerini şekillendirmektedir. Toplumların kullandığı dil ve sözcük dağarcığı da bu temele dayanır. Tüm bunlar, kültür kavramını bütünleyen parçalardır. İşte bu yüzden, çeviri eylemi kaynak iletinin erek dilde, bu zeminde kodlanmasını gerektirir. Bu yeniden kodlama işlemi için çevirmenin her iki kültürü de tanınması gerekir. Zira ancak bu yolla iletiyi karşı tarafa doğru bir şekilde aktarabilir ve ancak bu yolla kültürler birbirini tanımır ve sürdürülebilir diyalog geliştirebilir.

Bu anlamda edebî çeviri, birçok boyutta kültür aktarımını mümkün kılan bir çeviri türüdür. Bu tür çevirilerde, yazarın üslubunda ve yarattığı histe eşdeğerliği yakalamanın yanı sıra, eserde yer alan kültürel unsurların eşdeğerliğine dair, farklı çevirmen tercihleri söz konusudur. Zira kültürel unsurlar, çeviride eşdeğerlik sorunları doğurmaktadır. Çevirmen bu süreçte erek metni, ya kaynak kültürü ön planda tutarak veya erek okuyucunun beklentilerini göz önünde bulundurarak aldığı kararlar doğrultusunda oluşturur.

Çevirmenin, kültürel unsur aktarımına dair, başvurabileceğı çeşitli yöntemler söz konusudur. Tarihte çeviriyle ilgilinen edebiyatçılar ve din adamlarınca, modern zamanda ise dilbilim ve çeviribilim teorisyenlerince çeşitli tanımlar geliştirilmiş, farklı sınıflamalar, yöntem ve stratejiler ele alınmıştır. Bu unsurlara ilişkin bir sınıflandırmada bulunan çeviribilimcilerden biri de Peter Newmark’tır. Newmark aynı zamanda, bu unsurların çevirisiyle ilgili yöntemlere de açıklık getirmiştir. Ele aldığı bu çalışmayı, A Textbook of Translation adlı kitabında detaylı bir biçimde sunmuştur. Ona göre, kaynak metindeki kültürel unsurların erek dilde ve kültürde karşılığının olmadığı durumlar, çevirinin temel sorunudur. Bu yüzden, kaynak metnin ve kültürün etraflıca analizi, anlamlı bir çeviri sürecinin en önemli koşuludur. Bu yaklaşımıyla, Newmark’ın kaynak odaklı bir anlayış

benimsediği görülmektedir. Ancak, kaynak metin çözümlemesi kadar önemli olan ve çeviri sürecini yönlendiren bir diğer husus ise erek kültür normları ve erek okuyucu beklentileridir.

Kültürel unsur aktarımına dair çeviri stratejileri sunan bir diğer çeviribilimci ise Lawrence Venuti'dir. "Yerelleştirme" ve "yabancılaştırma" şeklinde iki ayrı strateji ileri sürmüştür. Yerelleştirme stratejisi, kaynak kültüre özgü unsurların, erek okuyucuya tanıdık yollarla aktarımıdır. Erek okuyucunun beklentilerini karşılayan bu strateji ile yapılan çeviride, erek dil özellikleri hâkimdir. Çevirmenin bu yolu tercih etmesinin çeşitli sebepleri olabilir. Erek okuyucunun, metni anlaşılır bulmasını ve benimsemesini sağlamak amacının yanı sıra ekonomik, siyasi ve ideolojik sebepler de bu stratejinin tercihinde belirleyici rol oynar.

Yabancılaştırma stratejisi ise, erek kültürde karşılığı olmayan unsurların özgünlüğünün korunarak aktarımıdır. Erek dili ve kültürü arka planda bırakan bu strateji ile kaynak kültür, erek okuyucuda yabancılik hissi uyandırır. Diğer bir deyişle, erek okuyucu kaynak ve erek kültür arasındaki farkın ve çeviri okuduğunun bilincindedir. Böylece, erek okuyucu kaynak kültür ile tanışır ve yakınlık geliştirir.

Bu çalışma için Türk Edebiyatı'nın ölümsüz eserlerinden ve son yılların çok satanlarından biri olan Kürk Mantolu Madonna seçilmiştir. Türk öykücülüğünün önemli isimlerinden Sabahattin Ali'nin kaleminden çıkan bu eserin TEDA projesi kapsamında olması, Türk edebiyatının dışa açılımı ve Türk kültürünün temsili açısından önemli bir rol oynaması bu tercihin başlıca nedenidir. Eser, 2016 yılında Maureen Freely ve Alexander Dawe tarafından İngilizceye aktarılmış, dünyaca ünlü Penguin Yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

Çalışmanın, ilk bölümünde çeviriye ve çevirinin bilim olarak gelişme sürecine değinilmiştir. Çeviriye başlı başına bir disiplin kılan en önemli etken "eşdeğerlik" kavramı ve anlam aktarımı noktasında her dilin kendine özgü sözcük, biçim ve anlamlar dünyasının dayandığı kültürel farklardan kaynaklanan aktarım sorunlarını işlenmiştir. Bu noktada, analiz kısmına önemli bir bakış açısı sağlaması düşüncesiyle kayıplar ve çevrilemezlik de konu edilmiştir. Çeviri tartışmalarının gelişme gösterdiği bu zeminde, çevirmen kararları doğrultusunda farklı yöntem, strateji ve teorilerin gelişimi üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte, edebî çeviri ele alınmış; bahsi geçen yöntem, strateji ve teoriler açısından açıklanmaya çalışılmıştır. Edebî çevirinin, kültürün başka toplumlara gösterimi ve tanıtımı işlevinden yola çıkılarak, Türk kültürünü tanıtmak amacıyla yürütülen, kültür politikalarının bir parçası olan TEDA başta olmak üzere birtakım projelere değinilmiştir. Üçüncü bölümde

ise çalışmada analiz edilecek kaynak eser hakkında bilgi verilmiştir. Öncelikle Sabahattin Ali'nin hayatına, edebî kişiliği ve eserlerine değinilmiştir. Ardından, çalışmanın konusu olan *Kürk Mantolu Madonna* özetlenmiş; eserin İngilizce çevirisi, yayınevi ve çevirmenlerine ilişkin bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde çalışmamızın ana konusu olan çeviri yoluyla kültür aktarımı bağlamında, kültürel unsurların çevirisi ele alınmıştır.

Çalışmanın karşılaştırmalı analizinde, Newmark'ın sınıflandırması doğrultusunda kültürel unsurlar belirlenmiş ve bu unsurların İngilizceye hangi yöntem ve stratejiyle aktarıldığı Newmark ve Venuti'nin yöntem ve stratejileri kapsamında değerlendirilmiştir. Ele alınan kültürel unsurların büyük bir kısmının “deyim ve ifadeler” sınıfına ait olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, yiyecek ve içecek isimleri, akrabalık ilişkisi belirten sözcükler, dinî kavramlar, eşyalar, sosyal mekânlar gibi maddi ve sosyal kültüre ilişkin örnekler de kısmen mevcuttur.

Analizde ele alınan 101 örnekten 41'i işlevsel çeviri, 29'u uyarlama, 15'i çıkarma, 11'i sözcüğü sözcüğüne çeviri, 6'sı açıklama ve 3'ü ise aktarım yöntemiyle çevrilmiştir. Bu sonuç, 101 örneğin 85'inin yerelleştirme, 16'sının ise yabancılaştırma strateji ile çevrildiğini göstermektedir. Erek metin oluşturma sürecinde, çevirmen kararlarının erek okur odaklı olarak, yerelleştirme ekseninde alındığı sonucuna varılmıştır. Çevirmenler, kaynak metindeki yabancılığı ortadan kaldırmış; erek metni, erek okuyucu beklentilerini göz önünde bulundurarak yaratmıştır. Bu tercih, kaynak metnin doğasında kayıplara neden olmuşsa da erek okuyucunun metni kabul etme ve anlama sürecini kolaylaştırmıştır.

Bu kayıpla ilgili ilk dikkati çeken, kaynak dilde hâkim dönem özelliklerinin ve o döneme ait eski sözcüklerin uyandırdığı hissin kaybıdır. Erek metindeki bu eksik, yazarın üslubunda da aşınmalara sebep olmuştur. Zira özgün metin günümüz okuyucusu için de yabancı sözcükler barındırsa da yazarın üslubuna saygıdan dolayı, romanın dilinde herhangi bir güncellemeye gidilmemiş ve eserin doğası korunmuştur. Öte yandan, kaynak ve erek metin arasındaki bu farkın; kaynak metnin dili ve üslubuna dair erek metinde aynılık yakalanamaması edebî metin çevirilerinde karşılaşılan temel problemlerden biri olarak hazırlıklı olduğumuz bir sonuçtur.

Türk edebiyatının ve Türk öykücülüğünün önemli isimlerinden Sabahattin Ali'nin çevrilmesi; çarpıcı kurgusu, etkili anlatımıyla, yazıldıktan yıllar sonra çok satanlara girmiş ve uzunca bir süre de bu yerini korumuş olan *Kürk Mantolu Madonna*'nın İngilizceye kazandırılmış ve yepyeni bir okur kitlesiyle buluşturulmuş olması; Penguin gibi, oldukça prestijli ve ünlü bir yayınevi tarafından yayımlanması, Türk edebiyatının yabancı okurla ve

Türk kültürünün farklı toplumlarla buluşup kaynaşması açısından başlı başına önemli çıktılardır. Ancak kültürün aktarımı söz konusu olduğunda farklı toplumların bizleri olduğumuz gibi tanımaları çeviride yabancılaştırma stratejisi ile daha olasıdır. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere, erek metnin ağırlıklı olarak yerleştirme stratejisiyle ve işlevsel çeviri, uyarlama yöntemleriyle oluşturulması sebebiyle. Bu da Türk kültürünü tanıtmada etkin bir yol değildir. Fakat tercih edilen bu erek odaklı yöntem ve stratejiler, metni erek okuyucu için daha akıcı ve anlaşılır hâle getirmiştir. Aynı zamanda, bu Türk kültürünü erek okuyucunun zihninde yakınlık hissi uyandıracak Türk kültürünün bir şekilde benimsenmesine aracılık edecektir.

KAYNAKLAR

- Aixelá, J. F. (1996). Culture-Specific Items in Translation. In R. Álvarez & M. C. A. Vidal (Eds.), *Translation, Power, Subversion*. Clevedon: Multilingual Matter, 52-78.
- Aksan, D. (1982). *Her Yönüyle Dil- 3*, Ankara: TDK Yay.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Engin Yay.
- Aksoy, B. (2000). “Kültür Odaklı Çeviri ve Çevirmen”. *Türk Dili*, 583, 51-57.
- Aksoy, B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Aksoy, B. Aralık 2000, Some Thoughts on Literary Translation, Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim Uygulamaları Dergisi, Sayı 10 s.1-7.
- Ali, S. (2016). *Kürk Mantolu Madonna*. İstanbul: YKY.
- Ali, S. (2016). *Madonna in a Fur Coat*. Çevirmen: Maureen Freely and Alexander Dawe, Penguin Books.
- Alkan, T. (2014). *Çevirdim Dilim Yandı*. İstanbul: Mühür Kitaplığı.
- Alkan, T. (2015). *Çeviri Dedikleri*. İstanbul: Mu Yayınları.
- Ateşman, E. (2001). “Kültürel Farklardan Kaynaklanan Çeviri Sorunları ve Çözüm Önerileri”. *Hacettepe Üni. Edb. Fak. Dergisi*, 18(2), 29-35.
- Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
- Baubat, P. (1955). *Tercüme ve Kültür*, (Çev.Lütfi Ay) İstanbul: Tercüme 10.
- Baykan, A. (2005). “Sosyal-Kültürel Faktörlerin Çevirideki Rolü”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 177-197.
- Bennani, B. (1981). “*Translating Arabic Poetry*”, *Translation Spectrum*. Albany: State University of New York Press.
- Berk, Ö. (2001). “Ulusların ve Ulusal Kimliklerin Oluşmasında Çeviri Yöntemlerinin Rol ve İşlevi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 49-66.
- Berk, Ö. ve Meriç, A., (2005). “Kaynak ve Erek Metinler Arasındaki Çizgide Çeviri Stratejileri”. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim Uygulamaları Dergisi*, 15, 27-44.
- Bıçkıcı, T. (2016). “Çeviri Kuramları Işığında Edebi Çeviri Eleştirisi”. *The Journal of Academic Social Science*, 24, 373-383.
- Boztaş, İ., Yener, Ş. O. (2005). *Açıklamalı Çeviri Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Brasienė, B. (2013). *Literary Translation of Culture-Specific Items in Lithuanian Translation of Orwell's Down and Out in Paris and London*. Master of Arts Thesis Department of English Philology Vytautas Magnus University.
- Burton, R. (1973). *Why re-create?, A conversation about translations with Burton Raffel (National Humanities Faculty why series)*. San Fransisco, California: Chandler & Sharp Publishers.
- Catford, J. C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford Uni. Press.
- Cömert, B. (1978). "Kuramsal Açıdan Çeviri Sorunu", *Türk Dili Çeviri Sorunları*, Özel Sayısı, 322.
- Çavuş, G. (2005) *Kaynak-Odaklı ve Erek-Odaklı Çeviri Yaklaşımlarında Eşdeğerlik Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Çoruk, J. G., Güler, B. S., Kayalı, Y. (2016). Çeviride Kültürel Aktarım Sorunu: Karamazov Kardeşler Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi42_pdf/1dil_edebiyat/coruk_jalegul_saa_detbuyuk_yalcinkayali.pdf
- Demirekin, M. (2014). *Çeviriyorum Türkçede Çeviri Sorunları ve Eşdeğerlik*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Doğan, Ş. (1992). "Almanya'da Edebi Çeviri ve Çeviri Teorileri Tarihine Bir Bakış". *Hacettepe Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 15-24.
- Erkurt, G. Ş. (2014). "Kişilik ve Kültür Etkileşimi Bağlamında Çevirmen İdiokültürü'nün Çeviri Ürün Aracılığıyla Erek Sosyal Yapıya Etkisi". *Tarih Okulu Dergisi* (19), 23-46.
- Erten, Asalet. (1992). "Çeviride Kültürel Etkenler". *Çeviribilim Uygulamaları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümü, 68-74.
- Erten, Asalet. (1993). "Çeviri Ediminde Kayıplar Sorunu". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 315-330.
- Eruz, S. (2012). *Çeviriden Çeviribilime*. İstanbul: Multilingual.
- Eruz, S., (2012). *Akademik Çeviri Eğitimi*. İstanbul: Multilingual Yayıncılık.
- Espindola, E. (2006). *The Use and Abuse of Subtitling as a Practice of Cultural Representation: Cidade de Deus and Boyz 'N the Hood*. Santa Catarina: Universidade Federal de Santa Catarina.
- Ethemoğlu, A., (1991) "Yazınsal Çeviride Sanatsal Eşdeğerlik Sorunu". *Hacettepe Üniversitesi, Çeviribilim Uygulamaları Dergisi*, 1, 129.
- Göktaş, N. (2005). *Fransa'da Yazınsal Çeviri Yaklaşımları (Bir Tarihçelendirme Denemesi)*. Mersin: Mersin Üniversitesi Fen-Edb. Fak. Çeviri Böl. s.51-62 <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423874963.pdf>

- Göktürk, A. (2014). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: YKY.
- Grossman, E. (2017). *Çeviri Neden Önemlidir?* (Çev. A. Ece), İstanbul: YKY.
- Gürçağlar, Ş. T. (2014). *Çevirinin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Gürçağlar, Ş. T. (2018). *Türkiye'de Çevirinin Politikası ve Poetikası 1923-1960* (Çev. T. Demirel). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hermans, T. (1999). *Translation in Systems*. Manchester: St Jerome.
- İnternet: <https://oggito.com/kurk-mantolu-madonna-artik-ingilizcede-02201725977>,
Son Erişim Tarihi: 03.05.2019
- İnternet: https://www.turkedebiyati.org/sabahattin_ali.html, Son Erişim Tarihi:
04.05.2019
- İnternet: <https://www.cnnturk.com/kultur-sanat/kitap/kurk-mantolu-madonna-ingilizcede> Son Erişim Tarihi: 01.05.2019
- İnternet: <https://www.penguin.co.uk/company/about-us/company-history.html>, Son Erişim Tarihi: 01.05.2019
- İnternet: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160506_sabahattin_ali_roman,
Son Erişim Tarihi: 03.05.2019
- İnternet: <https://www.goodreads.com/quotes/606822-d-nyan-n-en-basit-en-zavall-hatta-en-ahmak-adam-bile>, Son Erişim Tarihi: 20.07.2019
- İnternet: https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/sabahattin-alinin-basyapitikurk-mantolu-madonna-hakkinda-bilinmesi-gereken-10-s,_mHv_u9pHkicoT1QRI98nQ/Z8GVUaIekiX3UiM-gLDgQ, Son Erişim Tarihi: 03.05.2019
- İnternet: <https://t24.com.tr/k24/yazi/the-past-is-always-with-me,636>, Son Erişim Tarihi: 04.05.2019
- İnternet: <http://www.hurriyetdailynews.com/interview-maureen-freely-on-sabahattin-ali-and-madonna-in-a-fur-coat-101149>, Son Erişim Tarihi: 04.05.2019
- İnternet: <http://worldbookshelf.englishpen.org/Writers-in-Translation-translators-Alexander-Dawe>, Son Erişim Tarihi: 01.05.2019
- İnternet: https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/sabahattin-alinin-basyapitikurk-mantolu-madonna-hakkinda-bilinmesi-gereken-10-s,_mHv_u9pHkicoT1QRI98nQ, Son Erişim Tarihi: 03.05.2019
- İnternet: <https://www.ntv.com.tr/sanat/kutuphanelerde-en-cok-okunan-kitaplar-belli-oldu,93nE31dx0kiOwyFdiHoqqQ>, Son Erişim Tarihi: 03.05.2019
- İnternet: https://www.turkedebiyati.org/sabahattin_ali.html, Son Erişim Tarihi: 20.07.2019

- İnternet: Öztürk, G. M. (2019). Çeviride Erek Odaklı Yaklaşım: Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna" Adlı Romanının Gürcüce Çevirisi Üzerine, Cilt 7, Sayı 2, s. 337-343
http://www.ijlet.com/files/ijlet_arsiv/2dfa7a7d-5cfd-4e92-9a2e-0dbf5ab25869.pdf
- Jakobson, R. (1959). *On Linguistic Aspects of Translation*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Jingyi, S. (2016). "Cultural Soft Power in the Translation of Chinese Classics". *CSCanada Cross-Cultural Communication*, 12(6), 33-37.
- Karadağ, A. B. (2006). "Disiplinlerarası Etkileşim Bağlamında Dilbilim Çeviribilim İlişkisine Genel Bir Bakış". *Dilbilim*, 15(1). s. 251-262.
- Kızıldemir, Ö., Öztürk, E., Sarıışık M. (2014). "Türk Mutfak Kültürünün Tarihsel Gelişiminde Yaşanan Değişimler". *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3), 191-210.
- Korkut, E. (2001). "Çeviride Eşdeğerlik". *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5.
- Köksal, D. (2008). *Çeviri Eğitimi Kuram ve Uygulama*. İstanbul: Nobel Kitap.
- Köktürk, Ş. (2015). *Uygulamalı Çeviribilim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- König, W. (1991). "Kültürlerarası İletişimde Mütercimin Rolü, König, W., (1991) Kültürlerarası İletişimde Mütercimin Rolü". *Hacettepe Çeviribilim Uygulamaları Dergisi*, 1, 75-86.
- Kuran, N. P. (1993). *Kültürlerarası İletişim Aracı Olarak Çeviri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Lefevere, A. (1992). *Translating, Rewriting and Manipulation Literary Fame*. London: Routledge.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies Theories and Applications*. (Third edition). London ve New York: Routledge.
- Newmark, P. (1988). *Approaches to Translation*. New York: Prentice- Hall.
- Newmark, P. (1988). *Textbook of Translation*. Oxford: Pergamon Press.
- Newmark, P. (2010). "Translation and Culture", B. Lewandowska (Ed.). *Meaning in Translation*. Frankfurt: Tomaszcyk & Marcel Thelen, 171-182.
- Nida, E. & Taber, C. (1969). "The Theory and Practice of Translation", Leiden, Brill.
- Nord, C. (1997). *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester, UK: St. Jerome Pub.
- Ortega, R. C. (2005). Ortega y Gasset ve Çeviri, Çev. Ayşe Nihal Akbulut, *Kutadgubilig Felsefe Bilim Araştırmaları Dergisi*, 8, 77-84.
- Öner, I. B. (2001). *Çeviri Kuramlarını Düşünürken....* İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Öner, I. B. (2001). *Çeviribilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Öner, I. B., İnce, Ü. (2009). *Kızılıcak Karpuz Olur Mu Hiç? İlahi Çevirmen!*, İstanbul: Diye Yayınları.
- Öztürk, M. (2019). *Orhan Kemal'in Baba Evi ve Avare Yıllar Adlı Eserlerindeki Toplumsal ve Kültürel Faktörlerin İngilizceye Çevirisinde Benimsenen Çeviri Yöntemlerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pedro, R. D. (2003). "Metin Çevrilebilirliği: Tarihsel Bir Bakış 2003". (Çev. Necip Fazıl Kurt). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 30, 611– 625.
- Radegundis, S. (2013). *Çeviri Kuramları* (Çev. Emra Durukan). Sakarya: Değişim Aktüel Kitabevi.
- Snell-Hornby, M. (2006). *The Turns of Translation Studies*. Amsterdam ve Philadelphia: John Benjamins.
- Sönmez, Y. D. (2006). "Çok Satan Kitapların Çevirisi". *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim Uygulamaları Dergisi*, 16, 107-121.
- Suçin, H. (2013). *Öteki Dilde Var Olmak*. İstanbul: Say Yayınları.
- Şahbaz, E. (2013). "Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna (La Madone au Manteau du Fourrure) Adlı Yapıtının Fransızca Çevirisi Üzerine". *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(10), 629-636.
- Tanrıkulu, L. (2018). "Edebi Yazında Kültürel Ögelerin Aktarımının Betimleyici Çeviri Araştırmaları Kapsamında İncelenmesi". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1547-1557.
- Taş, S. (2017). "Kültürel Unsurların Çevirisi ve Çeviri Stratejileri". *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 1-14.
- Tosun, C. (1991). "Çeviride Anlam Boyutu". *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 95-103
- Toury, G. (1995). *In Search of a Theory of Translation*, Tel Aviv, Porter Institute for Poetics and Semiotics.
- Toury, G. (1995). *The Nature and Role of Norms in Translation, Descriptive Translation Studies an Beyond*. Amsterdam: John Benjamins Publishing House.
- Tuna, D., Kuleli, M. (2017). *Çeviri Göstergibilimi Çerçevesinde Yazınsal Çeviri İçin Bir Metin Çözümleme ve Karşılaştırma Modeli*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Uslu, M. İ.Ü. (2012). "Representation of The Turkish Literature in English: Translations of Short Stories as a Case". *Çeviribilim Dergisi*, 5 (1), 1-38.

- Vardar, B. (1981): “Çeviri Konuşmaları”, *Yazko Çeviri*, 2, 172-173.
- Venuti, L. (1995). *The Translator’s Invisibility: A History of Translation*. London & New York: Routledge.
- Venuti, L. (1998). “Strategies of Translation”. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, (Editor: M. Baker). Londra and New York: Routledge, 240-244.
- Yalçın, P. (2003). “Jean Louis Mattei’den Örneklerle Çeviride Kültürel Unsurlar Sorunu”. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 47-58.
- Yazıcı, M. (2005). *Çevribilimin Temel Kavramları ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual.
- Yazıcı, M. (2007). *Yazılı Çeviri Edinci*. İstanbul: Multilingual.
- Yıldırım, C. ve Turan, D. (2016). “Representation of Turkish Culture Abroad via Orhan Kemal’s Novels in French, German and English Translations, International Periodical for the Languages”. *Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(4), 1091-1110.
- Yu, X. (2017). “An Analysis of English Translation of Chinese Classics from the Perspective of Cultural Communication”. *Theory and Practice in Language Studies*, 7(8), 651-656.
- Yurtdaş, H. (2014). *Çeviride Kültür ve İdeoloji Kavramlarının Çeviri Destek Programları Bağlamında İncelenmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yücel, T. (2008). “Anlatı Çevirisi”. *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler*. (Haz. Mehmet Rifat). İstanbul: Sel Yayıncılık. s. 100-108.
- Yücel, T. (2008). “Anlatı Çevirisi”. *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler*. (Haz. Mehmet Rifat). İstanbul: Sel Yayıncılık, 100-108.
- Zal, Ü., Pekacar, Ç. Ve F. M (2010). *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve Kültürel Öğelerin Aktarılması Üzerine*. IV. Türk Dünyası Kongresi, Çeşme İzmir.
- Zeytinkaya, D. (2016). “Gideon Toury’nin Erek Odaklı Kuramı Işığında Bedrettin Tuncel’in İnsandan Kaçan Başlıklı Çevirisi”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4, 35-47.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : ORTAÇ, Tuğba
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 1984, Tokat
Medeni hâli : Bekâr
Telefon : 05368937060
E-posta : tugbaortac@yahoo.com

Eğitim

Derecesi	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, SBE, Çeviri ve Kültürel Çalışmalar	Devam ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngiliz Dili Eğitimi	2007
Lise	Tokat Anadolu Öğretmen Lisesi/Tokat	2002

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2014-Devam Ediyor	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Uyg. İngilizce ve Çevirmenlik Programı	Öğretim Görevlisi
2011-2014	Amerikan Kültür Dil Okulları / Tokat	İngilizce Öğretmeni
2008-2009	Özel Olgunlar İlköğretim Okulu / Tokat	İngilizce Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce, Almanca

